

รายงานการศึกษา

เรื่อง

แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้แสดงเจตจำนงไว้ในมาตรา 73 ระบุว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา...สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีสาระบัญญัติให้การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญของรัฐเพื่อสร้างคนในชาติให้มีคุณภาพ ให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมและให้ความสำคัญต่อสถาบันศาสนาในการมีบทบาทหน้าที่จัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายการศึกษาฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) โดยกำหนดให้มีการจัดการศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญของคณะสงฆ์ ได้แก่ การศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นการศึกษาสำรองสำหรับเป็นข้อมูลแสวงหาองค์ความรู้และแนวทางในการกำหนดนโยบายและข้อเสนอแนะ เพื่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ได้ทราบสภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แนวทางการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม และรายงานผลการศึกษาคั้งนี้ได้รับการพิจารณาในที่ประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2544 เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2544 ได้มีมติมหาเถรสมาคม มติที่ 271/2544 รับทราบผลการศึกษาและให้ความเห็นชอบในการประชุมระดมความคิดเห็น และให้ความเห็นชอบในการศึกษา และสังเคราะห์

องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ทั้งนี้เพื่อการสืบสานการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ตระหนักถึงผลกระทบและความละเอียดอ่อนของการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการพระพุทธศาสนา จึงได้กราบบนั้สการขอความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเถรานุเถระหลายรูป เพื่อดำเนินการศึกษาครั้งนี้ และขอกราบบนั้สการขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอกราบบนั้สการขอบพระคุณเจ้าพระคุณ สมเด็จพระพุทธิชินวงศ์ อธิการบดีมหาวิทาลัยมหามกุฏราชวิทาลัย ที่ได้นำเสนอสาระของผลการศึกษาครั้งนี้ต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคม และได้กรุณาให้ความเมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่อง สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารรายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับสะท้อนมิติต่าง ๆ ในการสนับสนุน พัฒนาและการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

๕๐ //

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ด่วนที่สุด

ที่ ศธ 03071 8064

๑๗๘๙
๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๔
๑๖-๖๖๖

กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ
โทร. 10300

13 กรกฎาคม 2544

เรื่อง รายงานผลการสัมมนาและโครงการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกธรรมทางพระราชกฤษฎีกาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เรียน เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

อ้างถึง หนังสือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ส่วนที่เลขที่ ศนร 1412/254๑ ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2544
สิ่งที่ส่งมาด้วย มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2544 จำนวน 1 ฉบับ

ตามหนังสือที่อ้างถึง เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แจ้งว่า สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้รับทราบมติจากสมเด็จพระพุทธชินวงศ์เป็นประธานให้ข้อเสนอ
เพื่อทางนิตยสารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
และจะจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2544 ณ ห้องประชุม
วัดมกุฏกษัตริยาราม จึงขอให้นำเสนอทางนิตยสารดังกล่าวและให้พร้อมทั้งข้อขอ ความตงเหล็ก
แจ้งแล้ว นั้น

บัดนี้ กรมการศาสนาได้นำเรื่องดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคมแล้ว
ในการประชุมครั้งที่ 18/2544 เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2544 ที่ประชุมได้ลงมติรับทราบทั้ง 3 ข้อ
รายละเอียดตามมติมหาเถรสมาคมที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

ที่ กอ๒ ร.ม.๑๖๖๓

(นางสุพริยงค์ ตันตบรรพิตาสฐศิริ)
รองเลขาธิการสภาการศึกษา
อธิบดีกรมการศาสนา

ที่ ๑๗๓๓๓

๑๗๘๙

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม
โทร. 2815003 โทรสาร 2815003

๐.๔๓๓๓๓

๑๗/๗/๔๔

เลขที่.....
เพื่อไปพิจารณา
๑๗/๗/๔๔
๑๗/๗/๔๔

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ 18/2544

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่ ๒๒๑๑.๒๒๑๑๔.....

เรื่อง รายงานผลการสัมมนาและโครงการประชุมระดมความคิดเห็น

เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามแนวทาง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ 18/2544 เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2544
เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสาะว่า นายรุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมกาธิการศึกษา
แห่งชาติ ได้มีหนังสือ ส่วนที่สุด ที่ นร 1442/254๑ ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2544 แจ้งว่า
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะในการสัมมนาและระดมความคิดเห็น
พระเถรานุเถระเพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามแนวทางพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเห็นสมควรจัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นในเรื่อง
ดังกล่าวจากพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง วันพฤหัสบดี ที่ 26 กรกฎาคม 2544 เวลา 13.00 น. -
16.30 น. ณ ห้องประชุมวัดมกุฏกษัตริยาราม รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่แนบ
ทูลถวายและถวายมาพร้อมนี้

ในการนี้ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า สมควรนำเสนอ
มหาเถรสมาคมเพื่อรับทราบรายงานผลการสัมมนา เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรมตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และให้ความ
เห็นชอบโครงการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยสมเด็จพระพุทธชินวงศ์
จะเป็นผู้นำเสนอข้อมูลเรื่องนี้ เพื่อการพิจารณาในการประชุมมหาเถรสมาคม สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงขอความอนุเคราะห์จากกรรมการศาสนาได้โปรดนำ
เสนอมหาเถรสมาคม เพื่อโปรดทราบและให้ความเห็นชอบ ดังนี้

1. รับทราบรายงานผลการสัมภาษณ์ เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรมตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
 2. ให้ความเห็นชอบโครงการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง แนวทางการ
จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
วันพฤหัสบดี ที่ 26 กรกฎาคม 2544 เวลา 13.00 - 13.60 น. ณ ห้องประชุม
วัดมกุฏกษัตริยาราม
 3. ให้ความเห็นชอบในการศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา
พระปริยัติธรรมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เพื่อการสืบสานการ
พระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป
- ที่ประชุมพิจารณาแล้วลงมติรับทราบทั้ง 3 ข้อ ดังกล่าว

(นายไพบุลย์ เสียงก้อง)
อธิบดีกรมการศาสนา
เลขาธิการมหาเถรสมาคม

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีได้ด้วยเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งและให้ความเมตตาต่อผู้ศึกษาโดยให้การปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่อง และนำเสนอสาระของผลการศึกษาต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคม ซึ่งมีมติที่ 271/2544 รับทราบผลการศึกษาให้ความเห็นชอบในการประชุมระดมความคิดเห็น และเห็นชอบในการศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไป รวมทั้งพระราชกวี รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวางแผน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้ให้การปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิด และเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่อนุญาตให้ทำการศึกษา อีกทั้งพระเถรานุเถระที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่ให้การสัมภาษณ์ ให้การปรึกษา และพิจารณาสาระในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอกราบนมัสการขอบพระคุณพระคุณเจ้าด้วยความเคารพอย่างสูง และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิมา ณ โอกาสนี้

นายนภมณฑล ลิขมื่นเปี่ยม

นางสาววลัยพร ศิริภิรมย์

ผู้ศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542” เป็นการศึกษาনারংสำหรับเป็นข้อมูลและแนวทางในการกำหนดนโยบายและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยได้รับคำปรึกษาหารือและคำแนะนำจากพระเถรานุเถระ นำโดยอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและคณะ ซึ่งมีมติให้ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาแนวความคิดร่วมกันของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ในการปรับปรุงการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 6 กลุ่ม รวม 32 ท่าน ได้แก่ พระสังฆาธิการ พระผู้สอนหลักสูตรพระปริยัติธรรม พระที่เคยศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม พระที่กำลังศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม สามเณรที่กำลังศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยสรุปได้ผลการศึกษาดังนี้

1. สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

1.1 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี มีสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่คล้ายคลึงกัน ดั่งมีข้อสรุปสาระสำคัญๆ ต่อไปนี้

1) ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระเก่าเกินไปและภาษาที่ใช้ในหนังสือเป็นภาษา

ที่เข้าใจยาก โดยเฉพาะเนื้อหาสาระในแผนกบาลีเน้นการจำและการแปลมากกว่าความเข้าใจ ขาดการประยุกต์ใช้ ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน จึงควรปรับปรุงภาษาที่ใช้ให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย จัดระบบเนื้อหาให้ง่ายต่อการเข้าใจ มีคำอธิบายให้ชัดเจน ควรขีดเกล่าสำนวนต่างๆ ให้ทันสมัย และควรเพิ่มวิชาการทางโลก เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้หลากหลาย มีความแตกฉาน สามารถเชื่อมโยงประยุกต์ใช้ และมีความสนใจอยากเรียนมากยิ่งขึ้น

- เวลาเรียน การจัดเวลาเรียนยังไม่เป็นระบบ ไม่แน่นอน มีเวลาเรียนน้อยเกินไป จึงไม่สามารถทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง จึงควรเพิ่มเวลาเรียนหรือขยายเวลาเรียนให้มากขึ้น โดยอาจปรับเวลาเรียนเป็นคาบ จัดให้เรียนตลอดทั้งปี และมีการสลับเปลี่ยนเรียนวิชาอื่นด้วย

- วิธีการเรียนการสอน เน้นการท่องจำและการแปล ไม่ค่อยมีการประยุกต์ใช้และขาดการคิดวิเคราะห์ จึงควรเน้นทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยปรับวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์มากขึ้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตได้ และปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เกิดความศรัทธาในการเรียน และเพิ่มกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้น

2) ด้านกระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอนไม่เพียงพอ มักใช้ระบบพี่สอนน้อง ครูขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดประสบการณ์ ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริง ขาดการศึกษาอบรม และขาดขวัญกำลังใจ ซึ่งครูผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณวุฒิ และมีประสบการณ์ทางโลกด้วย เพื่อสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ในปัจจุบัน เปรียบเทียบ อธิบาย และประยุกต์ใช้ และควรอบรมวิชาครู พัฒนาเทคนิควิธีการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างแท้จริง อีกทั้งเสริมสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูผู้สอน

- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน เป็นตำราเก่าเกินไป ขาดการปรับปรุง และภาษาที่ใช้ยาก จึงควรมีตำราสากลที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยคณะสงฆ์รับรองอย่างเป็นทางการเพื่อใช้เป็นหลักสูตรกลาง และจัดเกล้าสำนวนต่าง ๆ ให้ทันสมัย สามารถเข้าใจง่าย และควรส่งเสริมให้มีการผลิตตำราหรือคู่มือประกอบการเรียนให้มากขึ้น

- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน มีการใช้น้อยหรือแทบไม่มีการจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนส่งเสริมจัดทำและพัฒนาสื่อที่น่าสนใจ และใช้อย่างแพร่หลาย

- อาคารสถานที่ มักใช้ศาลาการเปรียญ ซึ่งมักมีเสียงรบกวนและบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ คับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่เพียงพอ ควรมีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศ จัดเป็นห้องเรียนเฉพาะ เป็นสัดส่วน จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอทั้งภายในและภายนอก มีบรรยากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3) ด้านการวัดและประเมินผล

- เกณฑ์การวัดและประเมินผล มักวัดความจำมากกว่าความเข้าใจและการคิดวิเคราะห์ ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน และกฎเกณฑ์แน่นอน ควรปรับเกณฑ์การวัดและประเมินผลโดยใช้วิธีดำเนินสายกลาง จัดระบบให้มีมาตรฐานเดียวกัน โดยเน้นการวัดความเข้าใจและการประยุกต์ใช้มากกว่าวัดความจำ

- ความยากง่ายของข้อสอบ ยากเกินไป ขาดการทดสอบความยากง่าย ควรมีการทดสอบความยากง่ายของข้อสอบ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนครอบคลุมทุกด้าน ข้อสอบควรเน้นการประยุกต์ใช้ และควรปรับปรุงการออกข้อสอบโดยให้เลือกทำ มีการสอบเก็บสะสมได้ในทุกระดับ ทั้งนี้ควรให้ผู้สอนได้ประเมินผลการเรียน พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ประกอบด้วย

1.2 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะโดยสรุปดังนี้

1) ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระ วิชาธรรม/บาลีมีความซ้ำซ้อนกับเนื้อหาของแผนกธรรม/บาลี ควรจัดให้มีเรียนภาษาบาลีเพิ่มขึ้น เพื่อให้พระเณรมีความรู้จริงสามารถนำความรู้ไปสอนผู้อื่นได้
- เวลาเรียน มีความเหมาะสมแต่มีปัญหาสำหรับผู้กำลังศึกษานักธรรม/บาลี
- วิธีการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน ขาดวิธีการที่ทันสมัย ควรเพิ่มการคิดวิเคราะห์ และปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้ทันสมัย

2) ด้านกระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอน ไม่มีครูผู้สอนประจำ ครูมีความรู้น้อยในวิชาที่สอน และไม่ค่อยมีเวลา มีภาระมาก ควรมีการบรรจุให้เป็นครูประจำ และมีระบบขึ้นเงินเดือน จะเป็นการจูงใจครูมากขึ้น หรือมีการทำผลงานจะทำให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนได้
- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน ไม่เพียงพอ วิชาทางศาสนามีน้อยเกินไป
- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน มีน้อย ไม่เพียงพอ ขำรุคเสียหาย ควรปรับปรุงสื่อการสอนและมีอุปกรณ์ให้ทันสมัย และให้เพียงพอต่อความต้องการ
- อาคารสถานที่ มีเสียงรบกวน แสงสว่างไม่เพียงพอ

3) ด้านการวัดและประเมินผล

- เกณฑ์การวัดและประเมินผล เป็นการวัดความจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ ควรวัดให้ได้ทั้งความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติจริง

และควรมีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อให้มีมาตรฐานที่แน่นอน และแจ้งนโยบายการบริหารงานวิชาการเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

- ความยากง่ายของข้อสอบ ปานกลาง ควรให้มีมาตรฐานเดียวกัน

2. ความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้เรียนรู้ อย่างเกื้อกูลกันที่มีระบบในระยะเวลาเดียวกัน

การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ดำเนินการจัดการศึกษาต่อไป ส่วนการนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี โดยนำรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ของแผนกธรรมและแผนกบาลีไปจัดสอนในแต่ละระดับชั้นของแผนกสามัญศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้รับวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนวความคิดที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะตามข้อ ก.-ค. ดังนี้

- ก. ผู้ที่เห็นด้วยและมีความเห็นว่าเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา - เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนศึกษาวิชาธรรม/บาลีมากยิ่งขึ้น ทำให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นผลดีและเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อีกทั้งเป็นการจูงใจดึงดูดผู้เข้ามาบวช เป็นการเพิ่มบุคลากรทางศาสนาให้มากขึ้นและพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา

2. ด้านคุณภาพการศึกษา - ทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมมีความสมบูรณ์และน่าสนใจศึกษามากขึ้น ไม่มีช่องว่างทางความรู้ มีความเป็นเอกภาพ เป็นระบบเดียวกันที่เป็นมาตรฐานสากล เป็นการให้การศึกษา

ที่เหมาะสมแก่ศาสนทายาทที่ดี ได้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีความรู้ก้าวหน้าทันกับการศึกษาทางโลก เป็นการยกระดับการศึกษาของชาติ

3. ด้านการบริหารจัดการ - เป็นการลดความซ้ำซ้อนของผู้เรียนและผู้สอน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และสะดวกในการจัดการศึกษา การบริหารหลักสูตร การบริหารบุคลากร และสถานที่ เป็นการลดภาระค่าใช้จ่าย แบ่งเบาภาระเจ้าสำนักเรียน และสนับสนุนให้พระระดับบริหารต่าง ๆ ในแต่ละวัดได้ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการทางด้านศาสนศึกษามากขึ้น

4. ด้านผู้เรียน - ทำให้มีความรู้ที่หลากหลาย มีความรู้ทั้ง 3 ด้านควบคู่กัน สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยลดปัญหาและภาระของพระเถรในการศึกษา ไม่เสียเวลาในการเรียนและการเดินทาง และการเรียนมีความเกี่ยวเนื่อง ต่อเนื่องกัน ทำให้สามารถเรียนนักธรรม/บาลีได้ง่ายขึ้น และเข้าใจมากขึ้น

ข. ผู้ที่ไม่เห็นด้วยและมีความเห็นในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านคุณภาพการศึกษา - ในแต่ละหลักสูตรมีความพิเศษในตัว และมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน หากนำมารวมเป็นหลักสูตรเดียว อาจจะทำให้แต่ละหลักสูตรหย่อนคุณภาพลงได้ และการเรียนแผนกธรรม/บาลี จะต้องให้ความสำคัญศึกษาอย่างจริงจัง เพราะเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา หากนำมารวมกับแผนกสามัญ จะทำให้ใช้เวลาเรียนยืดออกไป ผู้เรียนจะท้อไม่ได้ผลการเรียนที่ดี

2. ด้านการบริหารจัดการ - เวลาเรียนอาจไม่เพียงพอ ต้องใช้เวลาเรียนมากขึ้น

3. ด้านผู้เรียน - เป็นการเรียนที่หนักยิ่งขึ้น เพราะการเรียนสามัญศึกษาเดิมจะง่ายกว่าและใช้เวลาเรียนน้อยกว่า หากมีการเรียน

นักธรรม/บาลีเพิ่มขึ้น ผู้เรียนอาจจะรับไม่ไหว แบ่งเวลาลำบากในการศึกษา ไม่มีทางเลือกตามที่ตนสนใจ อาจรู้สึกเบื่อหน่าย เป็นผลให้ไม่สนใจเรียน ทั้ง 3 แผนก

จากข้อ ก.- ข. อย่างไรก็ตาม หากดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาดังกล่าว คาดว่าจะมีปัญหา/อุปสรรคที่จะเกิดขึ้น ดังนี้

1. ด้านคณะสงฆ์ - อาจไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่มีแนวคิดเชิงอนุรักษ์นิยม และอาจทำให้ขาดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับผู้เรียนในวัด เพราะไม่มีโอกาสได้สอนหรือดูแลอย่างใกล้ชิด อีกทั้งกฎระเบียบของสำนัก/วัดห้ามพระเณรเรียนนอกสำนัก จนกว่าจะจบเปรียญธรรมตามที่เจ้าอาวาสกำหนด

2. ด้านคุณภาพการศึกษา - ความรู้ทั้ง 3 ด้านโดยรวมจะหย่อนคุณภาพ เนื้อหาสาระของแต่ละแผนกจะไม่สมบูรณ์ ไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทำให้ไม่มีผู้ที่รู้บาลี/นักธรรมอย่างแท้จริง และการจัดการศึกษาในวัดทั้งแผนกธรรม/บาลีอาจหย่อนยาน ด้อยลง มีผู้เรียนน้อยลง

3. ด้านการบริหารจัดการ - เวลาในการเรียนการสอนอาจไม่เพียงพอ ผู้บริหารและครูผู้สอนขาดความพร้อม ขาดงบประมาณ และขาดการวัดผลที่มีมาตรฐานชัดเจน

4. ด้านผู้เรียน - ผู้เรียนอาจเรียนหนักมากขึ้น เพราะต้องเรียนทั้ง 3 ด้านพร้อม ๆ กัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบถึงกัน ทำให้ความรู้ทั้ง 3 ด้านลดน้อยลงไป เกิดความเครียด ความเบื่อหน่าย ไม่สนใจศึกษา

ค. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี ควรมีการดำเนินการในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านคณะสงฆ์ - ประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ควรให้พระภิกษุ/สามเณรศึกษาที่วัดจนจบนักธรรมตรีก่อนเข้าเรียนแผนกสามัญศึกษา เพื่อมีโอกาสได้สอนและดูแลอย่างใกล้ชิด
2. ด้านคุณภาพการศึกษา - ควรกำหนดนโยบายให้การศึกษาสงฆ์มีความเป็นเอกภาพและเป็นปัจจุบัน ศึกษาความแตกต่างและจุดร่วมระหว่างการศึกษาสงฆ์กับการศึกษาทั่วไป และปรับมาตรฐานการเรียนการสอนแผนกธรรม/บาลีให้มีมาตรฐานเดียวกัน
3. ด้านการบริหารจัดการ - เวลาเรียน ควรเพิ่มชั่วโมงเรียนให้มากขึ้น และจัดช่วงระยะเวลาการสอบให้เหมาะสม การวัดและประเมินผลวิชาธรรม/บาลีอาจใช้ข้อสอบสนามหลวงเช่นเดียวกับสำนักเรียนที่วัดเปิดสอน หรือใช้ข้อสอบแกนกลางของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หรือใช้ข้อสอบที่อาจารย์ผู้สอนแต่ละโรงเรียนเป็นผู้ออกข้อสอบ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญด้วย
4. ด้านบุคลากร - จะต้องมีการอบรมพระผู้บริหาร ครูผู้สอน ในเรื่องวิธีการเรียนการสอน และการประเมินผล ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และพัฒนาในด้านเทคนิคการสอนและการเผยแพร่ศาสนธรรม อีกทั้งจัดบรรจุครูให้พอเพียง โดยอาจบรรจุบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง เข้าสอน
5. ด้านหลักสูตร - ควรปรับโครงสร้างหลักสูตรให้เหมาะสม โดยยึดวุฒิภาวะของผู้เรียน และลดวิชาการทางโลกบางวิชาที่ไม่สำคัญ และปรับการเรียนแผนกธรรม/บาลีให้มีเนื้อหาลดน้อยลง แต่คงไว้ในประเด็นสำคัญที่ผู้เรียนควรเข้าใจ ลดการเน้นท่องจำ ให้เน้นการคิดวิเคราะห์มากขึ้น โดยมีการศึกษาวิจัยการรวมหลักสูตรพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนกดังกล่าว และศึกษาวิจัยเนื้อหาสาระของหลักสูตรธรรม/บาลีที่สมควรกำหนดให้เรียนในแผนกสามัญศึกษา เพื่อนำมากำหนดหลักสูตร

3. ความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.4 -ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา

การนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.4-ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา โดยนำรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ของแผนกบาลี (ป.ธ.4-ป.ธ.9) ไปจัดสอนในแต่ละระดับชั้นอุดมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้รับวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนวความคิดที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะตามข้อ ก.-ค. มีดังต่อไปนี้

ก. ผู้ที่เห็นด้วย มีความเห็นว่าเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา - เป็นการให้ความสำคัญและยกย่องระดับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ประสานประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม และพัฒนาบุคลากรทางศาสนา เพื่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป

2. ด้านคุณภาพการศึกษา - จะทำให้ผู้ศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับปริญญาตรี/โท/เอก มีทั้งวิชาการและคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม และจะทำให้หลักสูตรบาลีเกิดประโยชน์มากขึ้น เอื้ออำนวยต่อชีวิตมากขึ้น

3. ด้านการบริหารจัดการ - เป็นระบบที่ดี และควรแบ่งเวลาเรียนให้เหมาะสม

4. ด้านผู้เรียน - ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น มีความหลากหลายในการเรียน และการคบเพื่อน

ข. ผู้ที่ไม่เห็นด้วย มีความเห็นในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านคุณภาพการศึกษา - แต่ละหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายที่ตรงตามเป้าหมายอยู่แล้ว ไม่ควรเปลี่ยนแปลง ควรคงหลักสูตรเดิมไว้ แต่ปรับปรุงให้ดีขึ้น

2. ด้านคุณภาพการศึกษา- จะทำให้การเรียนบาลีหย่อนคุณภาพ เพราะไม่มีผู้เรียนที่มีความรู้อย่างแท้จริง

3. ด้านผู้เรียน - ระดับปริญญาเป็นการศึกษาที่ยากอยู่แล้ว หากต้องศึกษาบาลีด้วย จะทำให้นักศึกษาไม่มีเวลาเพียงพอที่จะดูหนังสือ

จากข้อ ก.-ข. ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น มีดังนี้

1. ด้านคุณภาพการศึกษา - ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดหลักสูตร อาจไม่สามารถจัดทำหลักสูตรได้ตรงตามวัตถุประสงค์และมีคุณภาพคงเดิม และเป็นการจำกัดผู้ที่ จะเข้ารับการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เพิ่งบวชใหม่ ทำให้ระดับการศึกษาโดยรวมของพระเณรลดลง

2. ด้านการบริหารจัดการ - ขาดความพร้อมในการจัดระบบการเรียน การสอน ทั้งในเรื่องของการจัดหลักสูตร การคัดเลือกเนื้อหาเพื่อนำมาสอน ให้สัมพันธ์กับผู้เรียน เวลาในการศึกษาอาจไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณ ในการดำเนินการ ขาดแคลนครูผู้สอนที่มีประสบการณ์และภูมิความรู้แตกฉาน

3. ด้านผู้เรียน - เป็นภาระหนักสำหรับนักศึกษา และการเรียน หลายอย่างพร้อมกัน อาจทำให้เกิดความสับสน เบื่อหน่าย และอาจ ไม่สามารถเรียนจบตามที่กำหนดได้

ค. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ.4-ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา มีดังนี้

1. ด้านคณะสงฆ์ - ควรทำความเข้าใจขอความเห็นชอบจาก มหาเถรสมาคม

2. ด้านการบริหารจัดการ - ควรจัดการอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ อย่างเหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาบาลี จัดตารางเวลาการเรียนให้เหมาะสม ปรับวิธีการเรียนการสอน โดยเน้นการเชื่อมโยงความรู้ อาจใช้ข้อสอบบาลี สนามหลวงโดยมีหลายข้อให้เลือกในการวัดและประเมินผล

3. ด้านหลักสูตร

- ควรกำหนดให้เรียน ป.ธ.4-ป.ธ.5 ในระดับอุดมศึกษาเฉพาะปริญญาตรี แต่สำหรับปริญญาโท-เอก ยังไม่ควรกำหนดให้เรียน ป.ธ.6-ป.ธ.9 ควรให้เป็นการศึกษาเฉพาะทาง

- ควรกำหนดให้มีหลักสูตรหรือวิชาเสริมให้เพียงพอเหมาะสมแก่ระดับชั้น โดยควรปรับปรุงและเพิ่มการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษและวิชาวิธีวิจัยเข้าไปด้วย

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

● ควรมีหลักสูตรพิเศษเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและระยะเวลาเพื่อศึกษาศาสนธรรม คือ (1) หลักสูตรสำหรับผู้มุ่งเรียนรู้ทางพระธรรมพระวินัยและภาษาบาลีโดยเฉพาะ (2) หลักสูตรสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาชีวิตด้วยการศึกษาขั้นสูงสุดแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษา (3) หลักสูตรสำหรับผู้บวช 3 เดือน (4) หลักสูตรสำหรับผู้บวช 15 วัน (5) หลักสูตรสำหรับผู้บวช 7 วัน

● ควรแยกระบบการศึกษาออกเป็นอย่างน้อย 3 แบบ ดังนี้ **แบบที่ 1** แบบศึกษาพระปริยัติธรรมโดยตรง คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม/แผนกบาลีที่คณะสงฆ์ดำเนินการจัดการศึกษาอยู่ในปัจจุบัน เป็นการศึกษาเพื่ออำนวยการพุทธศาสนาโดยตรง **แบบที่ 2** แบบผสมผสาน คือ แบบที่ 1 โดยเพิ่มวิชาสามัญ (วิชาการทางโลก) ที่จำเป็นต่อการอำนวยการรักษาและการเผยแผ่ศาสนา และ**แบบที่ 3** การนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นทางเลือกใหม่ของผู้เรียน

● ควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการศึกษานำรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี บรรจุไว้

ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี
ยกเว้นหลักสูตร ทดลองดำเนินการนำร่อง ออกเป็นกฎคณะสงฆ์ว่าด้วย
การศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542

- ควรจัดตั้งสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
เพื่อดูแลรับผิดชอบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
โดยตรง

- ควรปรึกษาหารือขอความเห็นชอบจากพระเถรานุเถระทุกฝ่าย
ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยใช้ความคิด
อย่างสุขุมรอบคอบ

- ควรเปิดโอกาสให้แม่ชี / เยาวชนหญิงได้ศึกษาหลักสูตรการศึกษา
ของคณะสงฆ์ จะทำให้เป็นบุคลากรทางศาสนา และเป็นกำลังสำคัญในการ
เผยแผ่ศาสนาธรรม และสงเคราะห์เยาวชนหญิง

- ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรธรรมศึกษาของฝ่ายฆราวาส เพื่อ
ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต
ประจำวันได้ และจัดการเรียนการสอนให้ขยายวงกว้างยิ่งขึ้น

สารบัญ

หน้า

คำนำ

มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18 /2544

กิตติกรรมประกาศ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ก-ฎ

สารบัญ

บทที่ 1	บทนำ	1
	- หลักการและเหตุผล	1
	- วัตถุประสงค์ของการศึกษา	10
	- ขอบเขตของการศึกษา	10
	- ข้อตกลงเบื้องต้น	11
	- คำจำกัดความในการศึกษา	12
	- วิธีดำเนินการศึกษา	15
	- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	17
บทที่ 2	สภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ...	18
	- การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	18
	- การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	27
	- การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	35

บทที่ 3	ความคิดเห็นในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรม เพื่อเพิ่มทางเลือก ให้แก่ พระภิกษุ สามเณร ได้เรียนรู้้อย่างเกื้อกูลกัน ที่มีระบบในระยะเวลาเดียวกัน	39
บทที่ 4	ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	53
บทที่ 5	ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 - ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	73
บทที่ 6	สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	85
บรรณานุกรม	121

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือ และเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมไทยที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมกลมกล่อมเกลาจิตใจของชนชาวไทยให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมตามแบบอย่างของพุทธศาสนิกชน ทำให้สังคมไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขและมีเอกลักษณ์ของตนเอง พระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมไทย มีบทบาทและอิทธิพลซึมแทรกอยู่ในชีวิตทุกส่วนของชนชาวไทยโดยเฉพาะในชนบท ดังนั้น สภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรืองหรืออ่อนแอจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง มิใช่เฉพาะแต่ความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา ความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของสังคมไทยทั้งหมด

การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ รัฐได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษา ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในมาตรา 81 ระบุว่า “รัฐต้องจัดการศึกษา อบรม...ให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง...” และได้ให้ความสำคัญต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ดังในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่แสดงเจตจำนงไว้ในมาตรา 73 ว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธรูปศาสนา...สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนา ใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” จึงเป็นผลให้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลบังคับใช้ดำเนินการนับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นมา ให้ความสำคัญต่อสถาบันศาสนาซึ่งมีสาระบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสถาบันศาสนากับการศึกษา ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต”

มาตรา 7 “ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง... ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ...”

มาตรา 9 “การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

(6) การมีส่วนร่วมของ...สถาบันศาสนา...”

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

มาตรา 12 “...สถาบันศาสนา...มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา 14 “...สถาบันศาสนา...ซึ่งสนับสนุน หรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

(2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่ กฎหมายกำหนด...”

หมวด 3 ระบบการศึกษา

มาตรา 18 “การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่...ศูนย์พัฒนาเด็กก่อน เกณฑ์ของสถาบันศาสนา

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนที่สังกัด สถาบันพุทธศาสนา...”

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 23 “การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งรู้ คู่คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการ ศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย”

มาตรา 24 “การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปนี้

(4) การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระ ความรู้ ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา”

มาตรา 28 “สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ

ต้องมุ่งมั่นพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม”

มาตรา 29 “ให้สถานศึกษาร่วมกับ...สถาบันศาสนา...ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน”

หมวด 5 บริหารและการจัดการศึกษา

มาตรา 31 “ให้กระทรวงมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม”

มาตรา 33 “สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาของชาตินโยบายและแผนด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การสนับสนุนทรัพยากร การประเมินผลการจัดการศึกษา การดำเนินการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการพิจารณากลับกรองกฎหมายและกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้”

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

มาตรา 58 “ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ...สถาบันศาสนา...มาใช้ในการจัดการศึกษา ดังนี้

(2) ให้...สถาบันศาสนา...ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น...”

มาตรา 61 “ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดย...สถาบันศาสนา...ตามความเหมาะสมและความจำเป็น”

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

มาตรา 63 “รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่...เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น”

สถาบันพระพุทธศาสนากับการศึกษาได้มีความเกี่ยวเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เดิม วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของบุตรหลานขุนนาง และราษฎรทั่วไป โดยมีพระภิกษุเป็นครูสอนและจัดการศึกษา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะบำรุงการศึกษาที่สืบทอดมาแต่เดิม ทรงประสงค์ให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งทางปริยัติธรรมและวิชาการทางโลกควบคู่กันไป ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ และมีบทบัญญัติให้พระผู้เป็นเจ้าอาวาส มีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่กุลบุตร ซึ่งทำให้วัดกับบ้านมีความสัมพันธ์เป็นอันดี วัดจึงเป็นศูนย์กลางดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การศึกษาแก่ชุมชน อารังรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม แม้ผู้ที่เข้ามาบวชเรียน เมื่อได้รับการศึกษาอบรมดีแล้ว เมื่อกลับออกไปก็จะเป็นพลเมืองที่ดี เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ มีความสามารถ มีส่วนร่วมและพัฒนาสังคมให้เจริญมั่นคงต่อไป ฉะนั้นการศึกษาของคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อความเจริญของสถาบันพระพุทธศาสนาและสถาบันชาติ เพราะหากพระสงฆ์มีการศึกษาดี มีภูมิธรรม มีภูมิปัญญาสูง ย่อมจะสามารถช่วยเหลือค้ำชูสังคมไทยให้รุ่งเรือง โดยวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้การศึกษา อบรม พัฒนา และเป็นที่พึ่งแก่ชุมชน

การศึกษาของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดำเนินตามแนวไตรสิกขา โดยยึดถือพุทธพจน์ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตาม ดำรงรักษาและเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย ต่อมาได้แยกออกเป็น ฝ่ายคันถธุระและฝ่ายวิปัสสนาธุระ ซึ่งเน้นหนักทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตามลำดับ การศึกษาเล่าเรียนในฝ่ายคันถธุระนั้นได้อาศัยพระไตรปิฎกเป็น พื้นฐาน และใช้คัมภีร์ที่อธิบายความในพระไตรปิฎกเป็นเครื่องมือตลอดมา จนถึงปัจจุบัน ที่เรียกว่าการศึกษาพระปริยัติธรรม ในสมัยสุโขทัย การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎกโดยแยกออกเป็นตอน ๆ กล่าวคือ ให้ศึกษาพระสูตรต้นตปิฎก เมื่อเรียนจบให้ศึกษาพระวินัยปิฎกต่อไป แล้วจึงศึกษาพระอภิธรรม สมัยกรุงศรีอยุธยาได้จัดระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมนี้ โดยแบ่งชั้นเป็นบาเรียนตรี เรียนพระสูตร บาเรียนโท เรียนพระวินัย และ บาเรียนเอก เรียนพระอภิธรรม ในสมัยกรุงธนบุรี การศึกษาของคณะสงฆ์ ยังคงไว้ตามแบบฉบับของสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้โปรดเกล้าให้ปฏิรูปการเรียนการสอนโดยกำหนด วิธีการสอบให้เป็นประโยค ตั้งแต่ประโยค 1 ถึงประโยค 9

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการริเริ่มปรับปรุงเปลี่ยนแปลงศาสนศึกษา ครั้งใหญ่ ให้พระสงฆ์ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและวิชาการสมัยใหม่ ควบคู่กันไป ได้ก่อตั้งราชวิทยาลัยสำหรับพระสงฆ์เพื่อเป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง โดยจัดตั้งเป็นบาลีวิทยาลัยขึ้นที่วัดมหาธาตุ เรียกว่ามหาธาตุวิทยาลัย เป็นวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทย และเป็นการ เริ่มจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในรูปสถาบัน ต่อมาทรงเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย และประกาศพระราชปรารภพระราชทานนามใหม่แก่มหาธาตุวิทยาลัย เป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครั้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในสมัยพระมหาสมณเจ้า

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส การศึกษาของคณะสงฆ์ได้มีการปรับปรุงให้เจริญยิ่งขึ้น และได้มีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมชั้นควบคู่กับการศึกษาฝ่ายเปรียญ แบ่งเป็น 3 ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก และทางการคณะสงฆ์ได้อนุญาตให้คฤหัสถ์เข้าสอบความรู้นักธรรมได้ โดยเรียกการศึกษานี้ว่า ธรรมศึกษา แบ่งเป็น 3 ชั้น เช่นเดียวกันคือ ธรรมศึกษาตรี ธรรมศึกษาโท และธรรมศึกษาเอก

ภายหลังจากที่มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเปิดดำเนินการเรื่อยมาได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้จัดแผนกมัธยมศึกษาขึ้นมาเรียกว่า โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้มีการเรียนบาลี นักธรรม และความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์จึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีวิสามานุกศึกษา สำนักเรียนวัด โดยมติดคณะสังฆมนตรี และกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงให้เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการด้วย ด้วยเหตุนี้ทำให้พระภิกษุและสามเณรนิยมเรียนกันมาก แพร่หลายอย่างกว้างขวาง จนทำให้คณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษาระบบและบาลีจะเสื่อมลง เนื่องจากมุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากเกินไป แต่ทางการคณะสงฆ์ก็ยังเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาทางโลก ดังนั้น จึงมีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้นใหม่ วิชาบาลี วิชาธรรม และวิชาทางโลก เรียกว่า บาลีศึกษาสามานุกศึกษา และปริทัศน์ศึกษา และได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2507 พร้อมกับได้ยกเลิกระเบียบของคณะสังฆมนตรีว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามานุกศึกษา สำนักเรียนวัด และกำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียน แต่นักเรียนนิยมเรียนน้อย เพราะส่วนใหญ่พอใจที่จะเรียน

โดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้พระภิกษุสามเณรพากันเข้าชื่อเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ของวัด ซึ่งตั้งขึ้นโดยระเบียบกระทรวงข้าง สมัครสอบเทียบข้าง เป็นนักเรียนศึกษาผู้ใหญ่ข้าง ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ในช่วงระยะนั้นเกิดความสับสนเป็นอันมาก ต่อมากรมการศาสนาร่วมกับกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาลงความเห็นร่วมกันว่า ควรจะตั้งโรงเรียนขึ้นประเภทหนึ่งเพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร โดยให้เรียนทั้งวิชาธรรม และวิชาสามัญควบคู่กันไป ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง คือจะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง สามารถธำรงสืบต่อพระพุทธศาสนา และหากมีความจำเป็นต้องลาสิกขาไป ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาในระดับที่สูงขึ้น สร้างประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองต่อไป

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน ทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้พยายามเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรศึกษาและพัฒนาศักยภาพ เพื่อการสร้างศาสนทายาทให้รับกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดำเนินตามพุทธพจน์หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก และมีการดำเนินชีวิตตามหลักแห่งพระธรรมวินัย ซึ่งหากลาสิกขาก็จะได้นำความรู้ในวิชาการที่ได้ศึกษามาประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ แต่เนื่องจากเมื่อครั้งสิ้นสมัยรัชกาลที่ 5 และผ่านพ้นยุคสมัยของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสแล้ว การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้สะดุดหยุดลง ศาสนศึกษาอย่างสมัยใหม่ขาดตอนหายไป เจตนารมณ์แห่งการปรับปรุงพัฒนาไม่ได้รับการสืบทอด ไม่มีการสืบทอด ความตื่นตัวในทางการศึกษาจางหายไป การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรมได้ดำเนิน

ต่อเนื่องเรื่อยมาในลักษณะทรงรูปแบบ มิได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลักการและวิธีการทั้งในหลักสูตรและแบบเรียน ไม่มีการบริหารการศึกษา การกำหนดหลักสูตรและการวัดผลเป็นหน้าที่ของแม่กองบาลีและแม่กองธรรม ส่วนการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของวัดแต่ละวัด ไม่มีระบบการนิเทศการศึกษาและการฝึกหัดครู การศึกษาพระปริยัติธรรมมิได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้พระภิกษุสามเณรขาดความมั่นใจต่อระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยเฉพาะการจัดการศึกษาของพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ส่วนการจัดการศึกษาของพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาถึงแม้จะพยายามเอื้อโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีหลักสูตรในการศึกษาทางโลกและทางธรรมพร้อมกันแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะนอกจากพระภิกษุสามเณรจะมีความต้องการศึกษาวิชาการทางโลกในแผนกสามัญศึกษาแล้ว ขณะเดียวกันเพื่อเป็นศาสนทายาทที่ดี อารังไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีความรู้ทางธรรมอย่างเข้มข้น จึงเข้ารับการศึกษทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีในสำนักต่าง ๆ ในคราวเดียวกัน ประกอบกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้ง 3 แผนกยังแยกส่วน และไม่เกื้อกูลกัน จึงเป็นการเพิ่มภาระให้แก่พระภิกษุสามเณรในการศึกษาเล่าเรียน และยากที่จะให้การเรียนรู้ทางโลกและทางธรรมได้ผลได้อย่างจริงจัง ทั้งสิ้นเปลืองทรัพยากรในการบริหารและการจัดการ

การศึกษาครั้งนี้ จึงสนใจที่จะศึกษาถึงสภาวะการณ์ปัจจุบันของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเพื่อให้ได้แนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ และเป็นการศึกษาเพื่อเตรียมการรองรับการดำเนินงานตามสารบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการจัดการศึกษาอย่างไรก็ตาม การศึกษาและเข้าถึงข้อมูลการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์

ดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์โดยตรง ผู้ศึกษาจึงได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้ดำเนินการศึกษาครั้งนี้ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยได้รับคำปรึกษาหารือและคำแนะนำจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เหมาะสม
2. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้เรียนรู้อย่างเกื้อกูลกันที่มีระบบในระยะเวลาเดียวกัน
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 - ป.ธ. 9) กำหนดให้เรียนในระดับชั้นอุดมศึกษา
4. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ จากการที่ผู้ศึกษาได้รับการปรึกษาหารือและคำแนะนำจากคณะสงฆ์ นำโดยอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีมติให้ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษานำร่องเพื่อหาแนวความคิด

ร่วมกันของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติ-
ธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา โดยวิธีการสัมภาษณ์
เชิงลึก ซึ่งกำหนดให้สัมภาษณ์พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ จำนวน 6 กลุ่ม
รวม 32 ท่าน ได้แก่ พระสังฆาธิการ พระผู้สอนหลักสูตรพระปริยัติธรรม
พระที่เคยศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม พระที่กำลังศึกษาหลักสูตร
พระปริยัติธรรม สามเณรที่กำลังศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรมและผู้ทรงคุณวุฒิ

สำหรับการคัดเลือกรายนามพระสงฆ์และคฤหัสถ์เพื่อการศึกษาครั้งนี้
ได้จากการพิจารณาของคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราช-
วิทยาลัย กำหนดโดยใช้เกณฑ์ของบทบาทและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกั
การศึกษาพระปริยัติธรรม

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เนื่องจากงานด้านศาสนาเป็นงานละเอียดอ่อนและมีผลกระทบ
ในวงกว้างต้องใช้วิจิตรญาณอย่างสูง ดังนั้น เพื่อระมัดระวังมิให้เกิดกระแส
ในทางลบต่อการดำเนินการและผลของการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้อง
ต้องสนองงานพระสงฆ์โดยนำเสนอสาระสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ต่อคณะสงฆ์
ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในบางเนื้อหาสาระ และสำนวนภาษาจะคงเอกลักษณ์ไว้
ตามเดิมของคณะสงฆ์ที่ได้ให้ไว้

2. เนื้อหาสาระและผลจากการศึกษาเป็นข้อมูลที่สะท้อนมิติต่าง ๆ
ของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ เพื่อการสร้างสรรค์ ส่งเสริมและการ
พัฒนา ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ที่เป็นปัจจุบัน

3. พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ที่ให้การสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาครั้งนี้
ถือได้ว่าได้ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากคณะสงฆ์ สามารถรวบรวมข้อมูล
ได้ตามที่จะศึกษา และผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลเองโดยการตรวจสอบจาก
คณะสงฆ์เป็นระยะ ๆ จึงทำให้ข้อมูลมีมาตรฐาน

คำจำกัดความในการศึกษา

1. การศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนคำสอนของพระพุทธเจ้า ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา

2. การศึกษาของคณะสงฆ์ หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับพระภิกษุสามเณร ทั้งที่เป็นระบบการศึกษาที่คณะสงฆ์ดำเนินการเอง เช่น แผนกธรรม แผนกบาลี และการศึกษาที่อยู่ในระบบของรัฐ หรือจัดให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาของรัฐ เช่น แผนกสามัญศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง

3. พระปริยัติธรรมแผนกธรรม หมายถึง การศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร แม่ชี และคฤหัสถ์ ตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ มี 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก

4. พระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายถึง การศึกษาภาษาบาลีสำหรับพระภิกษุสามเณร และแม่ชี ตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ มี 8 ชั้น คือ ประโยค 1-2 ถึง เปรียญธรรม 9 ประโยค

5. พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หมายถึง การศึกษาที่ผู้เรียนต้องเรียนทั้งนักธรรม บาลี และหลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งวัดหรือมูลนิธิของวัดจัดตั้งขึ้นสำหรับเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร

6. มหาวิทยาลัยสงฆ์ หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาสงฆ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร

7. นักธรรม หมายถึง ระบบการศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุ สามเณร ตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มี 3 ระดับ คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก โดยนักธรรมชั้นเอกเทียบเท่าการศึกษาระดับประถมบริบูรณ์

8. ประโยค หมายถึง ระดับชั้นการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มี 8 ระดับ คือ ประโยค 1-2 (1 ระดับ) 3-9 ประโยค (7 ระดับ) เปิดสอบปีละ 1 ครั้ง มีข้อสังเกตในการเรียกชื่อดังนี้

ชั้นที่ 1 เรียกว่า ประโยค 1-2

ชั้นที่ 2 เรียกว่า เปรียญธรรม 3 ประโยค ผู้สอบชั้นนี้จะได้รับเทียบวุฒิมหาบัณฑิตระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ถ้าเป็นพระภิกษุจะมีคำนำหน้าชื่อว่า พระมหา ถ้าเป็นสามเณรจะมีคำว่า เปรียญ ต่อท้ายนามสกุล (ใช้คำนำหน้าเช่นนี้จนถึง ป.ธ.9 ประโยค)

ชั้นที่ 3 เรียกว่า เปรียญธรรม 4 ประโยค (ไม่มีการเทียบวุฒิ)

ชั้นที่ 4 เรียกว่า เปรียญธรรม 5 ประโยค ผู้ที่สอบได้ชั้นนี้ หากได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูสอน 1 ปีและทำการสอนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 300 ชั่วโมง สามารถนำมาขอใบเทียบวุฒิมหาบัณฑิตระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้

ชั้นที่ 5 เรียกว่าเปรียญธรรม 6 ประโยคผู้สอบได้ชั้นนี้มีวุฒิตียบเท่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (โดยไม่ต้องมีใบเทียบวุฒิ)

ชั้นที่ 6 เรียกว่าเปรียญธรรม 7 ประโยค (ไม่มีการเทียบวุฒิ)

ชั้นที่ 7 เรียกว่าเปรียญธรรม 8 ประโยค (ไม่มีการเทียบวุฒิ)

ชั้นที่ 8 เรียกว่าเปรียญธรรม 9 ประโยค ผู้สอบได้ชั้นนี้ถือว่า มีวุฒิปริญญาตรีตามพระราชบัญญัติผู้สำเร็จวิชาการศึกษาพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 และพระราชบัญญัติผู้สำเร็จวิชาการศึกษาพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540

อนึ่ง การศึกษาระดับประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3 ประโยค เรียกว่าเปรียญตรี คือ ผู้ที่จะมีสิทธิสอบประโยค 1-2 ขึ้นไปจะต้องสอบได้นักธรรมชั้นตรีเสียก่อน

ระดับเปรียญธรรม 4-6 ประโยค เรียกว่า เปรียญโท คือ ผู้ที่จะมีสิทธิสอบเปรียญธรรม 4 ประโยคขึ้นไป จะต้องสอบได้นักธรรมชั้นโทก่อน

ระดับเปรียญธรรม 7-9 ประโยค เรียกว่า เปรียญเอก คือ ผู้ที่จะมีสิทธิสอบเปรียญธรรม 7 ประโยคขึ้นไป จะต้องสอบได้นักธรรมชั้นเอกก่อน

9. พระผู้สอนหลักสูตรพระปริยัติธรรม หมายถึง พระภิกษุหรือสามเณรเปรียญ และหรือสามเณรที่ผ่านการอบรมหลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรมของกรมการศาสนา ที่ทำการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม (เจ้าสำนักเรียนเสนอเรื่องการแต่งตั้งครูสอนพระปริยัติธรรมผ่านเจ้าคณะปกครองตามลำดับชั้นจนถึงเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้งหรือถอดถอน) ซึ่งครูสอนพระปริยัติธรรมต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

9.1 ครูสอนธรรมชั้นตรี หรือ ธรรมศึกษาตรี อย่างต่ำต้องเป็นนักธรรมโทหรือ เป็นนักธรรมชั้นตรีที่เคยเข้าสอบนักธรรมชั้นโทในสนามหลวงมาแล้วหรือเป็นเปรียญ

9.2 ครูสอนธรรมชั้นโท หรือ ธรรมศึกษาโท อย่างต่ำต้องเป็นนักธรรมเอก หรือ เป็นนักธรรมชั้นโทที่เคยเข้าสอบนักธรรมชั้นเอกมาแล้วหรือ เป็นเปรียญ

9.3 ครูสอนธรรมชั้นเอก ต้องเป็นนักธรรมชั้นเอก หรือเป็นเปรียญหรือผ่านการอบรมหลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของกรมการศาสนา

9.4 ครูสอนบาลี ต้องเป็นเปรียญ หรือผ่านการอบรมหลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของกรมการศาสนา

9.5 ในท้องถิ่นที่กั้นดาร ถ้าเป็นการสมควรและจำเป็นจะให้ครู
มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชั้นที่สอนเป็นครูก็ได้

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตาม
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เริ่มดำเนินการศึกษาตั้งแต่
เดือนกรกฎาคม 2543 ถึงเดือนมิถุนายน 2544 รวมระยะเวลา 12 เดือน
ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)
และการดำเนินการศึกษาครั้งนี้มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดเค้าโครงของเอกสารและกรอบความคิด
2. ศึกษาสภาพข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง
3. จัดทำและกำหนดแนวทางการศึกษา พร้อมกับเสนอขออนุมัติ
การดำเนินการจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
4. ปรึกษาหารือกับอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
และคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง
5. สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์เพื่อดำเนินการ
สัมภาษณ์
6. จัดทำแบบสัมภาษณ์ และตรวจสอบโดยร่วมกับคณะสงฆ์
7. เก็บข้อมูลโดยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตามที่
กำหนดไว้
8. รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล
9. กำหนดร่างเค้าโครงรายงาน
10. ยกร่างเค้าโครงรายงานครั้งที่ 1
11. จัดทำข้อมูลนำเสนอรายงานที่ประชุมมหาเถรสมาคม
12. ยกร่างรายงานครั้งที่ 2

13. จัดประชุมและนำเสนอสาระรายงานตามมติมหาเถรสมาคม
14. ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะและจัดทำรายงานเป็น

รูปเล่ม

การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ศึกษาดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย 6 กลุ่ม ด้วยตนเอง โดยมีแบบสัมภาษณ์เป็นกรอบการสัมภาษณ์พระสงฆ์และคฤหัสถ์ คือ 1) พระสังฆาธิการ 2) พระผู้สอนหลักสูตรพระปริยัติธรรม 3) พระที่เคยศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม 4) พระที่กำลังศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม 5) สามเณรที่กำลังศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม และ 6) ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้ศึกษาดำเนินการประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อขอพบปรึกษาหารือ และนำเสนอแนวทางของการศึกษาครั้งนี้พร้อมตอบข้อซักถามในเบื้องต้นก่อน รวมทั้งขอการตอบรับด้วยวาจาในการให้สัมภาษณ์แล้วจึงทำหนังสือมอบหมาย/เรียนเพื่อขอพบและทำการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการซึ่งผู้ศึกษาต้องไปพบด้วยตนเองแล้วจึงนัดเวลา สถานที่สัมภาษณ์ จากนั้นผู้ศึกษาได้ไปตามที่นัดหมาย โดยการสัมภาษณ์แต่ละท่านใช้ระยะเวลา 4-6 ชั่วโมง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและต่อเนื่อง

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

ผู้ศึกษาได้รวบรวมสาระที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์และหาค่าความถี่จากคำหลักหรือใจความหลัก แล้วจัดเป็นหมวดหมู่เสนอในรูปแบบตารางและความเรียง โดยผู้ศึกษาได้เสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกออกเป็นบท คือ **บทที่ 2** สภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม **บทที่ 3** ความคิดเห็นในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้เรียนรู้อย่างเกื้อกูลกันที่มีระบบในระยะเวลาเดียวกัน **บทที่ 4** ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรพระปริยัติธรรม

แผนกธรรมและแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี **บทที่ 5** ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.4-ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา และ **บทที่ 6** สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลสภาพปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา ตามสภาพการณ์ปัจจุบัน
2. ได้สร้างกระแสความสนใจให้สังคมไทยให้ความสำคัญ และตระหนักถึงบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาให้คนไทยมีความรู้คู่คุณธรรมและปรับปรุงแก้ไขวิกฤตศรัทธา สนองเจตนารมณ์ของคณะสงฆ์และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
3. ได้ทราบแนวคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งที่เป็นพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ในการปรับปรุงการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำไปสู่การขยายผลเพื่อการแสวงหาการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในการนำไปสู่การบังเกิดผลในทางปฏิบัติ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ สำหรับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่มีเอกภาพและมีคุณภาพต่อไป
4. ได้สาระสำคัญสำหรับการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

บทที่ 2

สภาพปัญหา/อุปสรรค ในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมีสภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษา แบ่งได้เป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ที่สำคัญคือ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล ในที่นี้ได้นำเสนอสภาพปัญหา/อุปสรรคโดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสามเณร พบว่ามีปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ดังนี้

1.1 ด้านหลักสูตร

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
1) เนื้อหาสาระ - พระเถรไม่สนใจศึกษา ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา - เนื้อหาสาระทำ ความเข้าใจยาก น่าจะมีการปรับปรุงแก้ไข	1) เนื้อหาสาระ - ครอบคลุมถึงชีวิตทุกด้าน แต่ขาดภาคปฏิบัติ - เนื้อหาหนักเกินไปสำหรับวุฒิภาวะเบื้องต้น - วิชาการชั้นธรรมควรเปลี่ยนเป็น “การเตรียมพบความธรรมะ” และวิชาพุทธประวัติ ควรปรับปรุงใหม่ให้ทันสมัย	1) เนื้อหาสาระ - การอธิบายความหมาย เป็นแบบเก่า ไม่เคยปรับปรุง - เป็นเพียงเอกสารรวมหมวดธรรม มีใช้เป็นหลักสูตรตามหลักวิชาการ - มีความยากเกินไป ไม่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน - ไม่มีการประยุกต์ใช้เข้ากับปัจจุบัน	1) เนื้อหาสาระ - ภาษาที่ใช้ในหนังสือเข้าใจยาก ควรใช้ภาษาง่าย ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกทำความเข้าใจ - ควรเรียนกฎหมายที่เห็นว่ามีประโยชน์เหมาะสม เช่น กฎหมายคณะสงฆ์ กฎหมายคฤหัสถ์ กฎหมายอุทิศที่ดินที่เกี่ยวข้อง	1) เนื้อหาสาระ - ใช้ภาษาที่ยากไปบางส่วน คำเข้าใจยากเกินความสามารถของผู้ผู้เรียนน้อย - จะรับไม่ได้ - เนื้อหากำและสอนแบบจำตำรา ไม่เน้นความเข้าใจ	1) เนื้อหาสาระ - ใช้คำที่มีความหมายเข้าใจยาก - ภาษาที่ใช้ยากที่จะเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บวชใหม่ จะเข้าใจ จึงควรมีการอธิบาย ให้ชัดเจน ให้เข้าใจง่าย ซึ่งหากพระเถรไม่เข้าใจ ก็จะไม่อยากเรียนรู้

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคียดศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน
- เรียนไม่เป็นเวลา ทำให้นักเรียน ไม่ต่อเนื่อง - มีเวลาเรียนน้อย น่าจะเพิ่มเวลาเรียน หรือขยายระยะเวลา เรียนให้มากขึ้น	- เวลาเรียนน้อยและ จัดเวลาเรียนไม่เป็น ระบบ ไม่แน่นอน ขึ้น อยู่กับผู้สอน/ความ พร้อมของนักเรียน/ สถานที่เพราะอาจติด กิจกรรมที่หรือใช้ สถานที่ทำกิจกรรม	- ไม่แน่นอน มักขึ้นอยู่กับ คำสั่งนักเรียนหรือ ผู้สอนเป็นผู้กำหนด - มีน้อยเกินไป หาก เรียนตลอดทั้งปี น่าจะเข้าใจได้ลึกซึ้ง มากยิ่งขึ้น	- ไม่ได้จัดตารางการ เรียนเป็นคาบหรือ ชั่วโมง - การจัดเวลาเรียน ยังไม่เป็นระบบ ควรปรับเปลี่ยนแปลงและ ปรับปรุงให้เหมาะสม	- บางส่วนนักเรียนโดย เฉพาะในกรุงเทพฯ จัดเวลาให้เรียนน้อย	- บางครั้งเรียนนาน เกินไป บางครั้งไม่ เรียนขึ้นอยู่กับความ พอใจของผู้สอน
3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน
- เป็นการบรรยายข้อ ธรรมล้วน ๆ ไม่ค่อย มีการประยุกต์ใช้ - เน้นให้ผู้เรียนจำ ควรให้ผู้เรียนได้ใช้ การวิเคราะห์มากกว่า	- มุ่งสอนให้เข้าใจ โดยการให้จดจำ ให้ฟัง ไม่มีการ วิเคราะห์ชี้แจง ขาดการฝึกปฏิบัติ - เน้นการท่องจำเกินไป	- เน้นการอธิบาย มากกว่าให้แสดง ความคิดเห็น - เน้นท่องจำมากกว่า “ความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้”	- เน้นการท่องจำ ควร ใช้วิธีเรียนแบบทำ ความเข้าใจและควร ปรับวิธีการ ประเมิน ผลให้สอดคล้องกัน - ควรปรับการสอนให้	- ให้นักเรียนท่องจำ ครูพูด นักเรียนฟัง ใช้ความจำเป็นหลัก - สอนแบบยึดตำรา เป็นหลัก ไม่ค่อยมี เทคนิคใหม่ ๆ ที่เข้า	- เน้นการท่องจำมาก กว่าการประยุกต์ใช้ - ไม่มีระบบการสอน ที่แน่นอน - วิธีการสอนเข้าใจยาก ควรดูว่านักเรียน

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคศศึกษา	พระที่กำกับศึกษา	สนามแรกที่กำกับศึกษา
- สอน-เรียนแบบบ่เก่า ไม่ตีฝ่านการอบรม วิชาครู	- บรรยายตามลำดับ หัวข้อธรรมไม่สอน ตามเนื้อหา - ชาติกิจกรรมเสริม การเรียนการสอน	- สอนไม่เชื่อมโยงกับ ความจริงของชีวิต ชุมชน สังคม และ สิ่งแวดล้อม ไม่สามารถ นำความรู้มาเชื่อมโยง ได้อย่างเหมาะสม	นำสนใจเกิดศรัทธา ในการเรียน - ใช้ระบบที่สอนน้อย ผู้เป็นครูมิได้รับการ ศึกษาอบรมจึงใช้วิธี แบบที่เคยเรียนมา	กับยุคสมัยที่สถานการณ์ สื่อเข้าใจได้ง่าย	เข้าใจหรือไม่ - มักสอนเพื่อให้สอบ ได้อย่างเดียว ควร จะอธิบายให้เข้าใจ

1.2 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคศศึกษา	พระที่กำกับศึกษา	สนามแรกที่กำกับศึกษา
1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน
- ครูผู้สอนไม่เห็นเพียงพอ ครูมีทัศนคติภารกิจ - ครูผู้สอนไม่ค่อยมี ประสิทธิภาพทางโลก กับสภาพความเป็น	- ชาติครูที่มีประสบการณ์ การณั และมาตรฐาน ในการสอน - ชาติครูมีรูปร่างใน วิชาที่สอน สอนตาม ที่เคยเรียนมา	- ครูผู้สอนมักจะเป็น พระที่เป็นพี่สอนน้อง ครูจะจะมีครูที่มีความ รู้ความสามารถสูง ขาดการพัฒนา ชาติ การส่งเสริมชาติชวัญ	- เน้นการท่องจำ ควร จะปรับเปลี่ยน โดยทำ ความเข้าใจมากกว่า การท่องจำแบบ นกแก้วมาขุนทอง	- ครูมีเวลาน้อยมากมัก ติดภารกิจ - ครูไม่มีความรู้ทาง วิทยกรรมการสอน บางครูใช้ระบบที่ สอนน้อย	- ครูผู้สอนจะเน้น เนื้อหาสาระ ไม่มี การเชื่อมโยงกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในปัจจุบัน

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยมศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
<p>จริง ความมีคุณวุฒิ และมีประสิทธิภาพดี ทางใดทางหนึ่งจะได้ เปรียบเทียบ อบรม และประยุกต์ใช้ได้</p> <p>- ครูไม่ชำนาญในการสอน เน้นการท่องจำ</p> <p>- ขาดการศึกษาอบรม</p> <p>วิชาครู แม้มีความรู้ และความสามารถ แต่ก็สอนได้ไม่ดีเท่าที่ควร</p>	<p>- ขาดแคลนครู ใช้แบบที่สอนน้อง</p> <p>- ขาดการฝึกอบรม วิชาการศึกษา</p>	<p>และกำลังใจ ครูสอนด้วยจิตวิญญาณหรือพลังภายในเป็นหลัก อยู่และถดถอยในที่สุด</p> <p>- ขาดการสนใจผู้เรียน</p> <p>- คำใช้จ้ายต่าง ๆ ไม่เพียงพอในการจ้ำงบุคลากร</p>	<p>- ครูผู้สอนที่เข้าใจธรรม มุกตโลบายในการสอนน้อย</p> <p>- ขาดหลักวิชาครู ขาดการเรียนรู้อิสระ</p> <p>แบบใหม่ ๆ ไม่ได้มีการอบรมที่จะเป็นครู</p> <p>เหมือนวิชาชีพอื่นๆ ทำให้ขาดความรู้ที่ตีเป็นลักษณะที่สอนน้อง จึงทำให้การสอนไม่ได้เท่าที่ควร</p>	<p>- ครูบางคนเป็นบุคคลที่มีวิชาฐานะดี ได้เปรียบสูง แต่วิธีการสอนไม่ค่อยดี เพราะหาสอนไม่ได้เรียนวิธีการสอนมาโดยตรง</p> <p>- ครูมักสอนตามตำรา ไม่มีการติดตามผลการเรียน การสอน</p>	<p>- ไม่มีระบบการงานในการสอนหรือดูเกินไป ใจดีเกินไป</p> <p>- ครูมีจำนวนน้อย ขาดครูสอนที่รับหน้าที่งานนี้โดยเฉพาะ เพราะมักมีการจ้อง</p>
<p>2) หนังสือตำรา</p> <p>ประกอบการศึกษา</p>	<p>2) หนังสือตำรา</p> <p>ประกอบการศึกษา</p>	<p>2) หนังสือตำรา</p> <p>ประกอบการศึกษา</p>	<p>2) หนังสือตำรา</p> <p>ประกอบการศึกษา</p>	<p>2) หนังสือตำรา</p> <p>ประกอบการศึกษา</p>	<p>2) หนังสือตำรา</p> <p>ประกอบการศึกษา</p>
<p>- เนื้อหาจากเกินไปจนเรียนไม่หมดในแต่ละชั้น ทำให้จำ</p>	<p>- หนังสือเก่า ภาษาเก่าเข้าใจยาก</p> <p>- ไม่ได้มาตรฐาน</p>	<p>- เป็นตำราต่างคนต่างเขียนขึ้นมา น่าจะมีตำราสากล เป็น</p>	<p>- ภาษาเก่า ยากต่อการทำความเข้าใจ</p> <p>- เขียนตามอำเภอใจ</p>	<p>- ตำราไม่มากแต่เนื้อหาไม่ตรงกัน ไม่เป็นมาตรฐาน ฉบับที่ใช้</p>	<p>- มีแต่เพียงพอเท่านั้น</p>

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคียดเคือง	พระที่กำลังศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>-มักใช้ศาลาการเปรียญ ซึ่งควรจะเป็นห้องเรียนเฉพาะ เป็นสัดส่วน เพื่อลดการรบกวนจากสิ่งภายนอก</p> <p>-ที่เรียนไม่เป็นเอกเทศ ส่วนใหญ่ไม่มีห้องเรียน ใช้ระเบียบกฏีหรือ ฉันท ขาดสมออิในการเรียน</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>-ใช้ศาลาการเปรียญ เป็นส่วนมาก ไม่มีสถานที่สอนโดยเฉพาะ ซึ่งไม่เอื้อต่อการเรียนการสอนที่ดีและห่างผลงัด</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>-ไม่เป็นสากล คับแคบ ไม่ปลอดภัย มีเสียงรบกวน เนื่องจากไม่ให้อาคารเรียนโดยตรง เป็นเพียงศาลาจัด</p> <p>-มักเป็นอาคารเอนกประสงค์ ไม่เป็นสัดส่วนสำหรับการเรียน ขาดบรรยากาศของการเรียนรู้ และขาดการบริหารจัดการที่ดี</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>-เป็นไปตามสภาพของวัดหรือสำนักเรียน ต่างจังหวัดใช้ศาลาทำบุญ ทำให้ไม่เป็นที่สวยงาม เมื่อมีงานต้องหยุดเรียน</p> <p>-รัฐควรเอาใจใส่ ไม่ควรปล่อยให้โรงเรียนที่สมบูรณ์แบบเหมือนโรงเรียนต่าง ๆ</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>-ไม่เหมาะสมแก่การเรียน มักใช้ศาลาการเปรียญ หรือใต้ถุนศาลาเป็นที่ศึกษา</p> <p>-อาคารทึบ ไม่ค่อยจะมีแสงสว่างเท่าที่ควร ไม่มีการระบายอากาศในการเรียน</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>-อาคารเก่าไม่มีการบูรณะซ่อมแซม อยู่ใกล้ชุมชน มีเสียงรบกวนสมาธิ</p> <p>-มักใช้ศาลาการเปรียญ ไม่เหมาะสมแก่การเรียน เพราะ เมื่อถึงเทศกาลต้องเลื่อนเวลาเรียน จึงควรมีที่สำหรับการเรียนโดยเฉพาะ</p>	

1.3 ตำแหน่งการวัดและประเมินผล

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยศึกษา	พระที่กำกับศึกษา	สามเณรที่กำกับศึกษา
1) เกณฑ์ในการวัด และกาารประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และกาารประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และกาารประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และกาารประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และกาารประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และกาารประเมินผล
-ปัจจุบันพยายาม เปลี่ยนเป็นแบบ ประเมิน ความจริงแบบ เดิม (อัตนัย) นั้นดี เป็นการศึกษภาษาไทย ฝึกการเขียน ทึ่ให้ แสดงความคิดเห็น ไปด้วย	-ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน วัดความจำมากกว่า การคิดวิเคราะห์ -ขาดความรู้ในการ ประเมินผลที่มี ประสิทธิภาพ	-ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ แน่นอน เน้นการวัด ความจำ และด้าน ภาษาเป็นหลัก มิได้ เน้นการวัดความรู้ ความเข้าใจ และการ ปฏิบัติของผู้เรียน -ไม่ได้มาตรฐานเนื่อง จากการสอบยังมีการ ลอกกัน	-เก่า ล้าหลัง เนื่องจาก เน้นการประเมินที่ ต้องใช้การท่องจำมา ทั้งข้อสอบ -ขึ้นอยู่กับผู้ตรวจ ข้อสอบ ไม่มีมาตรฐาน -ผู้ สอน และ ผู้ ออก ข้อสอบต่างทำงาน เป็นเอกเทศ ทำให้การ วัดและประเมิน ไม่ สัมพันธ์กับการเรียน	-ใช้ การจำ เป็น ส่วน ใหญ่ ค่อนข้างหนัก	-ข้อสอบที่ออกมัก เป็นความจำส่วนใหญ่ น่าจะออกการ ประยุกต์ใช้

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา	
2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	
-เน้นความจำจากเกินไป	-ข้อสอบยากเกินไป และไม่สัมพันธ์กับประสบการณ์ จึงไม่สามารถตอบได้อย่างตรง ตามความเป็นจริง	-ค่อนข้างจะยาก เพราะเป็นข้อสอบ แบบอัตนัย และต้อง จดจำเนื้อหาสาระ ความเป็นหลัก	-ข้อสอบจะยาก อาศัย หลักในการท่องจำ เป็นอย่างมาก ถ้าจำ หลักไม่ได้ก็สอบไม่ได้ ไม่ได้เน้นความเข้าใจ เป็นหลัก	-อยู่ในระดับความยาก และง่ายซึ่งมีอยู่ในทุก ระดับชั้น	-ไม่ยากเกินไป หากดู หนังสือ ส่วนมาก -จะอาศัยความจำเป็นหลัก ส่วนความเข้าใจ นั้นเป็นเรื่อง	-ข้อสอบยากพอสมควร
-มีการทุจริตในการ สอบมาก จนเป็น ธรรมดา	-ไม่มีการทุจริตในความ ยากง่าย	-ขาดการทดสอบ ความยากง่ายของ ข้อสอบ มีความยากเกินไปและไม่สามารถ จะวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ครอบคูลุ่มได้ ทุกด้าน				

2. การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสามเณร พบว่ามีปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ดังนี้

2.1 ด้านหลักสูตร

พระสงฆ์ภิกขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคศศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
<p>1) เนื้อหาสาระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนมีความสนใจน้อย มักคิดว่าเมื่อลาสิกขาไปจะไม่ได้อะไรประโยชน์ - เนื้อหาค่อนข้างยาก - ควรเพิ่มวิชาการทางโลก เช่น สังคม ภาษา ความรู้แต่เดจาน - สามารถเชื่อมโยงได้ครอบคลุมพระไตรปิฎก 	<p>1) เนื้อหาสาระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เนื้อหายากมากเกินไป - เน้นให้จำ จึงเข้าสู่ผู้เรียนไม่เป็นกระบวนการ - เน้นการแปลและการแยกแยะศัพท์ - โดยไม่คำนึงถึงความหมาย ขอบทักษะอื่น ๆ - ควรมีหน่วยงานบริการการศึกษา - ตั้งจุดของสงฆ์ ที่วางนโยบายที่เหมาะสมกับกาลสมัย 	<p>1) เนื้อหาสาระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีใช้เป็นหลักสูตรตามหลักวิชาการขาดองค์ประกอบ - มีความยากเกินไป ไม่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน 	<p>1) เนื้อหาสาระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักสูตรมีความเข้าใจยาก เนื่องจากเป็นตำราที่แต่งมานาน และมีกฎเกณฑ์ยากต่อการเข้าใจ - ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน 	<p>1) เนื้อหาสาระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เนื้อหาสาระเยอะมาก ผู้เรียนต้องตั้งใจ สืบสาววิมาก จะต้องใช้เวลามาก ถ้าหากเรียนอย่างอื่นด้วย จะยังไม่เป็นเวลา - ไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน - เนื้อหาไม่น่าสนใจเท่าที่ควร - เก่าเกินไป ยังใช้แบบเดิม 100 ปีเศษ 	<p>1) เนื้อหาสาระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เนื้อหาเข้าใจยาก - ใช้ความจำมาก - ส่วนมากจะสอนตามที่มีในหนังสือ

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน
- เวลาเรียนน้อยไม่ต่อเนื่อง จึงอาจทำให้ลืมและขาดช่วงความจำ - สถานที่เรียนบางแห่งมีผู้ลงชื่อลอบ แต่ไม่มีผู้เรียนหรือผู้เรียนเข้าเรียนน้อย เนื่องจากติดภารกิจ	- เวลาเรียนน้อยกว่าเนื้อหาที่เรียน ไม่เป็นตารางที่สามารถบอกได้ว่าเพียงพอบรรลุวัตถุประสงค์ - ขาดการจัดระบบที่ดี	- ควรเพิ่มเวลาเรียนมากขึ้นเพื่อจะสามารถ ทำความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น - ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับแต่ละสำนักจะเป็นผู้กำหนด	- เรียนติดต่อกันหลายชั่วโมง ไม่มีสลับเปลี่ยนวิชาอื่นทำให้เครียด - ควรจะปรับปรุงให้เหมือนทางโลก โดยเรียนเป็นคาบ	- สั้นน้อย - จัดเวลาเรียนไม่ค่อยมากพอ เมื่อเทียบกับตำราเรียนที่มาก	- 3 ชั่วโมง เป็นช่วงเวลาที่สังเขปเรียนมากเกินไป - เวลาเรียนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้สอน

พระสงฆ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคศศึกษา	พระที่กำสั่งศึกษา	สนามแรกที่กำสั่งศึกษา
<p>3) วิธีการเรียนการสอน</p>	<p>3) วิธีการเรียนการสอน</p>	<p>3) วิธีการเรียนการสอน</p>	<p>3) วิธีการเรียนการสอน</p>	<p>3) วิธีการเรียนการสอน</p>	<p>3) วิธีการเรียนการสอน</p>
<p>- เน้นการแปลอย่าง เดียว ให้แปลข้อความ นั้นได้เป็นพจนานุกรม กับเรียนภาษาเท่านั้น มุ่งแก้ความเข้าใจ เนื้อหาสาระมากกว่า เนื้อหาความรู้ มุ่งแก้ความเข้าใจ เนื้อหาสาระมากกว่า เนื้อหาความรู้</p>	<p>- มุ่งจดจำเนื้อหา มากกว่าการทำความเข้าใจ ซึ่งไม่เต็มใจที่คิด วิเคราะห์ - เน้นการแปลและ การจำตามตัวอักษร อย่างเคร่งครัด - ควรเน้นทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน - วิธีการสอนทำให้ ภาษาบาลียากเกิน ความจริง</p>	<p>- ครูมีบทบาทมาก เป็น ผู้สอนอย่างเดียว - เน้นการท่องจำมากกว่า “ความรู้ความเข้าใจ และการนำไปใช้” - สอนแบบไม่เชื่อมโยง กับความจริงของชีวิต ชุมชน สังคม รวมทั้ง สิ่งแวดล้อม - ไม่เห็นคุณค่าในการ สอนให้เกิดความสนใจ</p>	<p>- ใ้ท่องจำมาก เรียน เพื่อสอบให้ได้มากกว่า การทำความเข้าใจ - สอนแบบเก่าที่เคย เรียนมา ควรจะ ปรับปรุง เพื่อให้ เกิดความเบื่อหน่าย</p>	<p>- สอนโดยยึดตำรา ไม่ค่อยอธิบายให้ เกิดความเข้าใจ - สอนแบบให้นักเรียน จำ และสอนให้แต่ เนื้อหาเยอะ แต่เวลา มีสอนข้าน้อย จึงทำให้การสอบ ไม่ค่อยสมบูรณ์</p>	<p>- มักหยุดเรียนบ่อยครั้ง หยุดตามอาจารย์ ผู้สอน ทำให้ การเรียนการสอน ไม่สม่ำเสมอ</p>

2.2 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยมศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
<p>1) ครูผู้สอน</p> <p>- มักจะขาดแคลนครูผู้สอน เนื่องจากครูที่สอนบางทีมีความรู้แตกฉานมีน้อยมากและครูมักไม่ค่อยกล้าสอน เพราะไม่รู้จริง - ส่วนใหญ่ยังเป็นนักเรียนด้วย ทำให้มีความรู้ยังไม่สมบูรณ์และยังมีเวลาต้นศัواتเรียนมาการสอน</p> <p>แนะนำนักเรียนมาก</p>	<p>1) ครูผู้สอน</p> <p>- ขาดประสบการณ์ในการสอน มีจำนวนน้อยที่สอนมีประสิทธิภาพ</p> <p>- ขาดความเข้าใจเนื้อหาและความรู้จริงหาและตามตามมีความรู้สอนตามที่เคยเรียน</p> <p>- ขาดการฝึกอบรมวิชาการศึกษา เน้นการทำให้ผู้เรียนเข้าใจ ทำให้ผู้เรียนขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตได้</p>	<p>1) ครูผู้สอน</p> <p>- ครูมีความสามารถและประสบการณ์น้อยควรมีความเป็นครูและมีควารู้จริงมาสอน</p> <p>- ขาดการพัฒนา การส่งเสริม ขาดขวัญและกำลังใจ สอนด้วยจิตวิญญาณ หรือพลังภายในที่เหลืออยู่และถดถอยในที่สุด</p>	<p>1) ครูผู้สอน</p> <p>- ใช้ระบบที่สอนน้องสอนแบบให้จำไปสอบ ไม่มีการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้และความเข้าใจแก่ตนเองน้อยหาเข้าเรียนตามเป็นครูอบรมความเป็นคนโดยตรง ควรหาวิธีใหม่ ๆ ในการสอนเพื่อมีให้นักเรียนเกิดความเมือหมาย</p>	<p>1) ครูผู้สอน</p> <p>- บางท่านศึกษาต้นศัวาชาติ สอนเข้าใจง่ายบางท่านไม่เตรียมตัวเข้าสอน</p> <p>- ขาดแคลนครูผู้สอนมักใช้ระบบที่สอนน้อง</p>	<p>1) ครูผู้สอน</p> <p>- ประสบการณ์ในการสอนน้อย ผู้สอนมีความรู้มากก็จริงแต่ไม่สามารถถ่ายทอดให้นักเรียนได้เต็มที่</p> <p>- ขาดครูสอนอย่างมากครูคนเดียว ต้องสอนหลายอย่าง</p>

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคศศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
2) หนังสือตำรา ประกอบการเรียน	2) หนังสือตำรา ประกอบการเรียน	2) หนังสือตำรา ประกอบการเรียน	2) หนังสือตำรา ประกอบการเรียน	2) หนังสือตำรา ประกอบการเรียน	2) หนังสือตำรา ประกอบการเรียน
- เรียนเพื่อให้แปล ภาษาบาลีสั่งเข้าใจ เป็นถ้อยแจ่มใส ในพระไตรปิฎก ก็เหมาะสมแล้ว	- เท่ากันไป ไม่มีสร้าง คู่สื่อประกอบการ เรียน - ยกกันไป ควรปรับ ให้เข้าใจง่าย	- ยังไม่เพียงพอ	- ไม่ส่งเสริมให้มีการ ผลิตตำราเพิ่มและ เป็นมาตรฐานเดียว กัน โดยคณะสงฆ์ รับรอง	- ศึกษาอยู่ในกรอบเดิม กลัวไม่มีผู้สืบทอด กล่าวการเปลี่ยน แบบลงและอนุรักษ์ นิยม	- ไม่มีการจัดทำให้ นักเรียน
3) สื่อ-อุปกรณ์ ประกอบการสอน	3) สื่อ-อุปกรณ์ ประกอบการสอน	3) สื่อ-อุปกรณ์ ประกอบการสอน	3) สื่อ-อุปกรณ์ ประกอบการสอน	3) สื่อ-อุปกรณ์ ประกอบการสอน	3) สื่อ-อุปกรณ์ ประกอบการสอน
- เป็นแบบเดิม ๆ ไม่มี สื่อใหม่ ๆ เข้ามา ช่วย และส่วนใหญ่อุป กรณ์	- ขาดอุปกรณ์ มีเพียง ขอหลักและกระดาษตำ เท่านั้น	- ไม่ค่อยมี	- ขาดแคลนสื่อการสอน มีเพียงกระดาษตำ และขอวัดเท่านั้น	- ไม่ค่อยมีสื่ออื่น ๆ นอกจากหนังสือ เรียน	- มีแต่กิ่งไม้เพียงขอ และส่วนใหญ่อุป กรณ์ชำรุด เสียหาย

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยมศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>- ส่วนใหญ่มีห้องเรียน เพราะวัดที่เปิดสอน บาลีได้มีทุนมากกว่าเปิดสอนแผนกธรรมอย่างเดียว</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>- ใช้ศาลาการเปรียญ ซึ่งเป็นอาคารเอนกประสงค์ และใช้ในกิจกรรมอื่นด้วย จึงไม่ค่อยเอื้อต่อการเรียนการสอน</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>- ไม่เหมาะสม คับแคบ ไม่สงบ เนื่องจากใช้ศาลาวัดในการเรียน</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>- ยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร - บางวัดไม่มีอาคารเรียนโดยตรง ไม่มีบรรยากาศในการเรียน - สำนักเรียนไม่เพียงพอ</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>- ไม่ค่อยให้ความสนใจ - สำคัญเท่าที่ควร - ควรจัดให้มีเป็นสัดส่วน แสดงสว่างให้เพียงพอทั้งภายในและภายนอก</p>	<p>4) อาคารถนทานที่</p> <p>- อยู่ในลักษณะที่มีคนเสี่ยงภวาน ชดสนมาดี ควรมีส่วนที่เรียนที่สงบ</p>

1.3 ด้านการวัดและประเมินผล

<p>พระสังฆาธิการ</p>	<p>ผู้ทรงคุณวุฒิ</p>	<p>พระผู้สอน</p>	<p>พระที่เคยศึกษา</p>	<p>พระที่กำลังศึกษา</p>	<p>สามเณรที่กำลังศึกษา</p>
<p>1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล</p>	<p>1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล</p>	<p>1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล</p>	<p>1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล</p>	<p>1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล</p>	<p>1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล</p>
<p>-ค่อนข้างเข้มงวดและ ตั้งมาก ไม่ครบคลุม ทั้งหมดหลักสูตร น่าจะมี - การสอบเก็บได้ ใน ทุกระดับ เพื่อให้เรียน ไม่เสียเวลาสอบใหม่ ในวิชาที่ผ่านแล้ว</p>	<p>-ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน แน่นอน วัดตามเจ้า มุ่งเน้นแต่การหา ข้อ ผิด ให้ควางสำคัญ ด้านลบมากกว่าด้าน บวก ไม่ได้เน้นความ เจริญของงานหรือ ประสิทธิภาพของ ผู้เรียน ทำให้ไม่มี ความรู้อย่างเป็นระบบ - ควรใช้วิธีดำเนินสาย กลาง การตรวจหาข้อ ผิด นำไปสู่การไล่คน ทำให้พลาดโอกาส ของชีวิต ท้อแท้</p>	<p>- วัดความจำมากกว่า ความเข้าใจ</p>	<p>- เน้นความจำขาดการ ใช้วิเคราะห์ข้อธรรมะ ในข้อสอบ - ควรเก็บวิชาที่สอบได้ มีการปรับการวัดผล ให้มีการเลือกทำ และ ให้ผู้สอนได้ประเมิน การเรียน พิจารณา พฤติกรรมหรือ องค์ประกอบอื่น ประกอบ</p>	<p>- มุ่งให้จำ - ไม่มีมาตรฐาน การตรวจข้อสอบ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ ความรู้สึก ภูมิหลัง ประสบการณ์ ของผู้ตรวจ</p>	<p>- วัดความจำเป็น ส่วนใหญ่</p>

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยมศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ
- ข้อสอบยากมากเกินไป ตรวจการรับแก้ไข	- ยาก เพราะใช้ความจำมากกว่าความเข้าใจ ทำให้สับสนได้ยาก จึงมีการทุจริตอย่างกว้างขวาง - ไม่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	- มีความยากเกินไป และไม่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน	- ใฝ่สมองในทางการจำมากกว่าการวิเคราะห์ เพื่อใช้เหตุผล และยากทำให้ท้อแท้	- ยาก เพราะวัดความรู้เพียงแต่ข้อสอบ 2-3 แผ่น ควรมีคะแนนเก็บและคะแนนความประพฤติ	- ยาก เพราะหนังสือเยอะ แล้วจำได้ยาก

3. การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

จากภาพสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสามเณร พบว่าปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ดังนี้

3.1 ด้านหลักสูตร

พระสงฆ์ฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคียดศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
1) เนื้อหาสาระ	1) เนื้อหาสาระ	1) เนื้อหาสาระ	1) เนื้อหาสาระ	1) เนื้อหาสาระ	1) เนื้อหาสาระ
-	-	- กว้างแต่ไม่ครอบคลุม - มีความซ้ำซ้อนกับ เนื้อหาของมัธยมศึกษา/ บาลี	- จะเป็นการดี ถ้า หนังสือ ที่ใช้เป็นแบบ เดียวกับโรงเรียน มัธยมทางโลก	- เนื้อหาสาระที่ไม่น่า หลงใหล และซ้ำ ซ้อนกับมัธยมศึกษา/บาลี	- เก่าเกินไป ควรเรียน ภาษาบาลีเพิ่ม เพราะ ควรมีความรู้จริงใน การสอน
2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน	2) เวลาเรียน
-	-	- เหมาะสมระดับเนื้อหา ที่กำหนดไว้	- วัตถุประสงค์ไกลจาก โรงเรียนมัธยมศึกษา ไม่สามารถเริ่ม เรียนตอนเช้าได้	- จัดเวลาได้เหมาะสม - ผู้กำลังศึกษามัธยมศึกษา /บาลีต้องแบ่งเวลามาก	- มีปัญหามากสำหรับ ผู้กำลังศึกษามัธยมศึกษา /บาลี ผู้สำเร็จแล้วไม่ มีปัญหา
3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน	3) วิธีการเรียนการสอน
-	-	- ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน ควรเน้นการวิเคราะห์ที่	- ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน วิธีการที่ทันสมัย	- ขาดวิธีการที่ทันสมัย ใช้แบบเดิม ๆ	- ไม่เป็นระบบ ฝ่าย วิชาการเปลี่ยนบ่อย

3.2 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคียดศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน	1) ครูผู้สอน
-	-	- ครูมีความรู้แน่นอยู่ในวิชาที่สอน - มีน้อย ไม่มีความรู้ประจำตัวรับภาระทั้งแผนกธรรม/บาลี/สามัญ - ขาดการพัฒนาอย่างที่เป็นระบบและต่อเนื่อง - ขาดกำลังใจ ครูมีการบรรจุ และเลื่อนขั้นเงินเดือน มีการทำผลงาน	- ตามใจผู้เรียนเกินไป - ขาดแรงจูงใจในอาชีพ - ไม่มีการประเมินคุณภาพครู - ขาดครูสอนประจำมักจ้างครูพิเศษ ทำให้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร - ครูเพิ่มครูให้เพียงพอ - ครูไม่ใช้เวลา มักติดภารกิจ	- ต้องจ้างครูพิเศษในบางวิชา - ไม่ค่อยทุ่มเทในการสอนเท่าที่ควร และสอนไม่ค่อยเต็มที่ - นักเรียนเห็นว่าป็นกิกษุ-สามเณรแล้วมีความรับผิดชอบดี - ขาดความเอาใจใส่	- ขาดประสิทธิภาพที่สอนไม่เข้าใจ ปล่อยให้เรียน - ขาดออกอาธัยประจำ

พระสงฆ์ฆาติการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคียดศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สวมนนทที่กำลังศึกษา
2) หน้งสือตำรา	2) หน้งสือตำรา	2) หน้งสือตำรา	2) หน้งสือตำรา	2) หน้งสือตำรา	2) หน้งสือตำรา
ประกอบกรเรียน	ประกอบกรเรียน	ประกอบกรเรียน	ประกอบกรเรียน	ประกอบกรเรียน	ประกอบกรเรียน
-	-	- สืออยู่จ้งานน้อย ควาร สือห้งากขึ้น	- ควารใช้แบบเดียวกับ มัธยมศีกษาทางโลก - วิชาทางศาสนา ธรรมะ ตำราประกอบ กรเรียนมีการผลิต	- ไม่ได้อัดเป็นรูปเล่ม มีแม่เพียงพอ	- ไม่มีการจัดทาให้อียง เป็นระบบ ใหนักเรียน ไปทาซื้อเอง บางครั้ง ซื้อผิดทาให้เสียห้งเงิน และเวลา
3) สือ-อุปกรณ	3) สือ-อุปกรณ	3) สือ-อุปกรณ	3) สือ-อุปกรณ	3) สือ-อุปกรณ	3) สือ-อุปกรณ
ประกอบกรสอน	ประกอบกรสอน	ประกอบกรสอน	ประกอบกรสอน	ประกอบกรสอน	ประกอบกรสอน
-	-	- อุปกรณไม่พร้อม เป็นการเรียนแบบ แห่ง ๆ - ควารให้สึงมากว่าเติม ปรับปรุงให้ทันสมัย	- มีน้อยมาก แทบไม่มี ใบบางวิชา ควารจัดให้ เพียงพอกับวิชาที่เรียน	- คอยซ้งขาดแคลน และไม่เล่มบูรณ์	- ไม่คอยมีอุปกรณที่ ทันสมัยในการสอน ที่ใช้ในปัจจุบันคือ หน้งสือเรียน
4) อาคารสถานที	4) อาคารสถานที	4) อาคารสถานที	4) อาคารสถานที	4) อาคารสถานที	4) อาคารสถานที
-	-	- ห้องเรียนแออัด ไม่ เป็นสัดส่วน และ เสริมสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้อ	- บางแห่งมีอาคารเรียน บางแห่งต้องอาศัย ศาลาการมเรียน - แสงสว่างไม่เพียงพอ	- มีเสียงรบกวน และ แสงสว่างไม่เพียงพอ	- อากาศสดกานที่อ้อมกอ ให้เกิดการรบกวน ต่อการเรียนการสอน

3.3 ด้านการวัดและประเมินผล

พระสังฆาธิการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระผู้สอน	พระที่เคยมศึกษา	พระที่กำลังศึกษา	สามเณรที่กำลังศึกษา
1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล	1) เกณฑ์ในการวัด และประเมินผล
-	-	-อ่อน ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ผู้เรียนได้รับ ความรู้จริง มีการ กำหนดผู้ออกข้อสอบ -ควรวัดให้ได้ ทั้ง ความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติจริง	-ขึ้นอยู่กับคุณภาพและวิธีการของครู เน้น ความจำ เนื่องจาก ครูยังมีวิธีการเรียน การสอนแบบบาลี และนิกธรรม -ขาดความรู้ในการ ประเมินผล	-เป็นไปตามกฎ ระเบียบที่กำหนดไว้ มักวัดความจำ เป็นส่วนใหญ่ -ไม่มีมาตรฐานแน่นอน ขาดความรู้ในการ ประเมิน	-ครูบางท่านมีอคติ น่าจะมีการจัดประชุม ให้สมาชิกรัฐสภาที่ แนนอน ไม่มีอคติ แนนอน ไม่ยึดติด สักการะแจ้งนโยบาย การบริหารงาน ริชการ
2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ	2) ความยากง่าย ของข้อสอบ
-	-	-ไม่ยาก เป็นข้อสอบ ปริมาณโดยส่วนมาก	-ขึ้นอยู่กับครู	-ไม่ยาก ส่วนมากเป็น ข้อสอบปรนัย	-ปานกลาง บางวิชาง่าย บางวิชายากเกินไป

บทที่ 3

ความคิดเห็นในการปรับปรุง หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อเพิ่มทางเลือก ให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้เรียนรู้ อย่างเกื้อกูลกันที่มีระบบในระยะเวลาเดียวกัน

การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ดำเนินการจัดการศึกษาต่อไป ส่วนข้อเสนอในครั้งนี้ เป็นการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้เรียนรู้อย่างมีระบบและเกื้อกูลกันในระยะเวลาดียวกัน โดยเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อสำเร็จ การศึกษาจะได้รับวุฒิทั้ง 2 ด้าน ซึ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนวความคิด ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร เสนอปัญหา/อุปสรรค ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในที่นี้ได้สรุปความคิดเห็น โดยจำแนกตามกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร	ไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร
<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้การศึกษาเหมาะสมกับศาสนทายาทที่ดี สามารถแนะนำให้ประชาชนเข้าใจและแก้กฏลประโยชน์ในชีวิตของตนได้ และมีความรู้ก้าวหน้ากับการศึกษาทางโลก ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ไม่ด้อยกว่าฆราวาส - จะได้รับงบประมาณอุดหนุน ถือเป็น การแบ่งเบาภาระเจ้าสำนัก เพื่อจะได้นำเงินส่วนที่เหลือไปช่วยเหลือพระเณรอื่นที่ไม่ได้เรียนแผนกสามัญดังกล่าว - ในสังคมปัจจุบันพระเณรไม่สนใจแผนกธรรม/บาลี การปรับปรุงหลักสูตรเป็นหลักสูตรเดียวจึงเป็นการบังคับให้เรียนแผนกธรรม/บาลีอย่างจริงจังควบคู่กับวิชาการทางโลกด้วย นับได้ว่าเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา - พระเณรที่บวชไม่อาจอยู่ในสมณเพศตลอดไปได้ทั้งหมด มีการลาสิกขามากกว่าที่อยู่ จึงจำเป็นต้องมีความรู้วิชาที่ จะต้องอาศัยในการดำรงชีวิต หรือหากดำรงเพศอยู่ได้ จะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนาเป็นทางเลือกใหม่ของ ผู้เรียน 	-

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - การจัดเวลาเรียนอาจจะมีเวลาไม่เพียงพอและอาจขาดความพร้อมในทุก ๆ ด้าน - การจัดการศึกษาในวัดทั้งแผนกธรรม/บาลี อาจจะหย่อนยาน ด้อยลง เนื่องจาก มีผู้เรียนน้อยลงหรือไม่มีผู้เรียน - อาจได้รับการต่อต้านจากคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ที่อาจไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ 	-
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - คงการศึกษาแผนกธรรม-บาลีไว้ เพราะเป็นการศึกษาเพื่ออำนวยการพุทธศาสนา โดยตรง ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรเป็นทางเลือกใหม่ของผู้เรียน มีดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 ทำความเข้าใจกับคณะสงฆ์ ขอมติจากคณะสงฆ์ 1.2 แยกระบบการศึกษาออกเป็นอย่างน้อย 3 แบบ คือ <ol style="list-style-type: none"> 1.2.1 รักษาแบบเดิมของคณะสงฆ์ไว้ คือปริยัติธรรมล้วน ๆ 1.2.2 แบบผสมผสาน คือ แบบเดิม (1.2.1) + วิชาสามัญที่จำเป็นต่อการอำนวยการรักษาและการเผยแผ่ศาสนา 1.2.3 แบบที่ปรับปรุงเป็นหลักสูตรเดี่ยว 1.3 ระดมผู้ทรงคุณวุฒิช่วยกันจัดระบบการศึกษาทั้ง 3 แบบ เสนอคณะสงฆ์เพื่อขออนุมัติ 	-

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - จัดการสอนขยายไปทุกอำเภอ/จังหวัด หรืออาจรวมหลาย ๆ อำเภอเป็นศาสนศึกษาประจำอำเภอ/จังหวัด/เขต/ภาค ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม ความเป็นไปได้ 	-

2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร	ไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร
<ul style="list-style-type: none"> - การปรับปรุงเป็นหลักสูตรเดียวมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในปัจจุบัน ความเป็นเอกภาพ ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ไม่เป็นภาระกับผู้สอน ผู้เรียน - สะดวกในการจัดการศึกษาและบริหารหลักสูตร การลงทุน ตลอดจนการบริหารบุคลากร งบประมาณ และสถานที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ในแต่ละหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน หากนำมาปรับปรุงรวมกันเป็นหลักสูตรเดียว อาจจะทำให้แต่ละหลักสูตรหย่อนคุณภาพลงได้ - กระทงความรู้ในทางศาสนาไม่ดึงดูดใจผู้เรียน และครูที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ หรือผู้ปลูกเร้าให้นักเรียนสนใจหายาก หากนำมารวมกันจะทำให้ผู้เรียนเบื่อ ไม่สนใจเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่มีทางเลือกตามที่ตนสนใจ - คงปฏิบัติยาก จึงเห็นควรคงไว้เพื่อประโยชน์แก่บุคคลบางประเภท

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนขาดประสบการณ์ ขาดความพร้อม - สังคมสงฆ์ ความเป็นผู้นำทางสังคม การคิดริเริ่มหมดไป จึงอาจไม่เห็นด้วย - เคยมีแนวคิดจะทำประมาณ 40 ปีแล้ว แต่ไม่มีความก้าวหน้า เพราะคณะสงฆ์ไม่เห็นความสำคัญ และขาดการสนับสนุนอย่างจริงจัง 	<ul style="list-style-type: none"> - แต่ละหลักสูตรจะใช้เวลา และเนื้อหา มาก จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับปรุงเป็นหลักสูตรเดียว - เนื้อหาสาระที่จะได้ อาจจะไม่ครบถ้วน ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
-	-

3. กลุ่มพระผู้สอน

พระผู้สอนมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร	ไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร
<ul style="list-style-type: none"> - จะเป็นระบบเดียวกันที่เป็นมาตรฐานสากลที่พระเถระจะได้ศึกษาทั้งวิชาการทางโลกและทางพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องไม่วุ่นวายเหมือนแบบเดิม ๆ ที่จัดกันอยู่ตามอรัญญิกของแต่ละคน แต่ละสำนักเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - แผนกสามัญศึกษานั้น ผู้ที่ไม่ได้บวชก็สามารถทำได้ ส่วนนักธรรม/บาลีควรศึกษาอย่างจริงจัง เพราะเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร	ไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร
<ul style="list-style-type: none"> - จะได้ลดความซ้ำซ้อน แต่ควรจัดทำแนวคิด เนื้อหาสาระ และกระบวนการทั้งหมด เพื่อตอบสนองทั้งระดับผู้เรียน สถาบันศาสนา สังคม และประเทศชาติ เป็นสำคัญ - เป็นการจูงใจ ดึงดูดผู้เข้ามาบวช และเป็นการเพิ่มบุคลากรทางศาสนาให้มากขึ้น - ผู้ที่เข้ามาบวชจะรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม และพระระดับบริหาร จะมึงานทำมากขึ้น ไม่สูญเปล่า 	-
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และการประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการศึกษาระดับปริญญา - มีผู้อยากเห็นการศึกษาสงฆ์ดีขึ้น แต่ไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข - อาจมีคน/กลุ่มคน ฉวยโอกาสหาความชอบธรรมในระหว่างความพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนอาจทำให้เบี่ยงเบนเจตนารมณ์เดิมที่ตั้งไว้ - อาจมีปัญหาในการบริหารจัดการ และพระเถระ แม่กองธรรม แม่กองบาลี จะเห็นด้วยหรือไม่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ที่รู้บาลี-นักธรรมอย่างแท้จริงจะไม่มี

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ควรทำสำรวจความคิดเห็นให้มาก เพื่อหาผลสรุปที่ดี และสามารถสรุปแนวทางที่จะหาข้อที่สามารถดำเนินการได้ - ควรสร้างเวทีให้เกิดการเรียนรู้ เป็นความรู้ของคนไทย และของสังคมไทยทั้งหมด มีใช้ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี - ควรมีการศึกษารูปแบบการศึกษาแนวพุทธให้ชัดเจน - ควรมีโรงเรียนนำร่องเป็นรายภาคด้านนี้ - จะต้องมีการอบรมศักยภาพของพระที่จะมาเป็นผู้บริหารมากขึ้น มีการถ่ายทอดเทคนิค แนวทางโลก/ธรรมให้มากขึ้น เพื่อจะได้ให้ข้อคิดพระที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยม - ต้องมีการประชุมพระสังฆาธิการเพื่อเสนอแนะให้กระจ่างแจ้ง โดยมีบุคลากรระดับล่างเข้าร่วมประชุม ฝ่ายทำงาน ฝ่ายบริหาร รองลงมา เพื่อให้มีความเข้าใจกัน ต้องแจ้งแถลงการณ์ข้อมูลต่าง ๆ ให้รับทราบ และทำประชาพิจารณ์เหตุ และผลให้ชัดเจน ดีไม่ดียังไร ให้กระจ่างชัด 	-

4. กลุ่มพระที่เคยศึกษา

พระที่เคยศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระที่เคยศึกษาในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร	ไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรม มีความสมบูรณ์ เปรียบพร้อมไปด้วยสภาพวิชาการ ไม่มีช่องว่างทางความรู้ โดยผู้เรียนจะมีองค์ความรู้หลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน ไม่ควรแบ่งเป็นทางโลกและทางธรรม เพราะจะต้องตามให้ทันโลก และระบบการเรียนวิชาทางโลก วิชาพื้นฐาน จะทำให้เรียนวิชาทางธรรม/บาลี ได้ดีขึ้นด้วย เป็นผลดีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา - เป็นการดึงดูดผู้เรียนให้มากขึ้น ขณะนี้คนบวชจะน้อยลง เพราะ พ.ร.บ. การศึกษาฯ เปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเรียน 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เด็กจะสามารถเรียนจบชั้น ม.1-ม.6 ดังนั้น การจะบวชเพื่อมาเรียนจึงน้อยลง - เป็นการพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้เจริญพัฒนาก้าวหน้าเท่าเทียมกับนานาอารยประเทศ และเป็นการยกระดับการศึกษาพื้นฐานของชาติ จะเป็นประเทศที่พัฒนาก้าวไกล 	<ul style="list-style-type: none"> - ควรให้ผู้เรียนเลือกแผนกใดแผนกหนึ่งมาเป็นวิชาเอก เพื่อเรียนรู้ให้ลึกซึ้งตามความถนัด แต่ถ้าบังคับให้บรรจุไว้ในหลักสูตรอาจเกิดปัญหาอุปสรรคตามมา

ความคิดเห็นของพระที่เคยศึกษาในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาจะอยู่ที่ครูไม่อาจปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ควรมีการอบรมครูก่อนการดำเนินการ - ต้องมีการขยายโรงเรียนแผนกสามัญศึกษาเพิ่มมากขึ้น - จะมีปัญหาด้านงบประมาณ เพราะต้องมีการจัดตั้งโรงเรียนก่อสร้างอาคารเรียนที่ได้มาตรฐานเพิ่มอีกมากมาย และมีการบรรจุครูเพิ่มขึ้นอีกหลายอัตรา - การวางแผนการจัดหลักสูตรที่ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรก่อนทดลองใช้ - ปัญหาด้านการปกครองสงฆ์ เนื่องจากเจ้าอาวาสวัดไม่สนับสนุนให้พระเณรเรียนแผนกสามัญศึกษาและเรียนนอกวัด เนื่องจากมีกฎว่า เมื่อได้เปรียญใดมาแล้วต้องเรียนให้ได้เพิ่มขึ้นอีก และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแผนกธรรมและบาลี มีผลต่อการเลื่อนสมณศักดิ์ของเจ้าอาวาส 	<ul style="list-style-type: none"> - อาจมีปัญหาด้านสถานที่ เวลาเรียน บุคลากร สื่อและวัสดุการสอน

ความคิดเห็นของพระที่เคยศึกษาในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ควรมีการฝึกอบรมครูผู้สอน ในเรื่องวิธีการเรียนการสอนและการประเมินให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ และพัฒนาในด้านเทคนิคการสอนและการเผยแพร่ศาสนาธรรม - ควรจัดตั้งโรงเรียนแผนกสามัญศึกษาให้ทั่วทุกจังหวัดอย่างทั่วถึง และจัดบรรจุครูให้พอเพียงกับจำนวนโรงเรียนดังกล่าว โดยอาจบรรจุบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง เข้าสอนตามโรงเรียนเหล่านี้ - ควรมีสำนักรงานพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษารับผิดชอบโดยตรง โดยมีคณะสงฆ์เป็นกรรมการร่วมด้วย - ให้แม่ชี/เยาวชนหญิงได้เรียนด้วย สุดท้ายจะทำให้เป็นบุคลากรทางศาสนา - ควรมีการปรึกษาหารือพูดคุยกัน จนให้ตรงกันระหว่างการศึกษาทั้ง 3 แผนก หากจัดการศึกษาดังกล่าวระดับภาคไม่ได้ น่าจะจัดเป็นระดับจังหวัด ตั้งเป็นมูลนิธิ และทางคณะสงฆ์จะต้องมีส่วนช่วยโรงเรียน ด้านอาหารกลางวันด้วย 	<ul style="list-style-type: none"> - ควรเชิญผู้รู้หลายสาขาวิชามาร่วมกันวิเคราะห์วิจัยข้อดีข้อเสีย หรือร่วมหาแนวทางที่ปฏิบัติได้แล้ว ทดลองใช้หลักสูตรนำร่องที่สร้างขึ้น - อาจให้ผู้เรียนเลือกแผนกใดแผนกหนึ่งมาเป็นวิชาเอก เพื่อเรียนรู้ให้ลึกซึ้งตามความถนัด แต่ถ้าบังคับให้บรรจุไว้ในหลักสูตร อาจเกิดปัญหาอุปสรรคตามมา

5. กลุ่มพระที่กำลังศึกษา

พระที่กำลังศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่างๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร	ไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร
<ul style="list-style-type: none"> - ทำให้ได้ความรู้ทั้งสามด้านควบคู่กันไป ผู้ศึกษาจะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเป็นการกระจายความรู้ / กำลังของสมองในการเรียนทางโลกและทางธรรม เท่า ๆ กัน - จะทำให้ผู้เรียนไม่ต้องเสียเวลาในการสอบนักธรรมและบาลี ซึ่งจัดให้สอบปีละครั้ง หากตกก็ไม่มีโอกาสแก้ตัว รอสอบใหม่ในปีถัดไป ซึ่งทำให้เสียเวลามาก - จะทำให้บุคลากรทางพุทธศาสนามีความรู้ความสามารถในการดำรงพุทธศาสนา และเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาได้ดีนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนนักธรรมถือว่าเป็นการศึกษาขั้นต้นของพระ/เณร ซึ่งหลักสูตรเดิมเป็นลัดส่วนตัวแล้ว เพียงแต่ทำให้ดีขึ้นเข้มขึ้น มีวิชาสามัญเข้าไป ปรับปรุงวิธีการสอนให้ทันสมัย เพราะหากรวมกับแผนกสามัญ จะทำให้เวลาที่ใช้เรียนยืดออกไป ผู้เรียนจะท้อ - แต่ละอย่างก็มีความพิเศษในแต่ละวิชาอยู่แล้ว รวมกันอาจเกิดปัญหามากมายตามมา ควรจะให้เป็นไปคนละแผนกก็ได้ไม่สับสน สามารถแบ่งเวลาได้
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ขาดแคลนครูที่จะมาระดมสอนบาลี - ระบบการสอน และการจัดเวลาให้สอนนั้น จะมีหลายวิชาในวันเดียวกัน - คงเป็นไปได้ยาก เป็นความใฝ่ฝันของใครหลาย ๆ คน 	<ul style="list-style-type: none"> - อาจมีปัญหาการยอมรับจากพระสงฆ์ผู้มีอำนาจในการศึกษาของสงฆ์ หากเป็นความคิดเห็นหรือจัดทำหลักสูตรโดยผู้ที่ไม่ได้คร่ำหวอดในวงการศึกษาสงฆ์

ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ความลำบากของผู้เรียนจะต้องเรียนหนักมากยิ่งขึ้น ในกรณีที่เรียนพร้อมกัน และอาจส่งผลกระทบต่อกัน คือความรู้ทั้งสามด้านจะลดน้อยลงไป ความรู้ที่เกิดขึ้นจะไม่แน่น ไม่มั่นคงเหมือนเดิมก็ได้ - ทำให้การเรียนการศึกษาของแต่ละชั้นปีไม่สามารถแบ่งเวลาให้ถูกต้อง ยิ่งมีการสอบไล่เคียงกันด้วยแล้วยิ่งยาก เพราะจะทำให้นักศึกษาแบ่งเวลาลำบากในการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - คุณภาพของการศึกษาจะหย่อนความเข้มข้น เพราะต้องศึกษาวิชาอื่น ๆ ด้วย - ปัญหาทางผู้บริหาร ผู้จัดการ ขาดบุคลากรและความพร้อมในการดำเนินการ เพราะในการบริหารพระเน้นการปกครอง ส่วนความรู้นั้นเป็นเรื่องเฉพาะตัว - ปัญหางบประมาณ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ บุคลากร อาคารสถานที่ ดังที่พระเถระผู้ใหญ่เคยกล่าวว่า การเรียนนักธรรม/บาลี เป็นเรื่องของพระศาสนาของวัด (เป็นผลงานของเจ้าอาวาส) ส่วนการเรียนทางโลกเป็นเรื่องส่วนตัว - หากจุดยืนไม่ได้ สาระของแต่ละแผนกจะไม่สมบูรณ์ และวิชาเหล่านี้เนื้อหาไม่เกี่ยวเนื่องกัน ดังนั้น การเอามาผสมกัน ปัญหาจะเกิดขึ้น
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ทดลองใช้กับสถาบันการศึกษาหนึ่งดูก่อน เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น - ในการจัดสอบควรเว้นช่วงระยะเวลาในการสอบ เพื่อให้นักเรียนได้มีเวลาเตรียมตัว อาจจะช่วยให้นักเรียนคลายความเครียดจากการสอบได้บ้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - ถวายความรู้แก่พระที่กุ่มอนาคตการศึกษาสงฆ์ให้ตระหนักถึงการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพทันสมัย เมื่อพระเถระเห็นชอบ ให้ประสานกับคณะกรรมการการศึกษาสงฆ์ จากนั้นร่วมกันออกแบบสอบถามพระ/สามเณร ถึงแนวทางดังกล่าว

6. กลุ่มสามเนรที่กำลังศึกษา

สามเนรที่กำลังศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของสามเนรที่กำลังศึกษาในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร	ไม่เห็นด้วยในการปรับปรุงหลักสูตร
<ul style="list-style-type: none"> - ปัจจุบันนักเรียนห่างเหินจากพระพุทธศาสนา มาก จะทำให้ได้รับความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นการสนับสนุนให้เรียนบาลีด้วย - จะทำให้มีเวลาดูมาก ตั้งใจเรียนมากขึ้น เพราะเรียนอย่างเดียวยังมีความเกี่ยวเนื่องกัน ไม่ต้องแยกแผนก และไม่ต้องเสียเวลาในการเรียนและการเดินทาง 	<ul style="list-style-type: none"> - จะทำให้เรียนหนักขึ้น การเรียนนักธรรมและบาลีก็หนักอยู่แล้ว เพราะจะต้องท่องจำทั้งหมดเกรงว่านักเรียนบางคนจะรับไม่ไหว - เวลาเรียนอาจจะไม่เพียงพอ ถ้านำมารวมกันอาจเกิดปัญหาตอนสอบได้
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนอาจจะเรียนเหนื่อยขึ้น อาจเรียนไม่ไหว เพราะต้องใช้ความจำมาก และนักเรียนมีความคิดที่จะไม่เรียนวิชาธรรม/บาลีอยู่แล้ว - ปัญหาเรื่องเวลาที่จะเรียน เพราะมีกิจกรรมอื่น เช่น กิจนิมนต์ ทำวัตร - พระผู้ใหญ่จะไม่ยอม อาจมองว่า ปรับให้ง่ายขึ้น คัดศิษย์ไม่เท่ากัน 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนแผนกธรรม/บาลี ต้องใช้เวลามากกว่าแผนกสามัญศึกษา ในเทอม ๆ หนึ่ง อาจจะไม่สามารถเรียนจบตามที่กำหนดไว้ เพราะหนังสือแต่ละเล่มมีเนื้อหามากพอสมควร และส่วนมากจะเป็นการท่องจำเสียส่วนใหญ่ - จะทำให้นักเรียนเบื่อและไม่เรียนเต็มที่ในวิชาที่ตนเองไม่ชอบ

ความคิดเห็นของสามเณรที่กำลังศึกษาในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ต้องทำให้นักเรียนอยากเรียนวิชานี้เสียก่อน ถ้าทำได้อย่างนี้ รับรองว่าจะได้ผลดี - ควรใช้ข้อสอบเดียวกันในการสอบ จะได้ไม่มีการแบ่งศักดิ์ศรี ความยากง่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้าจะนำหลักสูตรมารวมกัน ควรย่อหลักสูตรให้น้อยลง พอเหมาะ ปรับปรุง - หนังสือใหม่ ไม่ให้ยากเกินไป ไม่ง่ายจนเกินไป กระดาษดี เหมาะสมกับเวลาเรียนที่จำกัดและวัยของผู้เรียน เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจง่ายขึ้นและสะดวก

บทที่ 4

ความคิดเห็นในการนำหลักสูตร การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี

การนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี โดยนำรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ของแผนกธรรมและแผนกบาลี นำไปเป็นรายวิชาจัดสอนในแต่ละระดับชั้นของแผนกสามัญศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้รับวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนวความคิดที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในที่นี้ได้สรุปความคิดเห็นโดยจำแนกตามกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเห็นด้วยในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลีบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลีบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการช่วยให้พระเณรสามารถเรียนรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน และพระเณรจะมีความรู้เพิ่มมากขึ้น และสนใจเข้ามาบวชมากขึ้น - เป็นการลดภาระค่าใช้จ่าย เนื่องจากจะใช้งบประมาณของรัฐบาล เพื่อช่วยในเรื่องของค่าใช้จ่ายที่วัดจะต้องจัดหา 	-
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - พระเณรที่ไม่คิดเรียนธรรม/บาลี จะเรียนหนักมากขึ้น อาจเรียนเพียงให้สอบผ่านได้เท่านั้น จึงไม่ได้ความรู้เท่าที่ควร ผู้ที่สนใจแผนกสามัญอาจจะลดน้อยลงด้วย - ความเข้มในเนื้อหาสาระน้อยกว่าที่วัดจัดสอนเอง แต่ได้รับวุฒิเท่าเทียมกัน ความรู้ในการเรียนแผนกธรรม/บาลีในภาพรวมทั้งหมดจะด้อยลงในที่สุด - อาจทำให้ขาดความสัมพันธ์ระหว่างพระที่อยู่ในวัดกับพระ/สามเณรผู้เรียน ไม่ 	-

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<p>สามารถเห็นหรือควบคุมดูแลพฤติกรรมของพระ/สามเณรผู้เรียนได้</p> <ul style="list-style-type: none"> - เจ้าอาวาสที่ไม่ถนัดในการบริหารจัดการการศึกษาแผนกสามัญ อาจไม่เห็นด้วยและอาจกลายเป็นข้อจำกัดความเจริญเติบโตและการกระจายการศึกษา 	-
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - เหมาะสำหรับพระเณรที่บวชใหม่เป็นระยะเวลานาน ส่วนพระเณรที่บวชช่วงพรรษาให้เรียนหลักสูตรเดิม - การเรียนแผนกบาลีจะยาก ควรปรับเปลี่ยนการออกข้อสอบ และการเก็บคะแนนด้วย - ควรเพิ่มชั่วโมงเรียน โดยวางหลักสูตรแผนกธรรมแต่ละระดับไม่ควรต่ำกว่า 120 ชั่วโมง ส่วนแผนกบาลี ไม่ควรต่ำกว่า 280 ชั่วโมง - สำหรับวัดที่ต่างจังหวัด น่าจะรวมกันจัดตั้งโรงเรียนที่เปิดสอน โดยอาจารย์เป็นภาคหรืออำเภอแต่ละแห่งจัดรวมกันที่จังหวัด จะทำให้เจ้าอาวาสมีศักยภาพจัดได้ 	-

<p>ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี</p>	
<p>ข้อเสนอแนะ</p>	<p>ข้อเสนอแนะ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - ควรปรับความเข้มของการเรียนให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน และใช้ข้อสอบสนามหลวง เพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกัน เป็นการประกันคุณภาพการศึกษามีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง และมีคุณภาพเทียบเท่ากับที่สำนักเรียนในวัด - ควรมีการปรับปรุงการเรียนธรรมศึกษาของฝ่ายฆราวาสด้วย - ควรให้พระ/สามเณร ศึกษาที่วัดจนจบนักธรรมตรีก่อนที่จะมาเรียนแผนกสามัญศึกษา เพื่อพระผู้สอนในวัดจะได้ดูแลควบคุมพฤติกรรม และตักเตือน ผู้เรียนให้มีความประพฤติปฏิบัติเหมาะสมก่อนที่จะออกไปสู่สังคมข้างนอก - ปรับเปลี่ยนรายวิชาในแต่ละชั้นใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และสอดคล้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ สามารถนำความรู้ไปสอบสนามหลวงของคณะสงฆ์ได้ เพื่อให้คณะสงฆ์รับรองความรู้ 	<p style="text-align: center;">-</p>

2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นแนวคิดที่ดีและควรดำเนินการ 	<ul style="list-style-type: none"> - แต่ละหลักสูตรมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์เดิมที่ตั้งไว้อยู่แล้ว จะมีผลกระทบกับความรอบรู้ในทางศาสนา - นักธรรมและบาลีเดิมควรคงไว้สำหรับผู้ต้องการเรียนรู้ทางธรรมโดยเฉพาะต่อไปถ้าไม่มีคนเรียนก็คงยกเลิกไปเอง
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - การจัดเนื้อหาหลักสูตรอาจไม่สัมพันธ์กับวัยของผู้ศึกษา หากเป็นวัยเด็กจะต้องเข้าใจเรื่องหลักธรรมที่นำมาศึกษาซึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างยาก ขาดการฝึกปฏิบัติ เช่น เรื่องวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งครูและผู้เรียนต่าง ๆ ไม่มีประสบการณ์ - เป็นการนำเรื่องใหญ่ 3 เรื่องมาอยู่ด้วยกัน แต่ละเรื่องเนื้อหาอาจทำให้ล้น - พระสงฆ์อาจมองว่า เป็นการกระทบกระเทือนฐานของท่านที่มีอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดบุคลากรที่ทรงความรู้ความสามารถกับกาลสมัย - การต่อต้านจากพระผู้ใหญ่และฆราวาสหัวอนุรักษ์นิยม - เวลาและเนื้อหาไม่เอื้ออำนวย อาจทำให้เกิดความล้ามเหลว - ครูที่จะถ่ายทอดและปลูกเร้าให้นักเรียนสนใจยาก ผลผลิตที่ได้ผู้เรียนจะเรียนกว้างแต่ไม่รู้ลึกโดยเฉพาะภาษาบาลี คนสมัยเก่าจะแตกงานมากกว่า

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ต้องคัดเลือกและจัดอันดับความยากง่ายของเนื้อหาให้สัมพันธ์กับวัยหรือวุฒิภาวะของผู้เรียน - ควรปรับการเรียนแผนกธรรม/บาลีให้มีเนื้อหาลดน้อยลง แต่คงไว้ในประเด็นสำคัญที่ผู้เรียนควรเข้าใจ ลดการเน้นท่องจำ ให้นับการคิดวิเคราะห์มากขึ้น เรียนโดยใช้เหตุผล เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางปัญญา - ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหลักสูตรธรรม/บาลีที่สมควรกำหนดให้เรียนในแผนกสามัญศึกษา โดยศึกษา 2 กลุ่มที่เรียนจากสำนักเรียน และเรียนจากโรงเรียนแผนกสามัญว่ามีความรู้แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และมีข้อมูล/งานวิจัยที่พระสงฆ์เห็นว่า สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่ทำให้เสียอุดมการณ์ของท่าน - ควรศึกษาหลักสูตรทั้ง 3 ด้าน นำแก่นของแต่ละหลักสูตร โดยไม่ให้เสียคุณภาพสร้างหลักสูตรให้สัมพันธ์กับเวลาเรียน - ฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีประสิทธิภาพในการสอน - ควรมีตัวกลางการเปลี่ยนแปลง โดยหาองค์กรกลางประสานระหว่างคณะสงฆ์กับกระทรวงฯ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้น ร่วมกัน เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ของทุกฝ่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ควรมีการบังคับ พระเณรจะเลือกเรียนสายไหนก็ได้ - ควรตั้งคณะกรรมการตำราระดับชาติ ประกอบด้วย พระทั้ง 2 นิกาย และผู้เชี่ยวชาญฝ่ายฆราวาส เพื่อพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษาของสงฆ์ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตร ตำรา การเรียน การสอน การวัดผล ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ต่อไป - ควรมีคณะกรรมการร่างหลักสูตรทั้ง 5 หลักสูตรเสียใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรมไทย และความเปลี่ยนแปลงของโลก - ควรมีหลักสูตรพิเศษสำหรับผู้บวช 3 เดือน 15 เดือน 15 วัน และ 7 วัน เป็นการพิเศษ ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. สำหรับผู้มุ่งเรียนรู้ทางพระธรรม พระวินัย และภาษาบาลี โดยเฉพาะให้เลือกเรียนแนวเดิม คือ นกธรรมและบาลี แต่ต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผล ตำรา ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน 2. สำหรับผู้ด้อยโอกาสอยากพัฒนาชีวิต ด้วยการศึกษาระดับชั้นสูงสุด ให้ศึกษาหลักสูตรปริยัติสามัญ โดยไม่ต้องคำนึงถึงนกธรรมและเปรียญธรรม แต่ให้มีวิชาทางธรรม/บาลีด้วย พอที่จะเทียบ กับนกธรรมตรี โท เอก ได้ (แต่ควรให้

**ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี
บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี**

ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งเป็นคณะทำงาน โดยเลือกคนรุ่นใหม่เพิ่มมากกว่าผู้ที่มีอายุครบเกษียณหรือจบ ป.ธ. 9 เท่านั้น ควรมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นนักการศึกษาที่มีความคิดใหม่ และเข้าใจคณะสงฆ์ ส่วนคนรุ่นเก่าอาจจะเป็นที่ปรึกษา - ควรปรับโครงสร้างการนำเสนอให้เป็นปัจจุบันมากกว่านี้ โดย ยึดวุฒิภาวะของผู้เรียนตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเป็นเกณฑ์ - วิชาทางโลกบางวิชา ถ้าไม่สำคัญมากนักก็ลดน้อยลง เพื่อจะได้เรียนทางธรรมให้มากขึ้น - วิชาพระพุทธธรรม ม.1 นักเรียนอาจเรียนไม่ไหว เพราะอายุน้อย ถ้ามีครูอย่าเข้มงวดเกินไป ผู้สอนควรเข้าใจ และเรื่องเนื้อหา จัดให้เหมาะสม - ปรับปรุงเนื้อหาและชื่อวิชา เช่น <ol style="list-style-type: none"> 1) วิชาพระพุทธธรรม เป็นภาษาไทย 1, 2, 3 2) วิชาธรรม เป็นศาสนธรรม 1, 2, 3 3) วิชาวินัย เป็นศาสนวินัย และกฎหมายสงฆ์ 1, 2, 3 4) วิชาพุทธประวัติ เป็นประวัติศาสตร์พุทธศาสนา 1, 2, 3 5) วิชาไวยากรณ์ เป็นไวยากรณ์ บาลี 1, 2, 3 6) อุกยพากษ์ เป็นการแปลบาลี เบื้อง ต้น 7) วิชาบุรพภาพ เป็นภาษาไทยเบื้องต้น 3, 4 เป็นต้น 	<p>สิทธิไปสมัครสอบสายบาลี นักธรรมเดิมได้ ถ้าสามารถ) ภาษาอังกฤษควรเป็นวิชาแกนตลอด 6 ปี เพื่อเตรียมตัวสู่ชั้นอุดมศึกษา อีกวิชาที่ไม่ควรขาดคือ วาทศิลป์ (เตรียมเป็นนักเผยแผ่)</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. หลักสูตรสำหรับผู้บวช 3 เดือน (หลักพุทธธรรมโดยย่อ พระวินัยโดยย่อ พุทธประวัติและพุทธศาสนประวัติ ภาษาบาลีที่ใช้ในภาษาไทย) สมภาวิปีสสนา (เน้นภาคปฏิบัติ) 4. หลักสูตรสำหรับผู้บวช 15 วัน (ย่อจากหลักสูตรสำหรับผู้บวช 3 เดือน เน้นพุทธธรรม และการปฏิบัติสมาธิวิปีสสนา) 5. หลักสูตรสำหรับผู้บวช 7 วัน เน้นหลักสำคัญ ๆ ของพระพุทธศาสนา และสมาธิวิปีสสนาโดยเฉพาะ

3. กลุ่มพระผู้สอน

พระผู้สอนมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นความคิดที่ดี จะได้มีการเรียนการสอนที่เป็นระบบ อยู่ในกรอบเดียวกัน ทำให้พระภิกษุและสามเณรอยู่ในระบบการเรียนที่ดี ซึ่งเป็นมาตรฐานอันเดียวกัน ไม่กระจัดกระจายแบบที่เป็นอยู่เดิม ๆ - ทำให้ระบบการเรียนการสอนเป็นมาตรฐานสากล ที่มีการบริหารและการจัดการที่ถูกต้องในทุก ๆ ด้าน - เป็นการจัดระบบการเรียนที่เน้นให้พระภิกษุสามเณร สามารถเข้าใจหลักวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรมได้อย่างมีระบบแน่นอน - ควรเปลี่ยนแนวคิดของหลักสูตรนักธรรมและบาลีใหม่ จากหลักสูตรที่เน้นเฉพาะด้านภาษา ด้านความจำ และมีลักษณะเป็นก้อน ๆ ไม่สัมพันธ์กับความจริงของชีวิต ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม มาเป็นหลักสูตรที่เสริมสร้างความเข้าใจในสังขารของชีวิตและโลกตามเป็นจริง 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่แน่ใจในระบบการจัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษา ช่วงแรกอาจจะมีความเข้มแข็งในการจัดเนื้อหาวิชานักธรรม/บาลี เพื่อให้มีความเหมาะสมกับวุฒิที่ได้รับ แต่ต่อไปอาจจะอ่อนลงไปตามกาลเวลา จะทำให้ผู้ที่เรียนนักธรรม/บาลีในแผนกสามัญศึกษาได้รับวุฒิเหมือนกับผู้ที่ศึกษาตามระบบเดิมมีความรู้ไม่แตกต่างกันเพียงพอที่จะสอบหรือสอบพระพุทธานุสาสนา

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการลดภาระของพระเณร เป็นการเรียนเอนกประสงค์ และลดปัญหาในการเรียน บางคนเรียนหลายแผนก เหนื่อยจนท้อ - พระเณรจะได้รับความรู้ทั้งธรรม/บาลีสามัญ ชัดเผลาจิตใจ และสามารถประยุกต์ใช้เทียบเคียงได้ แต่จะต้องมีการเรียนการสอนที่เื้ออด้วย เน้นการประยุกต์ - จะเป็นหลักสูตรใหม่ที่ผู้เรียนสนใจมากขึ้น บางคนเบือทางโลก ทางธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง 	-
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาเรื่องเวลาเรียน เพราะอาจจะต้องเรียนทั้งภาคเช้าและบ่าย - การเรียนบาลีจะยากมาก การออกข้อสอบ การเก็บคะแนน ควรจะมีการปรับเปลี่ยน - ผู้ที่เกี่ยวข้องยังไม่ปรับเปลี่ยนวิธีคิด ยังมีทัศนคติในเชิงอนุรักษ์ เห็นว่าการรักษาของเดิมไว้เป็นความดีสูงสุด จะเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาการศึกษาสงฆ์ - งบประมาณ ค่าตอบแทนต่าง ๆ ที่จะได้ในแต่ละปี อาจไม่เพียงพอ - ข้อเสนอใหม่ยังเดินย้าอยู่บนเส้นทางเดิม ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสังฆกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - วิชาเรียนทั้งนักธรรม/บาลี มีเนื้อหาที่ผู้เรียนไม่สนใจ อาจทำให้ความรู้ไม่แตกฉาน เพราะเพียงแคเรียนเพื่อจบหลักสูตรให้ผ่านไปตามรายวิชาที่กำหนดเท่านั้น ซึ่งในที่สุดจะไม่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<p>เช่นเคย แต่ก็คงจะลดความซ้ำซ้อนของ ผู้เรียน ผู้สอนลงได้บ้าง</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานที่เรียนธรรม/บาลีเดิม ของแต่ละ สำนักจะไว้ทำอะไร ผู้เรียนน้อยลง บาง สำนักมีกฎระเบียบ ห้ามเรียนข้างนอก จนกว่าจะจบเปรียญธรรมตามที่กำหนด - พระที่วัดอาจจะขาดหายไป เพราะไปเรียน ที่วัด/สำนักอื่น - หลักสูตรที่เสนอในตารางยังมีลักษณะ เป็นก้อน ๆ (static) จะเกิดประโยชน์ ต่อชีวิตและโลกน้อยมาก 	-
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - สสำรวจความคิดเห็นจากหน่วยงานที่ จัดการด้านการศึกษาทั้งแผนกธรรมและ บาลี - ปรับเกณฑ์การวัดและประเมินผล ควรใช้ ข้อสอบแกนกลาง เพื่อให้ได้มาตรฐาน เดียวกัน จะได้ไม่มีความเหลื่อมล้ำกัน และ มีหลักสูตรที่เอื้ออำนวย - ครูผู้สอนจะต้องมีคุณภาพ พระที่มีความ รู้แต่มาได้มาสอนยังมีอีกมาก - ควรพัฒนาการศึกษาสงฆ์ให้ตั้งอยู่บน พื้นฐานพุทธปรัชญาการศึกษา - ศึกษาความแตกต่างและจุดร่วมระหว่าง การศึกษาสงฆ์กับการศึกษาทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - ควรส่งเสริมให้เรียนนักธรรม/บาลีแบบ จริงจัง ใช้เวลาเรียน เวลาสอนให้มาก เหมือนกับการเรียนแผนกสามัญศึกษา - ควรอบรมพัฒนาคุณภาพครูผู้สอนแผนก สามัญให้มีความรู้ความสามารถในวิชาที่ สอนอย่างแท้จริง

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - จัดกระบวนการเรียนรู้วิจัย ประชุมระดมสมองเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษา เพื่อสานต่ออุดมการณ์ทางการศึกษาในพระธรรมวินัยกับโลกปัจจุบัน - ออกเป็นกฎคณะสงฆ์ พระเนรต้องเรียนหลักสูตรแผนกสามัญศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 	-

4. กลุ่มพระที่เคยศึกษา

พระที่เคยศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระที่เคยศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนแผนกสามัญที่เป็นระบบ จะช่วยในการเรียนแผนกธรรม/บาลีได้มาก ทำให้เกิดความหลากหลายในการเรียน มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม - เพราะหากเลิกไปโดยไม่ได้เรียนทางโลก ก็จะไม่วุฒิ 	-
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาไม่ได้อยู่ที่หลักสูตรที่เสนอ แต่อยู่ที่วิธีการเรียนการสอน สื่อการสอน และการประเมินมากกว่า เนื่องจากเน้นการท่องจำ และครูเป็นผู้ป้อนความรู้ - เนื้อหาวิชาเพิ่มมากขึ้นจะทำให้ไม่มีเวลาเรียน และเตรียมการเรียนให้ทันกับบทเรียนได้ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่ยากเรียน - พระเถระคงไม่เห็นชอบด้วยกับวิธีการบรรจุไว้ในการเรียนแผนกสามัญศึกษาแบบนี้ 	-

<p>ความคิดเห็นของพระที่เคียดศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี</p>	
<p>ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น</p>	<p>ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น</p>
<ul style="list-style-type: none"> - เด็กที่จบชั้น ป.6 มาเรียน ม.1 ไม่เคยท่อง ดั่งนั้นหากท่องบาลีไวยากรณ์ / นกธรรม ควบคู่ และเรียนวิชาสามัญด้วย จะหนัก พอสมควร - เจ้าอาวาสอาจไม่เห็นด้วย เพราะระบบ การปกครองคณะสงฆ์ เนื่องจากเน้น ประเพณีทางศาสนา และบางวัดไม่ อนุญาตให้เรียนหลักสูตรสามัญ 	<p style="text-align: center;">-</p>
<p>ข้อเสนอแนะ</p>	<p>ข้อเสนอแนะ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - ควรปฏิรูปครู เปลี่ยนแปลงวิธีการเรียน การสอน ครูเพียงแต่เป็นผู้แนะนำ โดย ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ใ้ นักเรียนรู้จักคิด และใ้รู้ เรียนรู้จากครู - ควรประสานงานกับพระเถระผู้รับผิดชอบ การศึกษาทั้ง 3 แผนกให้เข้าใจ พ.ร.บ.นี้ - การศึกษาทั้ง 3 แผนก ต้องรวมใจเป็น หนึ่ง พบกันครึ่งทาง ให้เรียนทั้งวัน บรรจุ ข้อสอบการวัดผล วัดที่โรงเรียนได้ ไม่ ต้องวัดที่แม่กองธรรม/บาลี และควรใ้ อาจารย์ที่สอนเป็นผู้วัดผลการเรียน - การวัดผล ควรออกแบบการเรียนสามัญ ไม่ใช่ใช้ข้อสอบบาลีสนามหลวง โดย ประกาศนียบัตร น่าจะออกอีกแบบหนึ่ง เป็นคนละชื่อ เพราะเปรียญธรรม 3 เทียบ ใ้มัธยมศึกษาตอนต้น และจะได้หมด 	<p style="text-align: center;">-</p>

ความคิดเห็นของพระที่เคศศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<p>ปัญหาการเรียนแบบไหนยากกว่ากัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ต้องเพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้น และจัดครูผู้สอนให้พอเพียง ปรับหลักสูตรในชั้น ม. 6 ที่เสนอให้เรียนสัมพันธัมคธ นำธรรมบทเรื่องภาค 5-8 มาบรรจุเพื่อให้เรียนควบคู่กัน มิเช่นนั้นจะลืมน - ทำความเข้าใจกับคณะสงฆ์ให้ตรงกันในเรื่องการศาสนศึกษา หากจะจัดการศึกษาตามข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มวิชาการเรียนและการ - ภาคเข้าควรเรียนบาลีและนักธรรม เนื่องจากต้องใช้ความจำมาก ส่วนภาคบายควรเรียนวิชาสามัญ 	-

5. กลุ่มพระที่กำลังศึกษา

พระที่กำลังศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรแผนกธรรมและแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - จะช่วยลดเวลาได้กระจายความรู้ทางโลกและทางธรรมได้เท่า ๆ กัน มีความรู้ครบทั้งทางธรรมและทางโลก - จะทำให้มีการปฏิรูปแผนกธรรม/บาลีให้แข็งแรง และทำให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจได้มาในชั้นเรียน ผู้เรียนจะได้เรียนจบกันไปพร้อมกันทั้งธรรมและบาลี เพราะเมื่อมีพื้นฐานทางธรรมในเบื้องต้น บาลีจะเรียนได้ง่าย สะดวกยิ่งขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนนักธรรม/บาลี ต้องใช้สมาธิในการท่องจำมาก ถ้าหากรวมหลักสูตรดังกล่าว จะดีในแง่ของการเรียนไม่ซ้ำซ้อน แต่อาจจะทำให้ผู้เรียนมีพลังความเบื่อ และมีความยากเป็นทวีคูณ ซึ่งหากปรับระบบการเรียนแผนกธรรม/บาลีแบบเก่าๆ เป็นระบบการเรียนใหม่ๆ มีคะแนนเก็บ มีการสอบซ่อม ก็คงง่ายขึ้น แต่ต้องคำนึงถึงคุณภาพการศึกษาด้วย
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - อาจจะมีขาดงบประมาณในการจ้างครูบาลีมาสอนเพิ่ม - นักเรียนที่เรียนอาจจะมีปัญหาเรื่องการสอบของตัวเอง ฉะนั้นจึงต้องจัดเวลาสอบ ระบบการสอบให้ดี - เวลาเรียนจะมีน้อย เพราะภารกิจของพระสงฆ์ ไม่เหมือนประชาชนทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดทำหลักสูตรไม่ได้มาตรฐานถูกต้องตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง - ผู้เรียนอาจจะมีปัญหานอดทนไม่พอ เพราะคล้ายกับการรวมประณมกับมัธยมเข้าด้วยกัน หากใช้วิธีการวัดผลแบบเดิม ความลำบากจะเกิดขึ้น

ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนจะมีความรู้ทางด้านนักธรรมบาลีไม่แน่นพอ คือ รู้้น้อยมาก เข้าใจน้อยลงและอาจใช้งานไม่ได้ - อาจไม่ได้รับความเห็นชอบจากพระเถระผู้ใหญ่ เพราะวิชาบาลีเป็นภาษาที่เรียนยาก ถ้าเข้าใจไม่ดีไม่ถูกต้อง จะทำให้คำสั่งสอนผิดเพี้ยนไป 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถจัดการได้หรือไม่ - กิริยามารยาทของพระสงฆ์/สามเณรที่เรียนแผนกธรรม/บาลี กับแผนกสามัญศึกษาจะแตกต่างกัน ผู้เรียนแผนกสามัญศึกษามักจะประพฤติปฏิบัติตัวไปตามคฤหัสถ์มักเกินไป ใจเอียงไปทางโลก ซึ่งได้รับเสียงตำหนิมากมาย ดังนั้น หากนำมารวมกัน อาจจะเป็นการยากที่ผู้ใหญ่จะยอม - ที่เป็นปัญหาอยู่ที่ผู้มีอำนาจกำหนดอนาคตทางการศึกษาของพระพุทธศาสนา พระเถระผู้ใหญ่เป็นสำคัญจะเห็นด้วยหรือไม่ - นักศึกษาอาจจะไม่มีเวลาในการดูหนังสือมากนัก เพราะต้องหนักไปทางสามัญศึกษาแผนกสามัญ
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ควรทดลอง หรือแนะนำไปยังโรงเรียนต่าง ๆ แล้วค่อยประเมินผลอีกครั้ง จะได้รู้ปัญหา - การศึกษาทางธรรมนั้นต้องอาศัยความละเอียดมาก หากไม่เข้าใจอย่างแท้จริงจะเป็นโทษต่อพระพุทธศาสนาได้ จึงต้องพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ความคิดให้ดี และขอความเห็นชอบจากพระเถระผู้ใหญ่เป็นสำคัญ เพื่อจะไม่ให้เกิดความขัดแย้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - การหลอมรวมหลักสูตรเช่นนี้ ถ้าเป็นแนวทางมาจากความตระหนักในคุณภาพของบุคลากรทางพุทธศาสนาในอนาคตของพระเถระผู้ใหญ่จะมีความเป็นไปได้สูงซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประสานกับคณะกรรมการศึกษาสงฆ์ให้เห็นชอบแล้วค่อยมากำหนดแนวทางวางหลักสูตรจะเป็นรูปธรรม เพราะหากเป็นการจัดหลักสูตรมาจากบุคคลที่ไม่เคยคร่ำหวอด

ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
-	<p>ในการศึกษาสงฆ์ จะเป็นการยากที่จะเป็นไปได้ จึงน่าจะเป็นความคิดของคนในวงการศึกษาสงฆ์เอง</p> <p>- หากการสอบในวิชาธรรม/บาลี มีการปรับระบบการเก็บคะแนน ทำให้มีการสอบซ่อมจะทำให้การเรียนง่ายขึ้น แต่ต้องคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญด้วย</p>

6. กลุ่มสามเณรที่กำลังศึกษา

สามเณรที่กำลังศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของสามเณรที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมให้แน่นยิ่งขึ้น เป็นการบังคับให้เรียนรู้ทางธรรมด้วย ถ้ายิ่งแบ่งแผนก อาจทำให้ไม่สนใจแผนกที่ตนไม่ชอบ เพราะในปัจจุบัน ผู้ที่เรียนเมื่อจบแล้วก็จะสึก จึงสนใจศึกษาแต่แผนกสามัญ เพราะสามารถนำไปใช้ได้มากกว่า และเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกมากกว่า - นักเรียนจะได้มีเวลามากขึ้น และทำให้การเรียนนักธรรมบาลีต่อเนื่องกัน จำง่ายขึ้น เพราะต้องเรียนทุกวัน ส่วนมากวิชานักธรรมบาลีนั้น ถ้าเรียนไม่ติดต่อกันจะทำให้ลืมง่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - จะลำบากในการจัดแบ่งเวลา และบริหารเวลาไม่ถูก เป็นปัญหาแก่นักเรียนมาก - ผลดี คือ นักเรียนที่อยากจะเรียนสายสามัญก็ได้เรียน เพราะส่วนมากนักเรียนจะเรียนทางโลกได้ก็ต้องจบ ป.5.3 ก่อน เพราะเป็นกฎของวัด และเรียนในที่แห่งเดียว ไม่ต้องไปเรียนหลายแห่ง แต่ผลเสีย คือ นักเรียนบางคน - อาจจะมีความต้องการในการเรียนแตกต่างกันไป และอาจจะเกินกำลังสติปัญญา เพราะบาลีต้องใช้เวลาในการจำและทำความเข้าใจ และอาจจะรับไม่ไหว การศึกษาเหล่านี้ต้องใช้เวลาเรียนมากพอสมควร

**ความคิดเห็นของสามเณรที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี
บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี**

ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนที่เรียนจริงจังมีน้อย หากมีระบบดังกกล่าว เมื่อถูกบังคับเรียนอาจจะไม่มีชีวิตที่ดีได้ - ต้องใช้ความจำเป็นส่วนมาก ซึ่งวิชาสามัญที่เรียนอยู่ก็จำมากพออยู่แล้ว จะทำให้นักเรียนเครียด - บุคคลที่เข้ามาสอนนี้ต้องมีความรู้ที่เพียงพอและจะต้องปฏิบัติให้เห็นได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - เวลาจะไม่พอ และเมื่อเรียนหลักสูตรยาก ๆ เพิ่มอีก การสอบอาจออกมาไม่ค่อยดี ซึ่งนักเรียนบางคนเรียนไม่ค่อยดีอยู่แล้ว อาจจะไม่ดีลงไปอีก - อาจเกิดความเบื่อหน่ายในวิชาที่ตนไม่ชอบ และอาจมีผลกระทบถึงวิชาอื่นด้วย เพราะบางรูปต้องการเรียนเฉพาะแผนกสามัญ ไม่อยากเรียนบาลี - อาจไม่เป็นปัญหาหรือมีน้อยสำหรับโรงเรียนกินนอน (คือโรงเรียนที่มีทั้งที่อยู่พร้อมสถานที่เรียน) เพราะสามารถเรียนตั้งแต่เช้าได้และไม่เสียเวลาในการเดินทาง แต่หากเป็นโรงเรียนที่ต้องมีนักเรียนจากหลาย ๆ วัดมาเรียนด้วยกัน จะต้องเริ่มเรียนตอนบ่าย ทำให้เวลาไม่พอ และตำราเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมเยอะ ต้องเดินทางขึ้นรถลงเรือมาเรียนไม่สะดวกต่อการนำมาเรียน

ความคิดเห็นของสามเณรที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ครูเป็นปัจจัยสำคัญ ควรมีวิธีการสอนที่ไม่เน้นเนื้อหา แต่เน้นให้เกิดความทะเยอทะยานในการเรียนรู้ - การเรียนดังกล่าว หากมีการวัดผลแนวเดียวกับแผนกสามัญศึกษา จะทำให้ผู้เรียนสามารถสอบผ่าน แต่หากมีการวัดผลเช่นเดียวกับการศึกษาแผนกธรรม/บาลีเดิม อาจจะไม่สามารถสอบผ่านได้ สำหรับการสอบแผนกธรรม/บาลี ควรมีการสอบซ่อมได้ - ต้องทำให้นักเรียนอยากจะเรียนวิชานี้เสียก่อน และต้องยกตัวอย่างให้เขาเห็นให้ชัดเจน อย่าเครียดในการสอน 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรใหม่ โดยการปรับปรุงเนื้อหาสาระที่ยาก ๆ ให้ง่ายขึ้นนักเรียน จะเข้าใจง่าย และเป็นประโยชน์ที่สุด - การจัดตารางเช่นนี้ต้องขึ้นอยู่กับเวลาเรียนสถานที่เรียน และนักเรียนด้วย

บทที่ 5

ความคิดเห็นในการนำหลักสูตร การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา

การนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) โดยนำรายวิชาต่าง ๆ ของประโยค ป.ธ. 4 - ป.ธ. 9 นำไปเป็นรายวิชาจัดสอนในหลักสูตรแต่ละระดับชั้นอุดมศึกษา ซึ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนวความคิดที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในที่นี้ได้สรุปความคิดเห็นโดยจำแนกตามกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.4 -ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ.4 -ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาระดับอุดมศึกษาปัจจุบันคืออยู่แล้ว แต่หากมีการกำหนดดังกล่าวถ้าทำได้จะดียิ่ง และเป็นการยกฐานะเปรียญธรรมถึงระดับปริญญาเอก 	<ul style="list-style-type: none"> - สำหรับระดับอุดมศึกษานั้น อยากให้เปิดอิสระก่อนโดยบังคับเฉพาะชั้นพื้นฐานแค่ ป.ธ. 3
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - นักศึกษาอาจจะไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเรียนทั้งวิชาในระดับอุดมศึกษาและศึกษาเปรียญธรรมควบคู่กันไป - การจัดระบบการเรียนการสอน เช่น ความพร้อม หลักสูตรเสริม 	<ul style="list-style-type: none"> - การสอนระดับปริญญาโท-เอก อาจจะลำบาก เพราะพระภิกษุที่จะมีความรู้สอนได้มีน้อยมาก จะต้องอัจฉริยะหลายอย่าง ต้องมีความรู้ความสามารถเข้าใจอย่างแตกฉาน จึงเป็นการยากที่จะหาครูผู้สอนได้อย่างเพียงพอ
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ควรกำหนดให้มีหลักสูตรหรือวิชาเสริมให้เพียงพอแก่ความรู้ความสามารถในระดับนั้น ๆ คือให้ผู้เรียนมีความรู้ 	-

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
เหมาะสมแก่ระดับชั้น มิใช่รู้เพียงวิชา ปริยัติธรรมอย่างเดียว โดยต้องปรึกษา ทหารบกกัน และทำความเข้าใจหลัก ให้ชัดเจนว่า จะเสริมวิชาอะไรบ้าง จำเป็น อย่างไร	-

2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
- เป็นความคิดที่ดีและควรมีการดำเนินการอย่างยั่งยืน การศึกษาคือการพัฒนาชีวิต แต่การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เองไม่เคยพัฒนาเกือบ 200 ปี แล้วจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาชีวิต	- แต่ละหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายที่ตรงตามเป้าหมายอยู่แล้ว ไม่ควรเปลี่ยนแปลงควรคงของเดิมไว้ โดยมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - การคัดเลือกเนื้อหาเพื่อนำมาสอนให้สัมพันธ์กับวัยของผู้เรียน - ครูผู้สอนยังไม่มีประสบการณ์และภูมิความรู้มากพอ - อุปกรณ์การเรียนการสอนและสถานที่ศึกษา - ความล่าช้าทางความคิดที่กว้างไกล มีปรากฏอยู่แล้ว ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติทั้ง 2 ด้าน ยังขาดวิชาวิจัย จึงทำให้ผู้ศึกษาขาดวิธีเข้าใจพุทธธรรมอย่างถูกต้อง 	-
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ระดมสมองผู้ที่มีประสบการณ์ดำเนินการ โดยให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทให้มากขึ้น - จัดการอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ทั้ง 3 ด้าน - สร้างอุปกรณ์และสถานที่ศึกษาอย่างเหมาะสม - การเรียนการสอนควรเพิ่มวิชาวิจัยเข้าไปด้วย เพื่อที่จะเป็นวิธีการค้นหาความรู้ในฝ่ายธรรม/และบาลี ซึ่งมีเนื้อหายากและมีข้อมูลประกอบการศึกษามากและลึกซึ้ง ซึ่งวิธีวิจัยทางด้านปรัชญาและศาสนา ถือเป็นเครื่องมือการศึกษาศาสนาในระดับอุดมศึกษาที่จะขาดมิได้ 	-

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ให้ภาษาบาลีตามหลักสูตรเป็นวิชาเอก เพิ่มเติมวิชาสาขาคืออื่น ๆ ให้เป็นไปตามหลักสูตรของทบวงมหาวิทยาลัย - การศึกษาบาลีมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อ่านแปลได้ แต่ขาดความเชื่อมโยงความรู้เรื่องความหมายและความสัมพันธ์ ควรจะปรับปรุงการเรียนการสอนโดยเน้นการเชื่อมโยงความรู้ ความหมาย และความสัมพันธ์ให้มากขึ้น ภาษาอังกฤษจะเป็นพื้นฐานการศึกษาภาษาบาลีได้มาก เพราะเป็นพื้นฐานด้านไวยากรณ์ 	-

3. กลุ่มพระผู้สอน

พระผู้สอนมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 - ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - จะทำให้ผู้เรียนทั้ง 3 ระดับได้เรียนบาลีคือคำสอนที่เป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปด้วย เพราะผู้ที่จบในระดับ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ควรบังคับเรื่องการเรียนเพื่อให้ได้เปรียญธรรม แต่ควรนำเนื้อหามาให้

ความคิดเห็นของพระผู้สอนในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<p>ปัญหาชนนั้น ควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมมีทั้งวิชาการและคุณธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมอยู่ได้อย่างสันติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีทางเป็นไปได้ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของสงฆ์ 	-
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - เวลาอาจจะไม่พอ เป็นการเรียนที่ยาก ขาดบุคลากรที่สอน - แผนกแม่กองบาลีสนามหลวงซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบอยู่ จะไปอยู่ตรงไหน ทำอะไร 	<ul style="list-style-type: none"> - ยากมากเกินไป จะหาผู้รู้จริงได้ยาก - ถ้าผู้ที่ไม่จบเปรียญธรรม 3 จะทำอย่างไร
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินการศึกษารูปแบบและวิธีการให้ชัดเจน โดยควรมีกระบวนการดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1) ทำโครงสร้างหลักสูตรขึ้นมาเสนอพระเถระผู้ใหญ่พิจารณา 2) ร่างรูปแบบงานบริหารทางบุคลากรว่าจะจัดการบริหารกันอย่างไร 3) ศึกษาโครงสร้างหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ ที่จัดเรียนอยู่ในปัจจุบัน ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง (แต่ปริญญโทที่กำลังจัดอยู่) - ตั้งคณะบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ มารับผิดชอบเต็มเวลา โดยรัฐ/เอกชน สนับสนุนค่าใช้จ่าย - เสนอเป็น พ.ร.บ. การศึกษา ระดับอุดมศึกษาสำหรับ คณะสงฆ์ขึ้นมาจาก พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ควรแยกระบบการเรียนต่างหาก แยกจากกัน

4. กลุ่มพระที่เคยศึกษา

พระที่เคยศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.4-ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระที่เคยศึกษาในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - ควรกำหนดให้เรียนในระดับอุดมศึกษา เฉพาะปริญญาตรี ป.ธ. 4-5 เนื่องจาก จะได้มีความรู้ในทางธรรมมากขึ้น ส่วน ป.ธ. 6-7-8-9 ควรให้ศึกษาเฉพาะทาง - มีความเป็นไปได้ที่จะทำ จะมีความหลากหลายที่เรียน และคบเพื่อน 	<ul style="list-style-type: none"> - ปริญญากับ ป.ธ. เป็นคนละเรื่องกัน ควร แยกศึกษาเฉพาะทาง
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ระดับปริญญาโทและเอก เป็นการศึกษา ที่หนักอยู่แล้ว ถ้ามากำหนดให้เรียนอีก เกรงว่าจะทำให้นักศึกษารับภาระไม่ไหว จึงควรเรียนศึกษาเฉพาะทางต่างหาก อาจจะมีผลเสียกับสำนักเรียนธรรม/บาลี มีผู้เรียนน้อยลง - พระสังฆาธิการระดับมหาเถรสมาคม อาจ ไม่เห็นด้วย ซึ่งมีผลต่อการศาสนศึกษา มาก เพราะระบบการปกครองคณะสงฆ์ เคร่งครัด 	-

ความคิดเห็นของพระที่เคยศึกษาในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจู่ไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - แยกเรียนออกจากกัน แต่การเทียบวุฒิ อาจกระทำกันได้ - ควรเพิ่มวิชาทางโลกยุค 2000 เช่น ให้มี การสอนวิชาภาษาต่างประเทศ เป็นต้น ที่เหมาะสมสอดแทรกเข้ามาในการเรียน การสอนแผนกบาลี จึงจะทำให้การเรียน ไม่เบื่อหน่าย - ควรเสนอให้มหาเถรสมาคมเข้าใจ และ หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน - ในแง่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ อาจใช้การ สอบของบาลีสนามหลวง แต่ควรมีหลาย ข้อให้เลือก - ควรทำความเข้าใจกับมหาเถรสมาคม ก่อน เป็นเบื้องต้นให้ท่านเห็นพ้องทุกรูป เพราะ ปัจจุบันคณะสงฆ์ จะมี 2 ฝ่าย คือฝ่าย อนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม และฝ่ายคิดพัฒนา 	-

5. กลุ่มพระที่กำลังศึกษา

พระที่กำลังศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.4-ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - หากสามารถทำได้อย่างกลมกลืน ของเก่าอยู่ครบ หมายถึง หลักสูตรบาลีเดิม และผนวกของใหม่ เช่น ความรู้สมัยใหม่ เข้าไปเสริม ผสมกลมกลืน ให้ของเก่าเกิดประโยชน์มากขึ้น เอื้ออำนวยต่อชีวิตมากขึ้น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของพระศาสนา - ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะเป็นการประสานประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นความคิดที่ทันสมัย เป็นกุศลที่จะพัฒนาบุคลากรทางศาสนา เพื่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป 	<ul style="list-style-type: none"> - คงจะไม่เหมาะถ้าจะกำหนดดังนี้
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ในการจัดทำหลักสูตร ผู้ทำหลักสูตรจะมีความสามารถจัดทำหลักสูตรได้ตรงจุด ประสงค์หรือไม่ และผสมกลมกลืนได้จริงหรือไม่ที่จะทำให้มีคุณภาพยังคงเดิม 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนหลายอย่างพร้อมกัน ความล้าสมัยย่อมเกิดขึ้นได้

<p align="center">ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา</p>	
<p align="center">ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น</p>	<p align="center">ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น</p>
<p>ไม่ถึง 100% มีเพียง 70 % ขึ้นไปก็ถือว่าดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้บริหารการศึกษาสงฆ์ พระเถระผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจในการอนุมัติจะเห็นชอบด้วยหรือไม่ เพราะพระผู้ใหญ่บางรูปยังมองไม่เห็นความสำคัญในเรื่อง และยังไม่เห็นว่าเป็นผลงานที่จะพิจารณาเลื่อนสมณศักดิ์ได้ - เรื่องเวลาเรียนและเวลาสอบ ถ้าไม่จัดระบบเวลาให้ดี คิดว่าจะเป็นเรื่องหนักสำหรับนักเรียน และใครจะจัดให้ มีเงินทุนไม่มากพอ ไม่มีครู-อาจารย์ - สนามหลวงแผนกบาลีจะโดนแซวน เป็นการศึกษาออกระบบ 	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าอาวาสบางวัดได้กำหนดกฎเกณฑ์ของวัดไว้แล้วว่าต้องเรียนได้ประโยคที่ทางวัดกำหนดจึงจะให้เรียนนอกวัดได้ อาจทำให้ท่านที่เรียนเฉพาะบาลีสู้สึกลำบาก อาจไม่ได้เรียน และถูกห้ามจากเจ้าอาวาสได้
<p align="center">ข้อเสนอแนะ</p>	<p align="center">ข้อเสนอแนะ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - อยากให้ลงมือทำไปเลย เป็นการจัดระบบที่ดี แต่ควรแบ่งเวลาการเรียนให้เหมาะสม - ต้องถวายความรู้พระเถระผู้ใหญ่ให้เห็นชอบก่อน แล้วมาพิจารณาดำเนินการประสานงานจัดทำหลักสูตร - ต้องคัดเลือกบุคลากรผู้ทำหลักสูตรที่มีความชำนาญการศาสนาเป็นอย่างดี มีผลงานเป็นที่ยอมรับ แล้ววางหลักสูตรให้ตรงตามจุดประสงค์อย่างแท้จริง 	<ul style="list-style-type: none"> - ควรจัดแยกเฉพาะไป ไม่ควรกำหนดว่าชั้นไหนเรียน ป.ธ.ไหน - ไม่สามารถเสนอแนะอะไรได้มาก เพียงอยากให้คำนึงถึงผู้เรียนและผู้บังคับบัญชาว่าตอนนี้ยังอยู่ในกฎเกณฑ์ที่ยุ่งยาก - ถ้าท่านเปลี่ยนได้ก็ดีเหมือนกัน แต่จะยังคงไว้อย่างเดิมก็ไม่ได้มีปัญหาอะไร

ความคิดเห็นของพระที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - เตรียมงบประมาณ อบรมบุคลากร อาคาร สถานที่ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้อง - ต้องจัดสัมมนาเพื่อหาแนวทางที่ตรงกัน เป็นที่ยอมรับได้ในทุกฝ่ายและเป็นที่ยุติ - ปรีกษาพระมหาเถระ จัดสัมมนา-เสวนา คู่กันเสียก่อน ค่อยหาทางปรับปรุง 	-

6. กลุ่มสามเณรที่กำลังศึกษา

สามเณรที่กำลังศึกษามีความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ.4-ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา โดยได้เสนอปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ความคิดเห็นของสามเณรที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
<ul style="list-style-type: none"> - จัดได้ดีพอสมควร ป.ธ. 4-9 นั้น ต้องใช้ความคิด ความอ่านที่ละเอียดและต้องมีจิตใจที่เลื่อมใสพอสมควร - สำหรับปริญญาตรีปัจจุบัน สมควรบังคับอย่างน้อยควรต้องจบเปรียญ 5 เพราะพระจำเป็นต้องมีความรู้อย่างยิ่ง ถ้าไม่เรียน ไม่สมภูมิ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ควรนำแผนกบาลีมาเกี่ยวข้องเนื่องจากระดับปริญญาเอกมากอยู่แล้ว ถ้านำบาลีมาเกี่ยวข้องจะทำให้หนักศึกษา ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะดูหนังสือ - ควรศึกษาเฉพาะทาง เพราะบางท่านอาจไม่ได้ศึกษาบาลี ต่างกับบางท่านอาจเรียนมาจบแตกฉานแล้ว จึงเป็นไปได้ยากที่จะนำมาเรียนด้วยกัน

ความคิดเห็นของสามเณรที่กำลังศึกษาในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ.9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา	
ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
<ul style="list-style-type: none"> - ยากที่จะหาครูผู้สอนได้อย่างเพียงพอ ผู้สอนระดับปริญญาโท-เอกมีน้อยมาก ต้องอัจฉริยะหลายอย่าง ต้องมีความรู้ความสามารถเข้าใจอย่างแตกฉาน - นักศึกษาเข้าใจว่าเนื้อหาและสาระยากเกินไป ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเรียนทั้งวิชาในระดับอุดมศึกษาและศึกษาเปรียญธรรมควบคู่กันไป ทำให้ไม่ยอมเรียน - จะมีปัญหาสำหรับพระที่บวชใหม่ ไม่ได้เรียนประโยค 1-2 และเปรียญ 3 	<ul style="list-style-type: none"> - อาจทำให้นักศึกษาเครียดมากและท้อ เนื่องจากต้องดูหนังสือเพิ่มเป็น 2 เท่า และการเรียนเปรียญธรรมขั้นสูงขึ้นไปยิ่งมากและต้องใช้เวลามาก - อาจจะไม่เรียนไม่จบตามตารางที่กำหนด เพราะการศึกษาแผนกบาลียากกว่าแผนกสามัญ
ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
<ul style="list-style-type: none"> - ต้องให้นักศึกษาอยากจะเรียนวิชานี้เสียก่อน แต่ปริญญาโท-เอก ไม่ต้องบังคับ 	<ul style="list-style-type: none"> - ควรศึกษาเฉพาะทางเหมือนเดิม หรือถ้าจะรวมกันก็ควรปรับปรุงหลักสูตรในทางบาลีให้กะทัดรัดกว่าเดิม แต่เนื้อหาสาระยังสมบูรณ์

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542” เป็นการศึกษานำร่องสำหรับเป็นข้อมูลและแนวทางในการกำหนดนโยบายและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สาระของการศึกษาประกอบด้วย

1. สภาพปัญหา/อุปสรรค ในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
2. ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้เรียนรู้อย่างเกื้อกูลกันที่มีระบบในระยะเวลาเดียวกัน

3. ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) กำหนดให้เรียนในระดับชั้นอุดมศึกษา

ขอขอบเขตการศึกษาได้รับการปรึกษาหารือและคำแนะนำจากคณะสงฆ์ นำโดยอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและคณะ ซึ่งมีมติให้ ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษานำร่องเพื่อหาแนวความคิดร่วมกัน ของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งพระเถรานุเถระกำหนดให้สัมภาษณ์ พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ จำนวน 6 กลุ่ม รวม 32 ท่าน ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการ 2) พระผู้สอนหลักสูตรพระปริยัติธรรม 3) พระที่เคยศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม 4) พระที่กำลังศึกษาหลักสูตร พระปริยัติธรรม 5) สามเณรที่กำลังศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม และ 6) ผู้ทรงคุณวุฒิ

หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์หาคำหลัก หรือใจความหลัก แล้วจัดเป็นหมวดหมู่เสนอในรูปแบบตารางและความเรียง โดยเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งแยกออกเป็นแต่ละบท นำเสนอรายงานต่อ พระเถรานุเถระเพื่อพิจารณาเนื้อหาสาระ และนำเสนอรายงานต่อที่ประชุม มหาเถรสมาคมเพื่อมีมติรับทราบรายงานการศึกษาครั้งนี้ ให้ความเห็นชอบ ในการศึกษา และสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรม รวมทั้งการเสนอรายงานต่อที่ประชุมพระเถรานุเถระที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แล้วปรับแก้รายงานตามข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมสัมมนา ซึ่งผลของการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัญหา/อุปสรรค ในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

1.1 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

❖ สภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระและภาษาที่ใช้ในหนังสือเป็นภาษาที่เข้าใจยาก การอธิบายความหมายยังเป็นแบบเก่า มีความล้าหลัง ไม่เคยเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุง ขาดภาคปฏิบัติ ขาดการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับปัจจุบัน ไม่เหมาะสมกับวัยผู้เรียนและยากเกินไปสำหรับผู้เรียนที่เริ่มเรียน และมีเนื้อหามากเกินไปไม่อาจจับประเด็นสาระได้ทั้งหมด พระเถระไม่สนใจศึกษา และไม่เห็นความสำคัญ

- การจัดเวลาเรียน ยังไม่เป็นระบบ ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับ ครูผู้สอน ความพร้อมของนักเรียน และสถานที่เรียน จึงทำให้การเรียน ไม่ต่อเนื่อง และในแต่ละวันมีเวลาเรียนน้อยเกินไป

- วิธีการเรียนการสอน เป็นการบรรยายข้อธรรมล้วน ๆ มักยึด ตำราสอนเป็นหลัก เน้นให้ผู้เรียนท่องจำมากกว่าความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ขาดการคิดวิเคราะห์ สอนโดยไม่เชื่อมโยงกับความเป็นจริง ของชีวิต ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้ มาเชื่อมโยงได้อย่างเหมาะสม

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอนมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอ มักใช้ระบบพี่สอนน้อง สอนตามที่เคยเรียนมา ขาดความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพเป็นจริงได้ ขาดทักษะในการสอนและขาดการอบรมวิชาครู อีกทั้งขาดขวัญกำลังใจ

- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน เป็นตำราเก่าเกินไป ขาดการปรับปรุงพัฒนา ภาษาที่ใช้ยากต่อการทำความเข้าใจ ครูต่างคนต่างแต่งตำรา โดยมีได้มีการรับรองเป็นมาตรฐานที่ถูกต้องแน่นอนเป็นตำราสากล

- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน มีน้อย บางสำนักแทบไม่มี มักขึ้นอยู่กับครูผู้สอน หรือบางแห่งมี แต่ก็ชำรุดเสียหาย

- อาคารสถานที่ มักใช้ศาลาการเปรียญ ไม่ใช่อาคารเรียน โดยเฉพาะไม่เป็นเอกเทศ คับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง ไม่ค่อยมีแสงสว่าง เท่าที่ควร มีเสียงรบกวน และบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน

3. ด้านการวัดและประเมินผล

- เกณฑ์ในการวัดและประเมินผล มักวัดความจำตามตำรา และด้านภาษาเป็นหลักมากกว่าการคิดวิเคราะห์ ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน และกฎเกณฑ์แน่นอน

- ความยากง่ายของข้อสอบ ข้อสอบยากเกินไป ไม่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียน ขาดการทดสอบความยากง่ายของข้อสอบ

กล่าวโดยสรุปสภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม มีดังต่อไปนี้

สภาพปัญหา/อุปสรรค การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	
1. ด้านหลักสูตร	
เนื้อหาสาระ	เนื้อหาสาระและภาษาเข้าใจยาก เนื้อหาสาระเก่าเกินไป ไม่เคยมีการปรับปรุง ขาดการประยุกต์ใช้ ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน เนื้อหาสาระยากเกินไป และมากเกินไป
เวลาเรียน	การจัดเวลาเรียนยังไม่เป็นระบบ ไม่แน่นอน มีเวลาเรียนน้อยไป
วิธีการเรียนการสอน	เป็นการบรรยาย เน้นการท่องจำ ไม่ค่อยมีการประยุกต์ใช้และขาดการคิดวิเคราะห์
2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน	
ครูผู้สอน	ครูสอนไม่เพียงพอ ใช้ระบบพี่สอนน้อง ครูขาดประสบการณ์ ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริง ครูขาดการศึกษาอบรม ครูขาดขวัญกำลังใจ
หนังสือ ตำรา ประกอบการเรียน	เก่าเกินไป ขาดการปรับปรุง ภาษาที่ใช้เข้าใจยาก ไม่ได้มาตรฐาน

สภาพปัญหา/อุปสรรค การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	
2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน	
สื่อ-อุปกรณ์ ประกอบการสอน	มีการใช้สื่ออุปกรณ์น้อย หรือแทบไม่มี ไม่มีสื่ออุปกรณ์ประกอบการสอน
อาคารสถานที่	ใช้ศาลาการเปรียญ คับแคบ ไม่ปลอดโปร่ง แสงสว่างไม่พอเพียง มีเสียงรบกวน บรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้
3. ด้านการวัดและประเมินผล	
เกณฑ์การวัดและ ประเมินผล	วัดความจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน
ความยากง่าย ของข้อสอบ	ข้อสอบยากเกินไป ขาดการทดสอบความยากง่าย

❖ ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระ ควรปรับปรุงภาษาที่ใช้ให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย มีการอธิบายให้ชัดเจน และเปลี่ยนแปลงเนื้อหาวิชาให้ทันสมัย เช่น วิชา กระพุทธธรรมควรเปลี่ยนเป็น การเขียนบทความธรรมะ การเรียนวิชานวินัย

ควรให้มีการเรียนกฎหมายคณะสงฆ์ และกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจัดระบบเนื้อหาให้น่าสนใจต่อการเข้าใจ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจอยากเรียนมากยิ่งขึ้น

- เวลาเรียน ควรเพิ่มเวลาเรียนหรือขยายเวลาเรียนให้มากขึ้น โดยอาจจัดให้เรียนตลอดทั้งปี เพื่อจะได้มีความเข้าใจได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

- วิธีการเรียนการสอน ควรใช้วิธีการให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์มากขึ้น ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เกิดความศรัทธาในการเรียน เสริมกิจกรรมการเรียนการสอน และอบรมพัฒนาเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอน

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอน ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณวุฒิและมีประสบการณ์ทางโลกด้วย เพื่อจะสามารถเปรียบเทียบ อธิบาย และประยุกต์ใช้ สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ในปัจจุบัน และควรอบรมวิชาครูพัฒนาวิธีการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างแท้จริง อีกทั้งเสริมสร้างขวัญกำลังใจ แก่ครูผู้สอน

- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน ควรมีตำราสากลที่เป็นมาตรฐาน เดียวกันใช้เป็นหลักสูตรกลางเหมือนกันทั้งหมด โดยขัดเกลาสำนวนต่าง ๆ ให้ทันสมัย สามารถเข้าใจง่าย และมีตำราหรือคู่มือประกอบการเรียนด้วย

- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน ควรมีการพัฒนาและจัดทำสื่อให้น่าสนใจและใช้อย่างแพร่หลายและให้งบประมาณในการสนับสนุนส่งเสริม

- อาคารสถานที่ ควรจัดเป็นห้องเรียนเฉพาะ เป็นสัดส่วน โดยมีบรรยากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3. ด้านการวัดและประเมินผล

- เกณฑ์ในการวัดและประเมินผล ควรจัดระบบให้มีมาตรฐานเดียวกัน โดยเน้นการวัดความเข้าใจและการประยุกต์ใช้มากกว่าวัดความจำ
- ความยากง่ายของข้อสอบ ควรมีการทดสอบความยากง่ายของข้อสอบ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนครอบคลุมทุกด้าน

1.2 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

❖ สภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระ เนื้อหายากต่อการเข้าใจและมีเนื้อหามากเกินไป เน้นการให้จำจึงทำให้เข้าสู่ผู้เรียนไม่เป็นกระบวนการ เก่าเกินไป ไม่เคยปรับปรุง ไม่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน และผู้เรียนมีความสนใจน้อย
- เวลาเรียน มีน้อยกว่าเนื้อหาที่เรียน ทำให้การสอนไม่สมบูรณ์ และเวลาเรียนไม่เป็นระบบ ไม่ต่อเนื่อง ไม่สม่ำเสมอ ทำให้ลืม ขาดช่วง ความจำ
- วิธีการเรียนการสอน มุ่งให้จำ เน้นการแปล มากกว่าความเข้าใจและการคิดวิเคราะห์ ยึดตำราเรียนเป็นหลัก ไม่เชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริง ขาดเทคนิควิธีการสอน สอนแบบเก่าที่เคยเรียนมา

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอน ขาดแคลนครูผู้สอน ครูมีความรู้แตกฉานมีน้อยมาก ขาดประสบการณ์การสอน เป็นระบบพี่สอนน้อง ส่วนใหญ่กำลังศึกษาบาลีด้วย

ทำให้ความรู้ไม่สมบูรณ์ ไม่มีเวลาค้นคว้าและเตรียมการสอน ขาดการส่งเสริมอบรมวิชาการศึกษา และขาดขวัญกำลังใจ

- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน เก่าเกินไป ขาดการปรับปรุง และการส่งเสริมให้มีการผลิตตำราและคู่มือประกอบการเรียน

- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน ไม่ค่อยมีสื่ออื่น ๆ นอกจากหนังสือเรียน และมีไม่พอเพียง มักชำรุดเสียหาย

- อาคารสถานที่ ส่วนใหญ่มักใช้ศาลาการเปรียญ ซึ่งเป็นอาคารเอนกประสงค์ คับแคบ มีเสียงรบกวน ไม่มีบรรยากาศในการเรียน ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าที่ควร

3. ด้านการวัดและประเมินผล

- เกณฑ์ในการวัดและประเมินผล มักวัดความจำมากกว่าความเข้าใจและการวิเคราะห์เพื่อใช้เหตุผล ขาดการวัดทักษะของภาษา ไม่มีมาตรฐานในการตรวจขึ้นอยู่กับอารมณ์ ความรู้สึก ภูมิหลัง และประสบการณ์ของผู้ตรวจ การตรวจหาข้อผิดพลาดเป็นสำคัญ เป็นการให้ความสำคัญด้านลบมากกว่าด้านบวก เป็นการเน้นให้จำมากกว่าความเจริญงอกงามหรือประสบการณ์ของผู้เรียน

- ความยากง่ายของข้อสอบ ข้อสอบยากเกินไป เข้มงวด และตึงมาก ไม่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน

กล่าวโดยสรุปสภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มีดังต่อไปนี้

สภาพปัญหา/อุปสรรค การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	
1. ด้านหลักสูตร	
เนื้อหาสาระ	เนื้อหาสาระยากเกินไป และมากเกินไป เน้นการจำ และแปลมากกว่าความเข้าใจ เนื้อหาสาระเก่าเกินไป ไม่เคยมีการปรับปรุง ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน
เวลาเรียน	การจัดเวลาเรียนยังไม่เป็นระบบ ไม่แน่นอน มีเวลาเรียนน้อยไป
วิธีการเรียนการสอน	เน้นการท่องจำ และการแปล ไม่ค่อยมีการประยุกต์ใช้และขาดการคิดวิเคราะห์
2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน	
ครูผู้สอน	ขาดแคลนครูผู้สอน ใช้ระบบพี่สอนน้อง ครูขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ครูขาดประสบการณ์ ครูขาดการศึกษาอบรม
หนังสือ ตำรา ประกอบการเรียน	เก่าเกินไป ไม่มีการปรับปรุง ยากเกินไป
สื่อ อุปกรณ์ ประกอบการเรียน	ไม่ค่อยมีสื่อการเรียนการสอน
อาคารสถานที่	ใช้ศาลาการเปรียญ มีเสียงรบกวน บรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้

สภาพปัญหา/อุปสรรค การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	
3. ด้านการวัดและประเมินผล	
เกณฑ์การวัดและ ประเมินผล	วัดความจำมากกว่าความเข้าใจ ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน
ความยากง่ายของ ข้อสอบ	ข้อสอบยากเกินไป เน้นความจำมากกว่าการประยุกต์ใช้

❖ ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระ ควรขีดเกลาลำนวนต่างๆ ให้ทันสมัย ให้เหมาะสมกับกาลเวลา สามารถเข้าใจง่าย ควรเพิ่มวิชาการทางโลก เช่น สังคมศึกษา ภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้หลากหลาย มีความแตกฉาน สามารถเชื่อมโยงประยุกต์ใช้ได้ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นคว้าขยายความที่มาจากพระไตรปิฎก เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น และควรมีการศึกษาวิจัยว่า เนื้อหา ระดับใดตรงเนื้อหาตรงกับพระไตรปิฎกโดยไม่เป็นอันตรายที่ต้องจดจำอย่างหนัก

- เวลาเรียน ควรเพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้นเพื่อสามารถทำความเข้าใจได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น และควรปรับให้เรียนเป็นคาบ มีการสลับเปลี่ยนเรียนวิชาอื่น เนื่องจากการเรียนติดต่อกันหลายชั่วโมงทำให้เกิดความเครียด

- วิธีการเรียนการสอน ควรเน้นทักษะทั้ง 4 ด้านคือ ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยปรับวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มากขึ้น และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตได้ เพราะผู้ที่เรียนโดยขาดการวิเคราะห์ จะขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอน ควรมีความเป็นครู มีความรู้จริง มีความสามารถ พัฒนาวิธีการเรียนการสอน
- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน ควรส่งเสริมให้มีการผลิต ตำราและคู่มือประกอบการเรียนมากขึ้น และเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดย คณะสงฆ์รับรองเป็นทางการ และปรับปรุงภาษาให้เข้าใจง่าย
- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน ควรส่งเสริมการจัดทำสื่อ ประกอบการเรียนการสอนให้มากขึ้น
- อาคารสถานที่ ควรมีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศ และมีความสงบ เพื่อจะได้ไม่รบกวนสมาธิในการเรียน และจัดให้มีแสงสว่างเพียงพอ ทั้งภายในและภายนอก

3. การวัดและประเมินผล

- เกณฑ์ในการวัดและประเมินผล ควรใช้วิธีดำเนินสายกลาง
- ความยากง่ายของข้อสอบ ควรปรับปรุงการออกข้อสอบโดย ให้เลือกทำ ควรมีการสอบเก็บสะสมได้ในทุกระดับ เพื่อผู้เรียนไม่เสียเวลา หากพลาดในวิชาใดวิชาหนึ่ง ทั้งนี้ควรให้ผู้สอนได้ประเมินการเรียน พฤติกรรมการเรียน หรือองค์ประกอบอื่นๆ ประกอบด้วย

4. ด้านการบริหารจัดการ

- ในด้านการบริหาร ควรมีหน่วยงานบริหารการศึกษาสูงสุด ของสงฆ์ ที่วางนโยบายที่เหมาะสมกับกาลสมัย แบบกระทรวงศึกษาธิการ

1.3 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

❖ สภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระ มีความซ้ำซ้อนกับเนื้อหาของแผนกธรรม/บาลี
- เวลาเรียน วัดที่อยู่ไกลจากโรงเรียนจะมีปัญหาเริ่มเรียนตอนเช้าไม่ได้
- วิธีการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน มักได้รับอิทธิพลจากระบบการเรียนนักธรรม/บาลี คือเน้นความจำ

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอน ขาดแคลนครูประจำ มักต้องจ้างครูพิเศษ จึงทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควร ครูไม่ค่อยมีเวลา มีภารกิจมาก ต้องสอนหลายแผนก จึงสอนได้ไม่เต็มที่ ขาดความเอาใจใส่ต่อผู้เรียน ขาดแรงจูงใจในอาชีพ และไม่มีการประเมินคุณภาพครู
- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน หนังสือวิชาทางศาสนามีน้อย ไม่มีการจัดหาอย่างเป็นระบบ
- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน มีน้อย ไม่เพียงพอและไม่พร้อม
- อาคารสถานที่ ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาเนื่องจากมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แต่บางแห่งยังไม่เพียงพอ ห้องเรียนแออัด มีเสียงรบกวน แสงสว่างไม่เพียงพอ

3. ด้านการวัดและประเมินผล

- เกณฑ์ในการวัดและประเมินผล ขึ้นอยู่กับคุณภาพและวิธีการของครู ส่วนใหญ่มักวัดความจำ เนื่องจาก ครูส่วนใหญ่มีวิธีการเรียนการสอนแบบนักธรรม/บาลี ไม่มีความรู้ในการวัดและประเมินผลอย่างแท้จริง

- ความยากง่ายของข้อสอบ ปานกลาง ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน บางวิชาง่าย บางวิชายากเกินไป

กล่าวโดยสรุปสภาพปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีดังต่อไปนี้

สภาพปัญหา/อุปสรรค การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	
1. หลักสูตร	
เนื้อหาสาระ	มีความซ้ำซ้อนกับแผนกธรรม/บาลี
เวลาเรียน	มีความเหมาะสม มีปัญหาสำหรับผู้กำลังศึกษานักธรรม/บาลี
วิธีการเรียนการสอน	ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน ขาดวิธีการที่ทันสมัย
2. กระบวนการเรียนการสอน	
ครูผู้สอน	ไม่มีครูผู้สอนประจำ ครูมีความรู้ในวิชาที่สอน ครูไม่ค่อยมีเวลา มีภาระมาก

สภาพปัญหา/อุปสรรค การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	
2. กระบวนการเรียนการสอน	
หนังสือ ตำรา ประกอบการเรียน	ไม่เพียงพอ วิชาทางศาสนามีน้อยเกินไป
สื่อ อุปกรณ์ ประกอบการสอน	มีน้อย ไม่เพียงพอ ชำรุด เสียหาย
อาคารสถานที่	มีเสียงรบกวน แสงสว่างไม่เพียงพอ
3. การวัดและประเมินผล	
เกณฑ์การวัด และประเมินผล	วัดความจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์
ความยากง่าย ของข้อสอบ	ปานกลาง อ่อนเกินไป

❖ ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

- เนื้อหาสาระ ควรเรียนภาษาบาลีเพิ่ม เพราะพระเถรควรมีความรู้จริง เพื่อนำความรู้ไปสอนผู้อื่นได้
- เวลาเรียน -
- วิธีการเรียนการสอน ควรเพิ่มการคิดวิเคราะห์ และปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้ทันสมัย

2. กระบวนการเรียนการสอน

- ครูผู้สอน ควรมีการบรรจุเป็นครูประจำ มีระบบขึ้นเงินเดือนจําเป็นจูงใจครูมากขึ้น หรือมีการทำผลงานจะทำให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนได้
- หนังสือ ตำราประกอบการเรียน -
- สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน ควรปรับปรุงสื่อการสอนและมีอุปกรณ์ให้ทันสมัย และให้เพียงพอต่อความต้องการ
- อาคารสถานที่ -

3. การวัดและประเมินผล

- เกณฑ์ในการวัดและประเมินผล ควรวัดให้ได้ทั้งความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติจริง และควรมีการจัดประชุมให้มีมาตรฐานที่แน่นอน และแจ้งนโยบายการบริหารงานวิชาการเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน
- ความยากง่ายของข้อสอบ ควรให้มีมาตรฐานเดียวกัน

**2. ความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่พระภิกษุ
สามเณร ได้เรียนรู้อย่างเกื้อกูลกันที่มีระบบในระยะเวลาเดียวกัน**

❖ **ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และ
แผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
ศึกษาในแต่ละชั้นปี** มีผู้เสนอความคิดเห็นที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย ดังนี้

● **ผู้เห็นด้วย**

มีผู้เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
ศึกษาในแต่ละชั้นปี สรุปได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา

- ในสังคมปัจจุบันพระเณรไม่สนใจแผนกธรรม/บาลี การรวม
หลักสูตรจึงเป็นการบังคับให้เรียนแผนกธรรม/บาลีอย่างจริงจังควบคู่กับ
วิชาการทางโลกด้วย เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนศึกษาธรรม/บาลีมากยิ่งขึ้น
ถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา

- พระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาแล้วไม่อาจอยู่ในสมณเพศ
ได้ทั้งหมด มีการลาสิกขาไปมากกว่าที่ดำรงสมณเพศ จึงจำเป็นต้องมีความรู้
วิชาที่จะต้องอาศัยในการดำรงชีวิต เมื่อมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม
จะเป็นผลดีและเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- เพื่อเป็นการจูงใจ ดึงดูดผู้เข้ามาบวช และเป็นการเพิ่มบุคลากร
ทางศาสนาให้มากขึ้น เนื่องจาก ปัจจุบันมีผู้สนใจบวชน้อยลง และจะมีผู้บวช
น้อยลงเพราะได้รับโอกาสทางการศึกษาให้เรียน 12 ปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

- เป็นการพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้เจริญพัฒนาก้าวหน้าเท่าเทียมกับนานาชาติ

2. ด้านคุณภาพการศึกษา

- ทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมมีความสมบูรณ์ เปรียบพร้อมไปด้วยวิชาการ ไม่มีช่องว่างทางความรู้ การเรียนวิชาทางโลกคือ วิชาพื้นฐานซึ่งจะทำให้สามารถเรียนวิชาทางธรรม/บาลีได้ดีขึ้นด้วย เป็นทางเลือกใหม่ของผู้เรียน

- ทำให้การศึกษามีความเป็นเอกภาพ เป็นระบบเดียวกันที่เป็นมาตรฐานสากล พระภิกษุสามเณรจะได้ศึกษาวิชาการทั้งทางโลกและทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน มีระบบที่แน่นอน และมีมาตรฐานเดียวกัน

- เป็นการให้การศึกษาที่เหมาะสมแก่ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีความรู้ก้าวทันกับการศึกษาทางโลก มีความรู้ไม่ต้อยกว่าฆราวาส สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และแนะนำให้ประชาชนเข้าใจและเกื้อกูลประโยชน์ในชีวิตของตนได้

- เป็นการยกระดับการศึกษาของชาติ ให้เป็นประเทศที่พัฒนาก้าวไกล และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

- ทำให้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมมีความน่าสนใจศึกษามากขึ้น เพราะบางคนเบื่อทางโลก บางคนเบื่อทางธรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง

3. ด้านการบริหารจัดการ

- เป็นการลดความซ้ำซ้อนของผู้เรียนและผู้สอน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และสะดวกในการจัดการศึกษาและบริหารหลักสูตร บริหารบุคลากร และสถานที่

- เป็นการลดภาระค่าใช้จ่าย เพราะได้รับงบประมาณสนับสนุนการศึกษา ถือเป็นภาระเบากว่าภาระเจ้าสำนัก เพื่อจะได้นำเงินส่วนที่เหลือไปช่วยเหลือพระเณรอื่นที่ไม่ได้เรียนแผนกสามัญดังกล่าว
- เป็นการสนับสนุนให้พระระดับบริหารต่างๆ ในแต่ละวัดได้ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการทางด้านศาสนศึกษามากขึ้น

4. ด้านผู้เรียน

- ทำให้มีความรู้ที่หลากหลาย มีความรู้ทั้ง 3 ด้านควบคู่กัน สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
- ลดปัญหาและภาระของพระเณรในการศึกษา เพราะเรียนอย่างเดี่ยวที่ไม่ต้องแยกแผนก ไม่ต้องเสียเวลาในการเรียนและการเดินทาง มีเวลาดูหนังสือและตั้งใจเรียนมากขึ้น
- การเรียนจะมีความเกี่ยวเนื่องกัน ต่อเนื่องกัน ทำให้สามารถเรียนนักธรรม/บาลีได้ง่ายขึ้นและเข้าใจมากขึ้น

● ผู้ไม่เห็นด้วย

มีผู้ไม่เห็นด้วยในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี สรุปได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณภาพการศึกษา

- ในแต่ละหลักสูตรมีความพิเศษในตัวอยู่แล้ว และมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน หากนำมารวมกันเป็นหลักสูตรเดี่ยว อาจจะทำให้แต่ละหลักสูตรหย่อนคุณภาพลงได้
- กระทงความรู้ในทางศาสนาไม่ดึงดูดใจผู้เรียน และครูที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้หรือผู้ปลูกเร้าให้นักเรียนสนใจวิชาทางศาสนาหายาก จึงควรคงไว้เพื่อประโยชน์แก่บุคคลบางประเภท

- การเรียนแผนกธรรม/บาลี จะต้องให้ความสำคัญศึกษาอย่างจริงจัง เพราะเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา หากนำมารวมกับแผนกสามัญ จะทำให้ใช้เวลาเรียนยืดออกไป ผู้เรียนจะท้อ ไม่ได้ผลการเรียนที่ดี

2. ด้านการบริหารจัดการ

- เวลาเรียนอาจไม่เพียงพอ ต้องใช้เวลาเรียนมาก

3. ด้านผู้เรียน

- เป็นการเรียนที่หนักยิ่งขึ้น เพราะการเรียนสามัญศึกษาเดิมจะง่ายกว่าใช้เวลาเรียนน้อยกว่า หากมีการเรียนนักธรรม/บาลีเพิ่ม อาจจะรับไม่ไหว

- ผู้เรียนไม่มีทางเลือกตามที่ตนสนใจ อาจรู้สึกเบื่อหน่าย และไม่สนใจเรียนทั้ง 3 แผนก

- ทำให้ผู้เรียนแบ่งเวลาลำบากในการศึกษา เพราะต้องเรียนทั้ง 3 ด้านที่หนัก ซึ่งหากมีการสอบใกล้เคียงกันด้วยแล้วยิ่งยากไม่สามารถแบ่งเวลาได้

❖ ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

1. ด้านคณะสงฆ์

- แนวความคิดของพระเถระผู้ใหญ่บางรูป ยังมองว่า การเรียนนักธรรม/บาลีเป็นเรื่องของพระศาสนาของวัด ส่วนการเรียนทางโลกเป็นเรื่องส่วนตัว จึงไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

- ผู้ที่มีบทบาทสำคัญทางการศึกษาของคณะสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีทัศนคติเชิงอนุรักษนิยม จึงไม่เห็นความสำคัญ ไม่ให้การสนับสนุนและอาจเกิดการต่อต้านจากคณะสงฆ์ที่ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ และไม่ยอมรับการปรับปรุงหลักสูตรโดยผู้ที่ไม่ได้อยู่ในวงการศึกษาสงฆ์

- ขาดความสัมพันธ์ระหว่างพระกับผู้เรียน เพราะไม่มีโอกาสได้สอนหรือดูแลอย่างใกล้ชิด หากผู้เรียนต้องไปเรียนสำนักเรียนอื่น
- กฎระเบียบของสำนัก/วัดห้ามพระเณรเรียนนอกสำนักจนกว่าจะจบเปรียญธรรมตามที่เจ้าอาวาสกำหนด
- กลัวการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งอาจมีผลกระทบกระเทือนฐานะทางการปกครองของเจ้าอาวาส

2. ด้านคุณภาพการศึกษา

- ความรู้ทั้ง 3 ด้านโดยรวมจะลดน้อยลง และความรู้ในการเรียนนิกกรรม/บาลีในภาพรวมไม่แน่นและไม่มั่นคงเหมือนเดิม เพราะการเรียนทั้ง 3 ด้านพร้อมกัน ซึ่งมีเนื้อหามากเกินไป และไม่สัมพันธ์กับวัยของผู้ศึกษา จึงอาจทำให้ไม่สามารถเรียนได้ดี
- การจัดการศึกษาในวัดทั้งแผนกธรรม/บาลี อาจจะหย่อนยานด้อยลง เนื่องจากมีผู้เรียนน้อยลง
- อาจมีบุคคลบางกลุ่มฉวยโอกาสในระหว่างความพยายามในการปรับปรุงหลักสูตร จนทำให้เบี่ยงเบนเจตนารมณ์เดิมที่ตั้งไว้
- เนื้อหาสาระที่จะได้ อาจจะไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หากจุดยืนไม่ได้ สาระของแต่ละแผนกจะไม่สมบูรณ์ ทำให้ผู้ที่รู้บาลี/นิกกรรมอย่างแท้จริงไม่มี

3. ด้านการบริหารจัดการ

- เวลาในการเรียนการสอนอาจไม่เพียงพอ เพราะการจัดเวลาและระบบการสอน มีหลายวิชาในวันเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนที่มีผู้เรียนจากหลายแห่งมาเรียนร่วมกัน จะไม่สามารถเริ่มเรียนในตอนเช้าได้ และมักมีกิจกรรมอื่น ๆ ตามเทศกาลทำให้ต้องหยุดเรียน

- ผู้บริหารและครูผู้สอน ขาดความพร้อม ขาดความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจในการประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการศึกษาบนรากฐานแห่งพุทธปรัชญา และไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดยเฉพาะทางด้านบาลี เนื่องจาก ขาดประสบการณ์ และมีภาระหน้าที่อื่นของสงฆ์ที่จะต้องรับผิดชอบ

- งบประมาณไม่เพียงพอ เช่น ค่าตอบแทน การจัดตั้งโรงเรียนสร้างอาคารเรียน และต้องจ้างครูเพิ่มมากขึ้น

- ขาดการวัดผลที่มีมาตรฐานที่ชัดเจน

4. ด้านผู้เรียน

- ผู้เรียนอาจจะเรียนหนักมากขึ้น เพราะต้องเรียนทั้ง 3 ด้านพร้อม ๆ กัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อถึงกัน ทำให้ความรู้ทั้ง 3 ด้านลดน้อยลงไป เกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจเรียน

- ต้องใช้เวลามากขึ้นในการเรียนแผนกธรรม/บาลี จึงอาจเกิดความเครียด และเรียนไม่จบตามกำหนด

- ผู้มีความคิดที่จะไม่เรียนวิชาธรรม/บาลีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงอาจไม่ได้ผลต่อผู้เรียนที่ไม่อยากเรียน

- กิริยามารยาทของพระภิกษุ/สามเณร อาจจะไม่น่ารักเพราะขาดการดูแลอย่างใกล้ชิด

❖ ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในแต่ละชั้นปี

1. ด้านคณะสงฆ์

- ควรให้พระ/สามเณรศึกษาที่วัดจนจบนักธรรมตรีก่อนที่จะมาเรียนแผนกสามัญศึกษา เพื่อพระผู้สอนในวัดจะได้ดูแล ควบคุมพฤติกรรม

และตกเดือน ผู้เรียนให้มีความประพฤติปฏิบัติเหมาะสมก่อนที่จะออกไปสู่สังคมข้างนอก

- ควรมีข้อมูล/งานวิจัยที่พระสงฆ์เห็นว่า การรวมหลักสูตรพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนก ดังกล่าว สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่เสียอุดมการณ์ของท่าน

- ควรทวายนความรู้แก่พระเถระผู้ใหญ่ให้เข้าใจพระราชบัญญัติการศึกษา และการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนก เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

2. ด้านคุณภาพการศึกษา

- ควรกำหนดนโยบายให้การศึกษาสงฆ์มีความเป็นเอกภาพและเป็นปัจจุบัน โดยศึกษารูปแบบการศึกษาแนวพุทธให้ชัดเจน และพัฒนาการศึกษาสงฆ์ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานพุทธปรัชญาการศึกษา

- ควรศึกษาความแตกต่างและจุดร่วมระหว่างการศึกษาสงฆ์กับการศึกษาทั่วไป โดยอาจจัดกระบวนการเรียนรู้ ดำเนินการวิจัย ประชุมระดมสมองเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษา เพื่อสานต่ออุดมการณ์ทางการศึกษาในพระธรรมวินัยกับโลกปัจจุบัน

- ควรปรับความเข้มของการเรียนแผนกธรรม/บาลี ให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน กับสำนักเรียนที่วัดจัดสอน เพื่อเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานเดียว มีความรู้ความเข้าใจในอย่างแท้จริง

3. ด้านการบริหารจัดการ

- เวลาเรียน ควรเพิ่มชั่วโมงเรียนให้มากขึ้น โดยวางหลักสูตรแผนกธรรมแต่ละระดับไม่ควร ต่ำกว่า 120 ชั่วโมง ส่วนแผนกบาลี ไม่ควรต่ำกว่า 280 ชั่วโมง และควรเรียนบาลี/นักธรรมในช่วงเช้า เนื่องจากต้องใช้ความจำมาก ส่วนภาคบ่ายควรเรียนวิชาสามัญ และควรเว้นช่วงระยะเวลาในการสอบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เตรียมตัว จะช่วยให้ผู้เรียนคลายความเครียดลงได้

- การวัดและประเมินผลแผนกธรรม/บาลี มีแนวคิด 3 แนวคิด ดังนี้
 - 1) ควรใช้ข้อสอบสนามหลวงเช่นเดียวกับที่สำนักเรียนที่วัดเปิดสอน เพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำทั้งในแง่ของความรู้และการปฏิบัติ ไม่มีการแบ่งศักดิ์ศรีความยากง่าย แบ่งพรรคแบ่งพวก โดยได้รับประกาศนียบัตร/วุฒิปัตร์เดียวกัน
 - 2) ควรออกข้อสอบแบบสามัญศึกษา โดยใช้ข้อสอบแกนกลาง เพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้ควรร่วมประชุมกันในระดับโรงเรียนระดับภาค หรือให้แม่กองธรรม/แม่กองบาลีเป็นผู้ออกข้อสอบกลางทั้งหมด แต่ไม่ใช่ข้อสอบสนามหลวง โดยได้รับประกาศนียบัตร/วุฒิปัตร์คนละแบบกับที่เรียนจากสำนักเรียน เพราะหากได้รับประกาศนียบัตร/วุฒิปัตร์อย่างเดียวกัน อาจได้รับการต่อต้านจากผู้ที่เคยศึกษา เพราะมองว่า ศักดิ์ศรีความยากง่ายไม่เท่ากัน
 - 3) ควรให้อาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนสามัญศึกษา เป็นผู้ออกข้อสอบ และมีการสอบเก็บคะแนน สามารถสอบซ่อมได้ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญด้วย

4. ด้านบุคลากร

- จะต้องมีการอบรมศักยภาพของพระที่จะมาเป็นผู้บริหารมากขึ้น ฝึกอบรมครูผู้สอน ในเรื่องวิธีการเรียนการสอนและการประเมินผล ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และพัฒนาในด้านเทคนิคการสอนและการเผยแพร่ศาสนธรรม
- จะต้องปฏิรูปครูให้เปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนการสอน ไม่เน้นเนื้อหา แต่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เกิดความทะเยอทะยานในการเรียนรู้ ใฝ่รู้ ครูเป็นเพียงผู้แนะนำ
- จัดบรรจุครูให้พอเพียง โดยอาจบรรจุบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งเข้าสอน

5. ด้านหลักสูตร

การนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาแต่ละชั้นปี ดังตารางต่อไปนี้

การศึกษาพระปริยัติธรรม						
แผนกสามัญ	แผนกธรรม			แผนกบาลี		
	ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2	วุฒิ	ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2	วุฒิ
ม.1	1. กระทัธรรม 2. ธรรม	1. พุทธประวัติ 2. วินัย	นักธรรมตรี	ไวยากรณ์ 1	ไวยากรณ์ 2	-
ม.2	1. กระทัธรรม 2. ธรรม	1. พุทธประวัติ 2. วินัย	นักธรรมโท	ไวยากรณ์ 3	ไวยากรณ์ 4	ประโยค 1
ม.3	1. กระทัธรรม 2. ธรรม	1. พุทธประวัติ 2. วินัย	นักธรรมเอก	สัมพันธไทย	อภยพากย์	ประโยค 2
ม.4				ธรรมบทภาค 1-2	ธรรมบทภาค 3-4	-
ม.5				ธรรมบทภาค 5-6	ธรรมบทภาค 7-8	-
ม.6				สัมพันธมคธ	บรพภาค	ป.ธ.3

- ข้อเสนอแนะในการบรรจุเนื้อหาสาระหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี ไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาแต่ละชั้นปี โดยสรุปดังนี้

- ควรปรับโครงสร้างการนำเสนอให้เป็นปัจจุบันมากกว่านี้ โดยยึดวุฒิภาวะของผู้เรียนตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเป็นเกณฑ์ และวิชาการทางโลกบางวิชา หากไม่สำคัญมาก ควรลดน้อยลง เพื่อจะได้มีเวลาเรียนทางธรรมมากขึ้น

- ควรปรับเปลี่ยนรายวิชาในแต่ละชั้นใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และสอดคล้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ สามารถนำความรู้ไปสอบสนามหลวงของคณะสงฆ์ได้ เพื่อให้คณะสงฆ์รับรองความรู้ และปรับปรุงเนื้อหาและชื่อวิชาเข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ดังนี้

- 1) วิชาพระพุทธธรรม เป็น ภาษาไทย 1, 2, 3
- 2) วิชาธรรม เป็น ศาสนธรรม 1, 2, 3
- 3) วิชาวินัย เป็น ศาสนวินัย และกฎหมายสงฆ์ 1, 2, 3
- 4) วิชาพุทธประวัติ เป็น ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา 1, 2, 3
- 5) วิชาไวยากรณ์ เป็น ไวยากรณ์บาลี 1, 2, 3
- 6) อุกยพากษ์ เป็น การแปลบาลีเบื้องต้น
- 7) วิชาบุรพภาพ เป็น ภาษาไทยเบื้องต้น 3, 4

- ควรปรับหลักสูตรในชั้นมัธยมศึกษาปี 1 เช่น วิชาพระพุทธธรรม ผู้เรียนอาจเรียนไม่ไหว เพราะมีอายุน้อย จึงไม่ควรเข้มงวดเกินไป ผู้สอนควรเข้าใจ และจัดเนื้อหาให้เหมาะสม และควรปรับหลักสูตรในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เสนอให้เรียนสัมพันธ์มคธ โดยควรนำธรรมบทเรื่องภาค 5-8 มาบรรจุเพื่อให้เรียนควบคู่กัน มิเช่นนั้นจะลิม ทำให้เรียนยากขึ้น

- ควรปรับการเรียนแผนกธรรม/บาลีให้มีเนื้อหาลดน้อยลง แต่คงไว้ในประเด็นสำคัญที่ผู้เรียนควรเข้าใจ ลดการเน้นท่องจำ ให้ความสำคัญวิเคราะห์มากขึ้น เรียนโดยใช้เหตุผล เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางปัญญา

- ควรศึกษาหลักสูตรทั้ง 3 ด้าน โดยนำแก่นของแต่ละหลักสูตร มาสร้างหลักสูตร คัดเลือกและจัดอันดับความยากง่ายของเนื้อหาให้สัมพันธ์กับวัยหรือวุฒิภาวะของผู้เรียนและเวลาเรียน โดยไม่ให้เสีย คุณภาพ

- ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหลักสูตรธรรม/บาลี ที่สมควรกำหนดให้เรียนในแผนกสามัญศึกษา โดยศึกษา 2 กลุ่มที่เรียนจาก

สำนักเรียนและเรียนจากโรงเรียนแผนกสามัญว่า มีความรู้แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร แล้วนำมากำหนดหลักสูตร

● ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ควรมีขั้นตอนดังนี้

1) จัดตั้งคณะทำงาน โดยคัดเลือกทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นนักการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ มีแนวคิดใหม่ และเข้าใจการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยมีพระเถระผู้ใหญ่เป็นที่ปรึกษา

2) สสำรวจความคิดเห็นเพื่อศึกษาความเป็นไปได้และแนวทางในการหลอมรวมหลักสูตรให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เพื่อหาข้อดี ข้อเสีย แนวทางในการดำเนินการ นำไปสู่ข้อสรุป โดยสำรวจความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์

3) ประชุมพระสังฆาธิการที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา ทั้ง 3 แผนก เพื่อหาแนวทางร่วมกัน

4) จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างหลักสูตร เพื่อยกร่างหลักสูตรการรวมหลักสูตรการศึกษาทั้ง 3 แผนก

5) ทดลองดำเนินการโดยมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมนำร่อง อาจจัดเป็นรายภาค แล้วดำเนินการประเมินผล เพื่อรับทราบปัญหา ผลกระทบ และแนวทางการแก้ไข

6) จัดการเรียนการสอนโดยกระจายทั่วทุกจังหวัดอย่างทั่วถึง หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรมแต่ละแห่งอาจรวมกันเป็นศาสนศึกษาประจำอำเภอ/จังหวัด/เขต/ภาค ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของแต่ละท้องที่ จะทำให้เจ้าอาวาสมีศักยภาพจัดได้

7) ควรมีสำนักรงานพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาธิบดีชอบโดยตรง และมีคณะกรรมการตำราระดับชาติ ประกอบด้วย พระทั้งสองนิกาย และผู้เชี่ยวชาญฝ่ายฆราวาส เพื่อพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษา

ของสงฆ์ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตร ตำรา การเรียน การสอน การวัดผล ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ต่อไป

8) ออกเป็นกฎคณะสงฆ์ว่าด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พระเนรต้องเรียนหลักสูตรแผนกสามัญศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3. ความเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา

❖ **ความคิดเห็นในการนำหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา** มีผู้เสนอความคิดเห็นทั้งที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย ดังนี้

● ผู้เห็นด้วย

มีผู้เห็นด้วยในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา สรุปได้เป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา

- เป็นการให้ความสำคัญและยกระดับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา
- เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของพระศาสนา ซึ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะเป็นการประสานประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม

- เป็นการพัฒนาบุคลากรทางศาสนา เพื่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป

2. ด้านคุณภาพการศึกษา

- ทำให้ผู้ศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ทั้ง 3 ระดับคือ ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ได้เรียนวิชาบาลี ซึ่งเป็นคำสอนที่เป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพราะผู้ที่จบในระดับที่เป็นปัญญาชนนั้น ควรเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีทั้งวิชาการและคุณธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมอยู่ได้อย่างสันติ

- การจัดการศึกษาหากสามารถทำได้อย่างกลมกลืน โดยสาระของหลักสูตรบาลีเดิมอยู่ครบ และผนวกความรู้สมัยใหม่เข้าไปเสริม จะทำให้หลักสูตรบาลีเกิดประโยชน์มากขึ้น เอื้ออำนวยต่อชีวิตมากขึ้น

4. ด้านการบริหารจัดการ

- เป็นระบบที่ดี และควรแบ่งเวลาเรียนให้เหมาะสม

5. ด้านผู้เรียน

- การศึกษาคือการพัฒนาชีวิต แต่การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ยังไม่ค่อยได้รับการพัฒนามาเป็นระยะเวลาานาน จึงควรมีการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น มีความหลากหลายในการเรียน และการคบเพื่อน

● ผู้ไม่เห็นด้วย

มีผู้ไม่เห็นด้วยในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 - ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา สรุปได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณภาพการศึกษา

- แต่ละหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายที่ตรงตามเป้าหมายอยู่แล้ว ไม่ควรเปลี่ยนแปลง โดยควรคงหลักสูตรเดิมไว้ โดยมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น
- การเรียนระดับปริญญาตรีกับเปรียญธรรมเป็นคนละเรื่องกัน ควรแยกเป็นการศึกษาเฉพาะทาง ไม่ควรบังคับการเรียนเพื่อให้ได้เปรียญธรรม แต่ควรนำเนื้อหามาใส่ เพื่อให้ได้ความรู้ จึงไม่ควรกำหนดว่าระดับใด ควรเรียนเปรียญธรรมใด

2. ด้านคุณภาพการศึกษา

- จะทำให้การเรียนบาลีหย่อนคุณภาพ เพราะไม่สามารถหาผู้ที่เรียนบาลีโดยมีความรู้อย่างแท้จริงได้ยาก

3. ด้านผู้เรียน

- ไม่ควรนำแผนกบาลีมาเกี่ยวข้อง เนื่องจากระดับปริญญา ยากมากอยู่แล้ว ถ้านำบาลีมาเกี่ยวข้องจะทำให้นักศึกษา ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะดูหนังสือ
- ควรเป็นการศึกษาเฉพาะทาง เพราะผู้ศึกษาบางคนอาจไม่ได้เรียนบาลี ซึ่งต่างกับผู้ที่เคยเรียนมาจนมีความรู้แตกฉาน จึงยากที่จะนำมาเรียนด้วยกัน

❖ ปัญหา/อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

1. ด้านคุณภาพการศึกษา

- ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำกำหนดหลักสูตร อาจไม่สามารถจัดทำหลักสูตรได้ตรงตามวัตถุประสงค์และมีคุณภาพคงเดิม

- อาจทำให้การศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและระดับการศึกษาโดยรวมของพระเถรลดน้อยลง เนื่องจากการจำกัดผู้ที่ จะเข้ารับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่เพิ่งบวชใหม่ ซึ่งยังไม่ได้เรียน ป.ศ. 1-ป.ศ. 3 จะไม่สามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาได้

2. ด้านการบริหารจัดการ

- ขาดความพร้อมในการจัดระบบการเรียนการสอน ทั้งในเรื่องของการจัดหลักสูตร การคัดเลือกเนื้อหาเพื่อนำมาสอนให้สัมพันธ์กับผู้เรียน เวลาในการศึกษาอาจไม่เพียงพอ เพราะเป็นการเรียนที่ยาก ขาดงบประมาณในการดำเนินการ

- ขาดแคลนครูผู้สอน ครูผู้สอนยังไม่มีประสบการณ์ และภูมิความรู้มากพอ เพราะการสอนบาลีระดับปริญญาโท-เอกจะต้องมีความรู้ความสามารถเข้าใจอย่างแตกฉาน จึงเป็นการยากที่จะหาครูผู้สอนได้อย่างเพียงพอ และมีคุณภาพ

3. ด้านผู้เรียน

- ผู้ศึกษาอาจไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเรียนทั้งวิชาในระดับอุดมศึกษา และเปรียญธรรมควบคู่กันไป และอาจจะรับไม่ไหว เพราะการเรียนระดับปริญญาโท-เอก เป็นการศึกษาที่หนักอยู่แล้ว ซึ่งหากจัดระบบเวลาเรียนและการสอบไม่ดี จะเป็นภาระหนักสำหรับนักศึกษา

- การเรียนหลายอย่างพร้อมกัน อาจทำให้เกิดความสับสน และนักศึกษามักมีความเข้าใจว่าเนื้อหาสาระการเรียนบาลียาก จึงอาจทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ต้องการเรียนบาลีอยู่แล้ว อาจทำให้นักศึกษาเครียดมากและท้อ เนื่องจากต้องดูหนังสือเพิ่มเป็น 2 เท่า และการเรียนเปรียญธรรมชั้นสูงขึ้นไปยังมีเนื้อหามากและต้องใช้เวลามาก และอาจไม่สามารถเรียนจบตามที่กำหนดได้

❖ **ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 -ป.ธ. 9) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา**

1. ด้านคณะสงฆ์

- ควรทำความเข้าใจกับมหาเถรสมาคมก่อนเป็นเบื้องต้นให้ท่านเห็นพ้องทุกรูป เพราะปัจจุบันคณะสงฆ์จะมี 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม และฝ่ายคิดพัฒนา

2. ด้านการบริหารจัดการ

- ครูผู้สอน ควรจัดการอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ทั้งอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาบาลี ควรสนับสนุนส่งเสริมให้ครูมีความรู้เพิ่มมากขึ้น
- เวลาเรียน ควรจัดตารางเวลาการเรียนให้เหมาะสม
- วิธีการเรียนการสอน การศึกษาบาลีมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อ่านแปลได้ แต่ขาดความเชื่อมโยงความรู้เรื่อง ความหมายและความสัมพันธ์ จึงควรเน้นการเชื่อมโยงความรู้ ความหมายและความสัมพันธ์ให้มากขึ้น
- การวัดและประเมินผล อาจใช้ข้อสอบบาลีสนามหลวง แต่ควรมีหลายข้อให้เลือก

3. ด้านหลักสูตร

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ป.ธ. 4 - ป.ธ. 9) บรรจุในหลักสูตรระดับชั้นอุดมศึกษา ดังตารางต่อไปนี้

ระดับ	แผนกบาลี
ปริญญาตรี	ป.ธ. 4 - ป.ธ. 5
ปริญญาโท	ป.ธ. 6 - ป.ธ. 7
ปริญญาเอก	ป.ธ. 8 - ป.ธ. 9

● **ข้อเสนอแนะในการบรรจุเนื้อหาสาระหลักสูตรการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ไว้ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยสรุปดังนี้**

- ควรกำหนดให้เรียน ป.ศ. 4 - ป.ศ. 5 ในระดับอุดมศึกษาเฉพาะ
ปริญญาตรี เนื่องจากจะได้มีความรู้ในทางธรรมมากขึ้น ซึ่งการศึกษา
ระดับปริญญาตรี อย่างน้อยควรบังคับให้ผู้เรียนให้จบ ป.ศ. 5 เพื่อจะได้มี
ความรู้อย่างแท้จริง สมภูมิ แต่สำหรับปริญญาโท-เอก ยังไม่ควรกำหนด
ให้เรียน ป.ศ. 6 - ป.ศ. 9 ควรให้เป็นการศึกษาเฉพาะทาง

- จัดให้ภาษาบาลีตามหลักสูตรเป็นวิชาเอก เพิ่มเติมวิชาสากล
อื่น ๆ ให้เป็นไปตามหลักสูตรของทบวงมหาวิทยาลัย

- การจัดทำหลักสูตรจะต้องใช้ความคิดที่ละเอียดพอสมควร และ
มีจิตใจที่เลื่อมใส จึงจะสามารถจัดทำหลักสูตรได้เหมาะสมและเป็นประโยชน์
ต่อพระศาสนาอย่างแท้จริง

- ควรกำหนดให้มีหลักสูตรหรือวิชาเสริมให้เพียงพอแก่ความ
รู้ความสามารถในระดับนั้น ๆ ให้ผู้เรียนมีความรู้เหมาะสมแก่ระดับชั้น มิใช่
รู้เพียงวิชาปริยัติธรรมอย่างเดียว โดยต้องปรึกษาหารือกัน และทำความเข้าใจ
ตกลงเป็นหลักให้ชัดเจนว่าจะเสริมวิชาอะไรบ้าง จำเป็นอย่างไร โดยเพิ่ม
วิชาทางโลกที่เหมาะสมสอดแทรกเข้ามาในการเรียนการสอนแผนกบาลี
จึงจะทำให้การเรียนไม่เบื่อหน่าย

- ควรปรับปรุงและเพิ่มการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ
ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการศึกษาภาษาบาลีได้มาก เพราะเป็นพื้นฐานด้านไวยากรณ์

- ควรเพิ่มวิชาวิธีวิจัยเข้าไปด้วย เพื่อที่จะเป็นวิธีการค้นหา
ความรู้ในฝ่ายธรรม/และบาลี ซึ่งมีเนื้อหายาก และมีข้อมูลประกอบการศึกษา
มากและลึกซึ้ง ซึ่งวิธีวิจัยทางด้านปรัชญาและศาสนา ถือเป็นเครื่องมือ
การศึกษาศาสนาในระดับอุดมศึกษาที่จะขาดมิได้

● ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ควรมีขั้นตอนดังนี้

1) จัดตั้งคณะทำงาน โดยคัดเลือกบุคคลผู้จัดทำหลักสูตรที่มีความรู้ ความเข้าใจและมีประสบการณ์ ความชำนาญการศาสนาเป็นอย่างดี มีผลงานเป็นที่ยอมรับ มาดำเนินการและรับผิดชอบเต็มเวลา โดยสนับสนุนค่าใช้จ่าย

2) จัดทำโครงร่างหลักสูตรขึ้นมาเพื่อเสนอพระเถระผู้ใหญ่พิจารณา และร่างรูปแบบงานบริหารทางบุคลากรว่าจะจัดการบริหารกันอย่างไร โดยศึกษาโครงสร้างหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ ที่จัดเรียนอยู่ในปัจจุบัน ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง

3) จัดถวายความรู้ และประชุมสัมมนาพระเถระผู้ใหญ่ให้เห็นชอบ เพื่อหาแนวทางที่ตรงกัน ยอมรับในทุกฝ่าย และเป็นที่ยุติ แล้วพิจารณา ดำเนินการประสานงานปรับปรุงการจัดทำหลักสูตร โดยระดมสมองผู้ที่มีประสบการณ์และให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทให้มากขึ้น ร่วมวางหลักสูตรให้ตรงตามจุดประสงค์อย่างแท้จริง

4) เสนอเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับ คณะสงฆ์ขึ้นมาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

❖ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม มีดังนี้

1. ควรมีหลักสูตรพิเศษเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ และระยะเวลาเพื่อศึกษาศาสนาธรรม ดังนี้

- หลักสูตรสำหรับผู้มุ่งเรียนรู้ทางพระธรรม พระวินัย และภาษาบาลีโดยเฉพาะ ให้เลือกเรียนแนวเดิมคือ นักธรรมและบาลี โดยมีการปรับปรุงหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผล ตำรา ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

- หลักสูตรสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาชีวิตด้วยการศึกษาขั้นสูงสุด แต่ไม่มีโอกาส ให้ศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยไม่ต้องคำนึงถึงนักธรรมและเปรียญธรรม แต่ให้มีวิชาเรียนทางธรรม/บาลีด้วย และควรให้วิชาภาษาอังกฤษ เป็นวิชาแกนตลอด 6 ปี และวิชาวาดศิลป์ เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา และเตรียมเป็นนักเผยแผ่ศาสนาธรรม
- หลักสูตรสำหรับผู้บวช 3 เดือน ให้ศึกษาหลักพุทธธรรมโดยย่อ พระวินัยโดยย่อ พุทธประวัติ และพุทธศาสนประวัติ ภาษาบาลีที่ใช้ในภาษาไทย สมာธิวิปัสสนา (เน้นภาคปฏิบัติ)
- หลักสูตรสำหรับผู้บวช 15 วัน ให้ศึกษาโดยย่อจากหลักสูตรสำหรับผู้บวช 3 เดือน เน้นพุทธธรรม และการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา
- หลักสูตรสำหรับผู้บวช 7 วัน ให้ศึกษาโดยเน้นหลักสำคัญ ๆ ของพระพุทธศาสนาและสมาธิวิปัสสนาโดยเฉพาะ

2. ควรแยกระบบการศึกษาออกเป็นอย่างน้อย 3 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 แบบศึกษาพระปริยัติธรรมโดยตรง คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม/แผนกบาลีที่คณะสงฆ์ดำเนินการจัดการศึกษาอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการศึกษาเพื่อธำรงพระพุทธศาสนาโดยตรง

แบบที่ 2 แบบผสมผสาน คือ แบบที่ 1 โดยเพิ่มวิชาสามัญ (วิชาการทางโลก) ที่จำเป็นต่อการธำรงรักษาและการเผยแผ่ศาสนา

แบบที่ 3 การนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นทางเลือกใหม่ของผู้เรียน

3. ควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการศึกษาการนำรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในแต่ละชั้นปี

ยกร่างหลักสูตร ทดลองดำเนินการนำร่อง และออกเป็นกฎคณะสงฆ์ว่าด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4. ควรจัดตั้งสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อดูแลรับผิดชอบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยตรง ควรมีการจัดตั้งสำนักงานพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาดูแลรับผิดชอบโดยตรง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยตรง

5. ควรปรึกษาหารือขอความเห็นชอบจากพระเถรานุเถระทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยใช้ความคิดอย่างสุขุมรอบคอบ มีจิตใจที่เลื่อมใส เพราะหากไม่เข้าใจอย่างแท้จริง จะเป็นโทษต่อพระพุทธศาสนาได้

6. ควรเปิดโอกาสให้แม่ชี/เยาวชนหญิงได้ศึกษาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ จะทำให้เป็นบุคลากรทางศาสนา และเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาธรรม และสงเคราะห์เยาวชนหญิง

7. ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรธรรมศึกษาของฝ่ายฆราวาส เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และจัดการเรียนการสอนให้ขยายวงกว้างยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. **คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.
- _____. กองศาสนศึกษา. **คำอธิบายศัพท์บุคคลากร หน่วยงาน องค์กร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, มปป. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. กองแผนงาน. **หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.
- _____. ฝ่ายการศึกษาพระปริยัติธรรม. **คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.
- _____. ฝ่ายปริยัติศึกษา. **นโยบายและแผนการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2531**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2531.
- ถวิล สมัครรัฐกิจ. **คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- วิชัย ธรรมเจริญ. **คู่มือการปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แนวคิดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี**. โดย พระเทพมุนี. กรุงเทพฯ: 2544 (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. **รายงานความก้าวหน้าเรื่อง แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์**. โดย พระมหาเจิม สุวโจ และคณะ. กรุงเทพฯ: 2544. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, มปป.

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์
พระราชกรී

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวางแผน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

ดร. รุ่ง แก้วแดง

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ดร. สิริพร บุญญานันต์

รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ดร. นันทสาร สีสลับ

ที่ปรึกษากลุ่มงานศาสนา

นางสาวพิณสุดา สิริธังศรี

ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักนโยบายและแผนฯ

นางสาวพุดิสารี อัคคะพู

ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักพัฒนาการเรียนรู้ฯ

ผู้ศึกษา

นายนภมณฑล ลิบหมื่นเปี่ยม

นักวิชาการศึกษา

นางสาววลัยพร ศิริภิรมย์

นักวิชาการศึกษา

ข้าราชการประจำกลุ่มงานศาสนากับการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

1. นางสาวพุดิสารี อัคคะพู
2. นายนภมณฑล ลิบหมื่นเปี่ยม
3. นายสมพงษ์ พุฒิสธรรม
4. นางสาววลัยพร ศิริภิรมย์

**เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นไปใช้ประโยชน์ต่อไป**